

TÜRKİYE'DE MEKÂNSAL DÖNÜŞÜM VE KIRILGANLIK:

KENTSEL VE KIRSAL PERSPEKTİFLER

Editör
ABDULLAH MALTAŞ

BİDGE Yayınları

**Türkiye’de Mekânsal Dönüşüm ve Kırılğanlık: Kentsel Ve
Kırsal Perspektifler**

Editör: ABDULLAH MALTAŞ

ISBN: 978-625-8567-63-2

1. Baskı

Sayfa Düzeni: Gözde YÜCEL

Yayınlama Tarihi: 2025-12-25

BİDGE Yayınları

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının ve editörün yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Sertifika No: 71374

Yayın hakları © BİDGE Yayınları

www.bidgeyayinlari.com.tr - bidgeyayinlari@gmail.com

Krc Bilişim Ticaret ve Organizasyon Ltd. Şti.

Güzeltepe Mahallesi Abidin Daver Sokak Sefer Apartmanı No: 7/9 Çankaya /
Ankara

ÖNSÖZ

Bu kitap, kentsel ve kırsal bağlamları ele alarak Türkiye'deki mekânsal dönüşüm ve kırılmalığı incelemektedir. Bölümler, mekânı kalkınma süreçleri, yönetim düzenlemeleri, sosyal yapılar, belirsizlik ve gelişen planlama uygulamalarıyla şekillenen dinamik bir sistem olarak ele almakta ve şehirleri ve kırsal alanları ayrı alanlar olarak ele almak yerine aralarındaki karşılıklı bağımlılıkları vurgulamaktadır. Bölgesel kalkınma tuzakları, kentsel ve bölgesel dirençlilik, senaryo temelli planlama yaklaşımları, ortaya çıkan dijital ve analitik araçlar ve yerel aktörlerin rolü gibi konular, daha geniş mekânsal değişimin birbiriyle bağlantılı boyutları olarak tartışılmaktadır. Kitapta mekânsal sorunların planlama ve politika tartışmaları içinde nasıl kavramsallaştırıldığı, analiz edildiğı ve ele alındığını vurgulayan yansıtıcı ve yorumlayıcı bir bakış açısı benimsenmektedir. Kavramsal tartışmaları, politika odaklı analizleri ve literatüre dayalı analitik okumaları bir araya getiren kitap, sentezi, eleştirel düşünceyi ve mekânsal karar verme sürecinde bilgi üretiminin rolünü ön plana çıkarıyor. Mekânsal planlama, kentsel ve bölgesel çalışmalar ve ilgili alanlarda çalışan akademisyenler, araştırmacılar ve uygulayıcılar için hazırlanan kitap, Türkiye'deki mekânsal dönüşüm ve kırılmalığı anlamak için tutarlı bir çerçeve sunmayı ve mekânsal düşünme ve planlama uygulamalarına daha entegre ve bağlama duyarlı yaklaşımları teşvik etmeyi amaçlıyor.

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah MALTAŞ

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

İÇİNDEKİLER

BÖLGESEL KALKINMA TUZAĞI VE KENTSEL DİRENÇLİLİK: TÜRKİYE İÇİN MEKÂNSAL BİR PERSPEKTİF	1
<i>AYŞE AKBULUT BAŞAR</i>	
KENTSEL DİRENÇLİLİK ODAKLI SENARYO GELİŞTİRME: TÜRKİYE'DEKİ PLANLAMA SİSTEMİ İÇİN ÖNERİLER	25
<i>AYŞE AKBULUT BAŞAR</i>	
KIRSAL TURİZM KAPSAMINDA YEREL HALKIN GÖRÜŞLERİNİ KONU ALAN ULUSAL MAKALELERİN İNCELENMESİ	39
<i>SİMAY KAVURAN, NERİMAN YÖRÜR</i>	
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KENTLER	78
<i>RAFET BEYAZ</i>	
KENT PARKLARINDA KALİTE KRİTERLERİNİN İRDELENMESİ: KONYA KÜLTÜRPARK ÖRNEĞİ	112
<i>BERFU HATİCE ÇALIK ÇALIK, ÜMMÜGÜLSÜM DAĞLIOĞLU</i>	
TÜRKİYE AKADEMİSİNDE YÜKSELEN BİR PARADİGMA: DİJİTAL İKİZ LİTERATÜRÜNÜN ERKEN DÖNEM PANORAMASI (TR DİZİN & DERGİPARK VERİ TABANLARI KAPSAMINDA)	140
<i>ESRA ŞIRKI</i>	
A BIBLIOMETRIC EXPLORATION OF DIGITAL TWIN APPLICATIONS IN URBAN PLANNING (2019–2025)	164
<i>ESRA ŞIRKI</i>	

BÖLÜM 1

BÖLGESEL KALKINMA TUZAĞI VE KENTSEL DİRENÇLİLİK: TÜRKİYE İÇİN MEKÂNSAL BİR PERSPEKTİF

AYŞE AKBULUT BAŞAR¹

Giriş

Kalkınma kavramı, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde uluslararası akademik ve politik söylemin merkezinde yer almaktadır (Esteva, 1992; Sachs, 1999). İlk kuşak kalkınma kuramlarında kalkınma, büyük ölçüde kişi başına gelir artışı ve ekonomik büyüme oranları üzerinden tanımlanmakta olup özellikle Rostow'un aşamacı yaklaşımı gibi modernleşme teorileri ülkelerin sanayileşme ve büyüme süreçlerini çizgisel bir gelişme hattı olarak kurgulamaktadır (Rostow, 1960; Todaro & Smith, 2020). Zamanla bu anlayışın yetersiz kaldığı görülmekte ve kalkınmanın yalnızca ekonomik büyüme ile değil aynı zamanda yoksulluğun azaltılması, eşitsizliklerin giderilmesi, kurumsal kapasitenin güçlenmesi ve hak temelli yaklaşımlarla birlikte değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır (Seers, 1969; Sen, 1999). Sen'in “özgürlük olarak kalkınma” anlayışı, bireylerin sahip oldukları seçenek ve imkânların

¹ Doç. Dr. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, ORCID: 0000-0002-6101-310X

genişletilmesini kalkınmanın özüne yerleştirerek, büyüme merkezli geleneksel yaklaşımlara güçlü bir eleştiri getirmektedir (Sen, 1999). Stiglitz de benzer biçimde, kalkınmanın kurumsal kaliteden gelir dağılımına, finansal kırılganlıklardan demokratik işleyişe kadar çok sayıda alanda derin bir dönüşümü gerektirmekte olduğunu vurgulamaktadır (Stiglitz, 2002).

Bu çerçevede kalkınma, günümüzde salt makroekonomik göstergelerin artışı değil toplumların ekonomik, sosyal ve mekânsal yapılarının daha adil, kapsayıcı ve dayanıklı hâle gelmesini hedefleyen çok boyutlu bir süreç olarak görülmektedir (UNDP, 2020). Yerel ve bölgesel ölçekler bu sürecin yalnızca uygulama sahası değil aynı zamanda kalkınmanın biçimlendiği, yeniden müzakere edildiği ve çoğu zaman çatışmaların görünür hâle geldiği alanlar olarak önem kazanmaktadır (Storper, 2013). Pike vd. (2017), yerel ve bölgesel kalkınmanın ne tür bir kalkınma ve kimin için kalkınma sorularını yeniden sormayı zorunlu kıldığını, mekânın kalkınmanın hem nesnesi hem de öznesi hâline geldiğini ileri sürmektedir.

Kalkınmanın mekânsal boyutu, bölgesel kalkınma kavramı ile açıklanmaktadır. Bölgesel kalkınma, bir ülke içindeki bölgeler arasında gelir, istihdam, verimlilik ve altyapı gelişmişliği gibi göstergeler açısından ortaya çıkan farklılıkların azaltılmasını, geri kalmış bölgelerin desteklenmesini ve tüm bölgelerin kendine özgü potansiyellerini harekete geçirecek politikaların geliştirilmesini hedeflemektedir (OECD, 2019). OECD ve AB literatürü, bölgesel kalkınma politikalarının giderek daha fazla yer temelli bir karakter kazandığını, tek tip teşviklerden çok her bölgenin özgün ekonomik ve sosyal dokusuna uygun stratejiler üretmeye yöneldiğini göstermektedir (Barca, McCann, & Rodríguez-Pose, 2012; Pike et al., 2017; Rodríguez-Pose, 2018). Bu bağlamda mekân, kalkınmanın yalnızca fon aktarılan pasif bir sahnesi değil, bilgi, yenilik ve

toplumsal ilişkilerin üretildiği aktif bir aktör olarak ele alınmaktadır (Morgan, 2007).

Son yıllarda bu tartışmalara “bölgesel kalkınma tuzağı” kavramı eklenmektedir. Diemer ve çalışma arkadaşları (2022) tarafından Avrupa bağlamında geliştirilen bu yaklaşım, bazı bölgelerin geçmişteki dinamizmini sürdürmekte zorlandığını; gelir, verimlilik ve istihdam göstergelerinde hem kendi tarihsel performanslarının hem de ulusal ve uluslararası akranlarının gerisine düştüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum, klasik anlamda “geri kalmış bölge” tanımından farklı olmaktadır. Burada esas olan yalnızca düzey farkı değil, büyüme hızının ve dönüşüm kapasitesinin kaybedilmesidir (Diemer et al., 2022). Martin (2015) ve Sutton (2023), bu tür bölgeleri analitik olarak kavrayabilmek için “bölgesel ekonomik dirençlilik” ve “durağanlık tuzakları” kavramlarının birlikte kullanılması gerektiğini savunmaktadır.

Türkiye’nin bölgesel yapısı da bu tartışmalarla yakından ilişkili görünmektedir. Farklı dönemlerde yapılan çalışmalar, ülkenin batı ve kıyı bölgelerinde görece daha yüksek gelir ve verimliliğe sahip çekim merkezlerinin bulunduğunu buna karşın bazı iç ve doğu bölgelerinde ekonomik büyümenin yavaş ve kırılgan seyrettiğini göstermektedir (Özaslan, 2019; Eraydın, 2021). Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı’nın (TEPAV) 2014–2022 dönemi verilerine dayalı değerlendirmesi ile Çınar’ın (2023) bölgesel kalkınma tuzağı analizi, bazı Düzey-2 bölgelerinin ekonomik performansında belirgin riskler bulunduğunu ortaya koymakta ancak kullanılan döneme ve yöntemsel çerçeveye bağlı olarak farklı risk sınıflandırmaları üretmektedir. Bu farklılık, bölgesel kalkınma tuzağı kavramının tek bir statik haritadan ziyade dinamik bir risk göstergesi olarak ele alınması gerektiğine işaret etmektedir (Rodríguez-Pose, 2018).

Bütün bu ekonomik ve mekânsal boyutlar, günümüz dünyasında tek başına değerlendirilememektedir. İklim değişikliği,

doğal afetler, salgınlar ve ekonomik krizler gibi çoklu şoklar, bölgelerin gelişme eğilimlerini doğrudan etkilemektedir (IPCC, 2022). Bu noktada karşımıza kentsel dirençlilik kavramı çıkmaktadır. Meerow vd. (2016), kentsel dirençliliği kentlerin çevresel, toplumsal ve ekonomik belirsizlikler karşısında dayanabilme, uyum sağlayabilme ve dönüşebilme kapasitesi olarak tanımlamaktadır. Ahern (2011) ise dirençliliği ekolojik, sosyal ve fiziksel sistemlerin bir arada ele alınmasını gerektiren, güvenli-başarısız ikiliği yerine başarısız olmaya da dayanıklı (safe-to-fail) stratejilerin geliştirilmesine dayanan bir yaklaşım olarak tartışmaktadır.

Dirençlilik tartışmasının planlama alanına taşınmasında önemli isimlerden biri Davoudi'dir. Davoudi (2012), dirençliliği planlama kuramı ve pratiği açısından bir köprü kavram olarak görmenin hem olanaklarını hem de risklerini tartışmaktadır. Kavramın çok disiplinli ve aynı zamanda politik olarak tartışmalı bir içeriğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tartışma, şehir ve bölge planlama disiplininin yalnızca büyüme ve arazi kullanımı kararları üretmekle kalmadığını aynı zamanda belirsizlik, risk ve kırılganlıkla başa çıkmanın mekânsal araçlarını geliştirdiğini göstermektedir (Healey, 2007). Martin (2015) ve Sutton (2023), bölgesel ekonomik dirençlilik çalışmalarında tarihsel kırılma bağımlılığının, kurumsal kapasitenin ve sektör çeşitliliğinin önemine işaret ederek, şehir planlamanın bu boyutları şekillendirme kudretine vurgu yapmaktadırlar.

Türkiye bağlamında şehir ve bölge planlama disiplini, bir yandan bölgesel kalkınma hedeflerinin mekânsal düzleme aktarılmasını sağlarken, diğer yandan afet risklerinin yönetilmesine yönelik stratejik araçların geliştirildiği temel bir alan oluşturmaktadır (Eraydin & Taşan-Kok, 2013). Ülkenin deprem, sel, heyelan, kuraklık, maden kazaları ve orman yangınları gibi çoklu afet risklerine maruz kalmakta oluşu, planlamayı kaçınılmaz

biçimde bir dirençlilik yönetimi pratiği hâline getirmektedir (AFAD, 2020). Hallegatte ve arkadaşlarının (2017; 2019) Dünya Bankası raporları, altyapı sistemlerinin kırılganlığının özellikle yoksul ve orta gelirli ülkelerde afetlerin makroekonomik etkilerini katlayarak artırdığını, dayanıklı altyapı yatırımlarının ise uzun vadeli kalkınma için kritik olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, Türkiye’de bölgesel kalkınma tuzağı risklerinin yalnızca ekonomik göstergelerle değil aynı zamanda altyapı ve afet kırılganlığı ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Bu çalışma, Türkiye’de bölgesel kalkınma tuzağını kentsel ve bölgesel dirençlilik perspektifiyle ele almakta olup ekonomik durağanlık ile afet kırılganlığının mekânsal düzlemde nasıl karşılıklı olarak birbirini beslediğini tartışmaktadır. Yöntem olarak çalışma, kuramsal literatür sentezini, Türkiye’nin konumuna ilişkin kavramsal değerlendirmeyi ve Güney Afrika ile Meksika örnekleri üzerinden yürütülen karşılaştırmalı incelemeyi birlikte kullanmaktadır. İlk bölümde, kalkınma, bölgesel kalkınma ve kentsel dirençlilik arasındaki kuramsal ilişkileri ortaya koyulmaktadır. İkinci bölümde, bölgesel kalkınma tuzağının kavramsal temelleri ve Türkiye’deki görünümünü tartışılmaktadır. Üçüncü bölümde, afet kırılganlığı ile kalkınma tuzağı arasındaki çift yönlü ilişki analiz edilmektedir. Dördüncü bölümde, iki ülke örneği üzerinden dirençlilik odaklı yönetim ve finansman araçları değerlendirilmekte ve Türkiye için çıkarımlar yapılmaktadır. Son bölümde ise risk duyarlı mekânsal planlama ile mali stratejik yönetişimin birlikte güçlendirilmesinin, bölgesel kalkınma tuzağı risklerinin azaltılmasında temel bir gereklilik olduğunu ortaya koymaktadır.

Bölgesel Kalkınma Tuzağının Kavramsal Temelleri ve Türkiye'nin Konumu

Bölgesel kalkınma tuzağı, esasen bir bölgenin uzun dönemli büyüme patikasında ortaya çıkan yapısal tıkanmaları ifade etmektedir. Diemer vd. (2022), Avrupa bölgeleri için geliştirdikleri ölçüm çerçevesinde, bölgenin kişi başına gelir, verimlilik ve istihdam göstergelerindeki büyüme hızına odaklanmakta hem bölgenin kendi geçmiş performansına hem de ulusal ve Avrupa ortalamalarına göre görece bir değerlendirme yapmaktadır. Buna göre bir bölge, ekonomik dinamizmini sürdürüyor, geçmiş düzeyini yakalayamıyor ve akran bölgelerin belirgin biçimde gerisinde kalıyorsa bölgesel kalkınma tuzağı içinde kabul edilmektedir. Bu yaklaşım, kalkınma tartışmasını statik gelir farklarından dinamik büyüme hızlarına kaydırmakta ve özellikle uzun dönemli durağanlık riskine odaklanmaktadır.

Bu literatür, Rodríguez-Pose'nin "önemsizleştirilen yerlerin intikamı" olarak adlandırdığı coğrafya ve siyaset ilişkisiyle de kesişmektedir. Rodríguez-Pose (2018), uzun süreli ekonomik ve demografik durgunluk yaşayan bölgelerde yalnızca refahın değil, aynı zamanda kurumsal güvenin ve demokratik bağlılığın da zayıfladığını, bunun da "coğrafi hoşnutsuzluk" olarak adlandırdığı politik eğilimleri beslediğini ortaya koymaktadır. Dijkstra vd. (2020) ise Avrupa Birliği (AB) genelinde sistematik bir analiz yaparak, uzun dönemli durgunluk yaşayan bölgelerde AB karşıtı oy oranlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu çalışmalar, bölgesel kalkınma tuzağı kavramının yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve politik sonuçları olduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Türkiye'de bölgesel kalkınma tuzağına ilişkin çalışmaların henüz sınırlı olduğu görülmektedir. TEPAV'ın konu ile ilgili Türkiye için yaptığı bölgesel kalkınma tuzağı analizinde, 2014–2022 dönemi

ortalamaları üzerinden yapılan hesaplamalar bazı bölgeleri düşük riskli, bazılarını ise artan risk altında göstermektedir. Zonguldak, Konya, Tekirdağ ve Gaziantep gibi bölgeler görece düşük tuzak riski taşıyan bölgeler arasında sayılmaktadır. Buna karşılık Çınar (2023), Diemer vd. (2022) metodolojisini esas alarak yürüttüğü çalışmada, 2014–2021 dönemi için TR61, TR81, TR82, TR90 ve TRC2 bölgelerinin yüksek risk kategorisine girebildiğini göstermektedir. Bu ikili tablo, bölgesel kalkınma tuzağının tek seferlik bir sınıflandırma değil, dönemsel ve yöntemsel farklılıkları da dikkate alarak izlenmesi gereken dinamik bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Bölgesel kalkınma tuzağına giren bölgelerin ortak özellikleri incelendiğinde, genellikle ekonomik çeşitlenmenin sınırlı olduğu, belirli sektörlere aşırı bağımlılığın bulunduğu, yenilik kapasitesinin görece düşük kaldığı ve nitelikli işgücünün göç eğiliminin yüksek olduğu görülmektedir (Pike et al., 2017; Martin, 2015). Türkiye özelinde tarım, düşük katma değerli sanayi veya tek odaklı turizm gibi sektörlere bağımlı olan bölgelerde bu risklerin daha belirgin hâle geldiği söylenebilmektedir. Bu yapı, bölgenin ekonomik şoklara ve çevresel risklere karşı hassasiyetini artırmakta; tek sektörde yaşanan bir daralma tüm bölgesel ekonomiyi sarsabilmektedir. Martin (2015), bölgesel ekonomik dirençliliği, şoklar karşısında bölgenin adapte olma, yeniden yapılanma ve yeni büyüme patikaları oluşturma kapasitesi üzerinden tanımlamaktadır. Sutton (2023) ise son yıllardaki çalışmaların geniş bir taramasını sunmakta ve farklı yöntemsel yaklaşımların ortak olarak kurumsal yapı, sektör çeşitliliği ve yenilikçilik kapasitesine vurgu yaptığını göstermektedir. Bu çerçeve, bölgesel kalkınma tuzağına giren ya da girme riski taşıyan bölgelerin, dirençlilik ekseninde yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Türkiye'nin bölgesel yapısı, bu kuramsal tartışmalar açısından son derece verimli bir örnek sunmaktadır. Bazı bölgelerde hızla büyüyen

metropol alanları ve ihracata yönelik sanayi merkezleri bulunmaktadır. Ancak buna karşın bazı bölgelerde hem ekonomik büyüme yavaşlamakta hem de işsizlik, göç, yoksulluk ve altyapı yetersizlikleri gibi sorunlar derinleşmektedir. Bu çift kutuplu yapı, bölgesel kalkınma tuzağı riskini artırmakta ve aynı zamanda afet ve iklim kırılganlıklarıyla birleştiğinde çifte kırılganlık yaratmaktadır. Bir sonraki bölümde bu karşılıklı ilişki ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır.

Afet Kırılganlığı Ve Kalkınma Tuzağı Arasındaki Karşılıklı İlişki

Afetler, ekonomik ve toplumsal yapılar üzerinde yalnızca kısa süreli etkiler yaratan olaylar değil, aynı zamanda uzun vadede kalıcı değişimlere yol açabilen süreçler olarak giderek daha fazla analiz edilmektedir. Hallegatte ve çalışma arkadaşları, doğal afetlerin özellikle düşük ve orta gelir grupları üzerinde daha ağır sonuçlar doğurduğunu; aynı düzeydeki fiziksel hasarın yoksul kesimler için gelir kaybını ve yaşam koşullarındaki bozulmayı çok daha derinleştirdiğini ortaya koymaktadır (Hallegatte et al., 2017). Aynı yazarlar, altyapı sistemlerindeki kırılganlığın afetlerin ülke ekonomisi üzerindeki etkilerini artırdığını; elektrik, ulaşım, su ve iletişim hizmetlerinde yaşanan kesintilerin üretimi aksattığını ve toparlanma süresini belirgin biçimde uzattığını vurgulamaktadır (Hallegatte et al., 2019)

Bu bulgular, afetlerin bölgesel kalkınma tuzağı ile çok katmanlı bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Ekonomik olarak kırılgan, yatırım çekme kapasitesi sınırlı ve altyapı bakımından yetersiz bölgelerde afetler hem fiziksel hem de beşeri sermayeyi aşındırmakta, üretim kapasitesini daha da zayıflatmaktadır. Böylece zaten durağanlaşma riski taşıyan bölgeler, afet sonrasında daha da geriye düşmekte tuzak durumundan çıkmak için gerekli kaynakları yaratmakta zorlanmaktadır. Birçok çalışma afet, yoksulluk ve

eşitsizlik döngüsünün, bölgesel kalkınma açısından kırılması güç bir sarmal yarattığını vurgulamaktadır (Hallegatte et.al. 2021; Zeren, 2025).

Afetlerin etkileri, yalnızca fiziksel olayların büyüklüğüyle değil, bölgelerin içinde bulunduğu bölgesel kalkınma dinamikleriyle de şekillenmektedir (Martin, 2015; Diemer et al., 2022). Ekonomik durgunluk ve yapısal zayıflıklar yaşayan bölgelerde risk azaltma ve uyum yatırımlarına yeterli kaynak ayrılamamakta; altyapı sistemlerinin yenilenmesi ertelenmekte ve planlama süreçlerinde afet riskleri ikincil bir başlık hâline gelmektedir (Hallegatte et al., 2017; UNDRR, 2019). Bu durum, sel yataklarının ıslahı, şev stabilitesi, yağmur suyu yönetimi ve yeşil altyapı gibi önleyici politikaların, kısa vadeli ekonomik önceliklerin gerisinde kalmasına yol açmaktadır (Ahern, 2011; OECD, 2020). Surminski ve meslektaşlarının çalışmaları, risk değerlendirmelerinde yapısal ve sosyoekonomik kırılganlıkların çoğu zaman yeterince dikkate alınmadığını; oysa bu kırılganlıkların afetlerin gerçek zarar düzeyini belirlemede kritik rol oynadığını ortaya koymaktadır (Surminski et al., 2019; Surminski & Leck, 2022).

Bölgesel kalkınma tuzağı ile afet kırılganlığı arasındaki bu etkileşim, Türkiye'nin çoklu afet riski altındaki bölgelerinde özellikle belirginleşmektedir (Eraydın, 2021; AFAD, 2020). Karadeniz'de sel ve heyelanlar, Akdeniz'de orman yangınları ve ani seller, Güneydoğu Anadolu'da kuraklık, sel ve deprem etkileri, kömür havzalarında ise maden kazaları ve heyelanlar bölgesel gelişme süreçlerini doğrudan etkilemektedir (Özşahin et al., 2020; Yıldırım & Güler, 2022). Afetler bir yandan üretim faaliyetlerini ve altyapı işleyişini aksatırken, diğer yandan afetlere hazırlık ve uyum kapasitesinin sınırlı olması bu etkilerin kalıcılılaşmasına neden olmaktadır (Cutter et al., 2014; Hallegatte et al., 2019). Bu tablo, bazı bölgelerde ekonomik durgunluğun afetler yoluyla derinleştiğini

ve kendini besleyen bir kırılganlık döngüsü yarattığını göstermektedir (Martin & Sunley, 2015).

Bu nedenle bölgesel kalkınma tuzağı kavramının, yalnızca gelir ve büyüme göstergeleri üzerinden değil, afet riski ve uyum kapasitesiyle birlikte ele alınması gerekmektedir (Rodríguez-Pose, 2018). Kentsel ve bölgesel dirençlilik literatürü, bölgelerin şoklara karşı yalnızca ayakta kalma değil, aynı zamanda uyum sağlama ve dönüşebilme kapasitelerinin de kalkınma süreçlerinin ayrılmaz bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır (Meerow et al., 2016). Bu yaklaşım, afet kırılganlığı ile bölgesel kalkınma tuzağı arasındaki ilişkinin, daha geniş bir mekânsal dirençlilik çerçevesi içinde değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır (Davoudi, 2012; Pike et al., 2017).

Türkiye'ye Benzer Ülkelerin Deneyimlerinden Öğrenmek: İki Ülke Örneği Üzerinden Dirençlilik Odaklı Bölgesel Kalkınma

Türkiye ile benzer sosyoekonomik özellikler taşıyan ülkelerin deneyimleri, bölgesel kalkınma tuzağı, afet kırılganlığı ve kentsel dirençlilik arasındaki ilişkilerin daha somut biçimde anlaşılmasına önemli katkılar sunmaktadır (Rodríguez-Pose, 2018; Pike et al., 2017). Karşılaştırmalı bölgesel kalkınma çalışmaları, benzer gelir düzeylerine, kurumsal yapılara ve mekânsal eşitsizlik örüntülerine sahip ülkelerin deneyimlerinin, politika öğrenmesi açısından özellikle değerli olduğunu göstermektedir (OECD, 2019).

Bu bölümde iki farklı kıtadan iki ülke örneği üzerinden ayrıntılı bir inceleme yapılmaktadır: Güney Afrika ve Meksika. Her iki ülke de tarihsel olarak derin bölgesel eşitsizliklere sahip olup, mekânsal ayrışma, gelir dağılımı sorunları ve sınırlı kurumsal kapasite gibi yapısal problemlerle karşı karşıya bulunmaktadır (Bond, 2000; OECD, 2020). Aynı zamanda bu ülkeler, iklim değişikliği, sel, kuraklık, deprem ve orman yangınları gibi çoklu afet

risklerinin bölgesel kalkınma süreçlerini doğrudan etkilediği kırılğan coğrafyalara sahiptir (UNDRR, 2022; IPCC, 2022).

Güney Afrika ve Meksika örnekleri, bir yandan afet riskleri ile sosyoekonomik eşitsizliklerin birbirini nasıl beslediğini ortaya koyarken, diğer yandan dirençlilik odaklı politika yaklaşımlarının bölgesel kalkınma stratejilerine nasıl entegre edilmeye çalışıldığını göstermektedir (Vale & Campanella, 2005; Meerow et al., 2016). Bu ülkelerde son yıllarda geliştirilen yer temelli kalkınma politikaları, altyapı dayanıklılığı, sosyal koruma mekanizmaları ve çok düzeyli yönetim araçları aracılığıyla bölgesel kırılğanlıkları azaltmayı hedeflemektedir (Rodríguez-Pose & Wilkie, 2019).

Bu yönleriyle Güney Afrika ve Meksika deneyimleri, Türkiye için hem uyarıcı hem de ilham verici bir karşılaştırmalı çerçeve sunmaktadır. Söz konusu örnekler, bölgesel kalkınma tuzağının yalnızca ekonomik göstergeler üzerinden değil, afet riski, kurumsal kapasite ve mekânsal dirençlilik boyutlarıyla birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır (Martin & Sunley, 2015; Davoudi, 2012).

Güney Afrika’da Kentsel Dirençlilik ve Bölgesel Kırılğanlık

Güney Afrika, yüksek gelir eşitsizliği, tarihsel mekânsal ayrışma ve artan iklim kırılğanlıklarının aynı anda etkili olduğu bir bağlam sunmaktadır (Bond, 2000; Parnell & Pieterse, 2014). Ülkede özellikle Durban (eThekwinı Belediyesi) ve Cape Town gibi büyük kentler, iklim değişikliğinin etkilerinin sosyoekonomik eşitsizliklerle kesiştiği alanlar olarak kentsel dirençlilik tartışmalarının merkezinde yer almaktadır (Roberts, 2010; Ziervogel, 2019). Bu kentler, iklim uyumunun yalnızca çevresel bir politika alanı değil, aynı zamanda kentsel kalkınma ve sosyal adaletle doğrudan ilişkili bir yönetim meselesi olduğunu ortaya koymaktadır.

Durban örneği, yerel yönetimlerin iklim değişikliğine uyumu stratejik bir öncelik hâline getirerek kurumsal yapılara entegre etmesine ilişkin önemli bir deneyim sunmaktadır. Roberts (2010), Durban’da iklim uyumunun sel, kıyı taşkınları, su kıtlığı ve ısı dalgaları gibi risklere odaklanırken, bu risklerin kentteki yoksul ve kırılgan topluluklar üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Roberts ve O’Donoghue (2013), iklim uyumunun altyapı, ekosistem yönetimi ve yerel kalkınma politikalarıyla birlikte ele alındığında, yalnızca risk azaltma değil, aynı zamanda kent içi eşitsizlikleri azaltma potansiyeli taşıdığını vurgulamaktadır. Bu durum, dirençlilik politikalarının sosyal politika ve mekânsal planlama ile birlikte düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Güney Afrika bağlamında yapılan çalışmalar, dirençlilik kapasitesinin yalnızca resmî plan ve stratejilerle değil, aynı zamanda kurum içi öğrenme süreçleri, gayriresmî ağlar ve çok aktörlü iş birlikleri aracılığıyla güçlendiğini göstermektedir (Leck & Roberts, 2015). Fraser ve Leck (2017), Afrika kentlerinde hızlı kentleşmenin, yetersiz altyapı yatırımları ve gayri resmî yerleşimlerle birleştiğinde afet risklerini ve sosyoekonomik kırılganlığı derinleştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, bölgesel kalkınma tuzağı riskinin yalnızca ekonomik durgunlukla değil, kentleşme biçimleri ve yönetim kapasitesiyle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Cape Town örneği ise dirençlilik tartışmalarında kapsayıcı yönetişimin önemini açık biçimde ortaya koymaktadır. Ziervogel (2019), özellikle su krizi bağlamında, kent yoksullarının karar alma süreçlerine dâhil edilmediği dirençlilik planlarının dönüştürücü olamayacağını savunmakta; iklim risklerinin tarihsel eşitsizlikler ve mekânsal adaletsizlikler bağlamında ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, dirençlilik politikalarının “kimin için dirençlilik” sorusunu merkeze alması gerektiğini hatırlatmaktadır (Meerow et al., 2016).

Bu alışmalar birlikte değerlendirildiğinde, Güney Afrika deneyimi üç temel noktaya işaret etmektedir. Birincisi, iklim ve afet riskleri, tarihsel mekânsal eşitsizliklerle i içe geçmekte ve bu durum bölgesel kalkınma tuzağı riskini özellikle yoksul ve altyapısı yetersiz alanlarda yoğunlaştırmaktadır (Parnell & Pieterse, 2014). İkincisi, dirençlilik politikaları teknik altyapı yatırımlarıyla sınırlı kalmamakta; toplumsal kapsayıcılık, katılımcı yönetişim ve doğa temelli czmlerle birlikte yeni bir planlama anlayışı üretmektedir (Ahern, 2011; Roberts & O'Donoghue, 2013). ncs, yerel yönetimler sınırlı mali ve kurumsal kapasiteye rağmen, yenilikçi yönetişim araçlarıyla dirençlilik gündemini sürdürmeye çalışmaktadır (Leck & Roberts, 2015).

Türkiye açısından bakıldığında, Güney Afrika deneyimi özellikle üç açıdan öğreticidir. İlk olarak, her iki ülkede de tarihsel mekânsal ayrışmalar ve bölgesel eşitsizlikler, afet riskleriyle birleşerek kent içi ve bölgeler arası kırılganlıkları derinleştirmektedir. İkinci olarak, iklim uyumu ve afet risk azaltımının, sosyal politika, kentsel dönüşüm ve altyapı yatırımlarıyla birlikte ele alınmadığı durumlarda dirençlilik hedeflerinin sınırlı kaldığı görülmektedir. nc olarak, Güney Afrika'da yerel yönetimlerin iklim uyumunu stratejik bir kentselcilik aracı olarak kullanma abaları, Türkiye'de belediyelerin de bölgesel kalkınma tuzağı risklerini azaltmaya yönelik dirençlilik odaklı planlama yaklaşımları geliştirebileceğini göstermektedir.

4.2. Meksika'da Afet Finansmanı, Risk Yönetimi ve Bölgesel Kalkınma

Meksika, deprem, kasırğa ve sel gibi farklı afet türlerine aynı anda maruz kalan; bu risklerin bölgesel eşitsizlikler ve sosyoekonomik kırılganlıklarla keşiştiği bir ülke olarak öne çıkmaktadır (OECD, 2020; UNDRR, 2022). Özellikle 1985 Meksiko City depremi sonrasında yaşanan kurumsal ve toplumsal tartışmalar, afetlerin yalnızca acil müdahale meselesi değil, uzun vadeli

kalkınma ve kamu maliyesi sorunu olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur (Aysan & Kunreuther, 2017). Bu süreç, Meksika’da afet risk yönetimi yaklaşımının yeniden yapılandırılmasına ve mali dayanıklılık odaklı bir çerçevenin geliştirilmesine zemin hazırlamıştır.

Bu dönüşümün merkezinde, 1990’ların sonunda kurulan FONDEN (Fondo de Desastres Naturales) yer almaktadır. FONDEN, doğal afetler sonrasında kamu altyapısının ve düşük gelirli kesimlerin kayıplarının hızlı biçimde telafi edilmesini amaçlayan, merkezi düzeyde tasarlanmış bir afet finansmanı mekanizmasıdır (World Bank, 2012). Yapılan değerlendirmeler, FONDEN’in zaman içinde çok katmanlı bir risk finansmanı yapısına evrildiğini, riskin bir bölümünün kamu bütçesi ve rezervler yoluyla üstlenildiğini, bir bölümünün ise sigorta ve katastrof tahvilleri gibi araçlarla uluslararası finans piyasalarına aktarıldığını göstermektedir (Clarke & Dercon, 2016; World Bank, 2017). Bu yapı, afetlerin merkezi bütçe üzerindeki ani ve yıkıcı etkilerini sınırlamayı hedeflemektedir.

Meksika’nın afet risk yönetimi yaklaşımı, yalnızca mali araçlarla sınırlı kalmamış risk değerlendirmesi, mekânsal planlama ve kurumsal eşgüdüm alanlarında da önemli reformları içermiştir. Dünya Bankası ve OECD raporları, afet risklerinin mekânsal olarak haritalanması, bu haritaların arazi kullanım kararlarına entegre edilmesi ve farklı kurumlar arasında veri paylaşımının artırılması yönünde ilerlemeler kaydedildiğini ortaya koymaktadır (OECD, 2020; World Bank, 2023). Bu yönüyle Meksika deneyimi, afet finansmanı ile planlama süreçlerinin birbirinden kopuk değil, tamamlayıcı araçlar olarak ele alınabileceğini göstermektedir.

Bölgesel ölçekte bakıldığında, Meksika’da afet riskleri ile kalkınma dinamikleri arasındaki ilişki belirgin mekânsal örüntüler sergilemektedir. Kıyı bölgelerinde kasırga ve sel riskleri, altyapı hasarları ve üretim kayıpları yoluyla yerel ekonomilerin

kırılganlığını artırırken ülkenin güneyindeki bazı iç bölgelerde yoksulluk, sınırlı kamu yatırımları ve afet riski birlikte yoğunlaşmaktadır (Rodríguez-Oreggia et al., 2013). UNDRR ve bölgesel çalışmalar, Latin Amerika’da afet risklerinin giderek daha fazla sosyal ve mekânsal eşitsizlikler üzerinden biriktiğini; yoksul ve hizmetlere erişimi sınırlı bölgelerin afetlerden orantısız biçimde etkilendiğini göstermektedir (UNDRR, 2022).

Bu çerçevede Meksika deneyimi, Türkiye açısından iki temel ders sunmaktadır. İlk olarak, bölgesel kalkınma tuzağı riski taşıyan ve çoklu afetlere maruz kalan bölgelerde, afet sonrası yeniden inşa maliyetlerinin yalnızca merkezi bütçe üzerinden karşılanması sürdürülebilir değildir. FONDEN benzeri mali koruma mekanizmaları, toparlanma sürecini hızlandırırken aynı zamanda kamu maliyesi üzerindeki şokları sınırlama potansiyeline sahiptir (Clarke & Dercon, 2016). İkinci olarak, bu tür mekanizmaların etkinliği, risk değerlendirmesi, mekânsal planlama ve kurumsal koordinasyon süreçleriyle desteklenmediği sürece sınırlı kalmaktadır. Afet risk haritalarının mekânsal plan kararlarına yön veren bağlayıcı araçlara dönüştürülmesi hem bölgesel kalkınma politikaları hem de şehir ve bölge planlama disiplini açısından kritik bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Güney Afrika ve Meksika Örneklerinden Türkiye İçin Çıkarımlar

Güney Afrika ve Meksika örnekleri birlikte değerlendirildiğinde, bölgesel kalkınma tuzağı, afet kırılganlığı ve kentsel dirençlilik arasındaki ilişkinin Türkiye’ye benzer sosyoekonomik yapıya sahip ülkelerde üç temel eksen etrafında şekillendiği görülmektedir (Pike, Rodríguez-Pose, & Tomaney, 2017; Rodríguez-Pose, 2018).

Birinci eksen, bölgesel eşitsizlikler ve tarihsel mekânsal adaletsizliklerdir. Her iki ülkede de afet riskleri, tarihsel olarak

dezavantajlı bölgelerde daha yoğun biçimde birikmekte, yetersiz altyapı, sınırlı kamu yatırımları ve hizmetlere erişimdeki eşitsizlikler, afetlerin etkilerini derinleştirmektedir (Bond, 2000; Rodríguez-Oreggia et al., 2013). Benzer bir örüntü Türkiye’de de gözlenmekte, batı ve kıyı bölgelerinde yoğunlaşan ekonomik dinamizmin karşısında, bazı iç ve doğu bölgelerinde kırılğanlıklar üst üste binmektedir (Eraydın, 2021). Bu durum, bölgesel kalkınma tuzağı riskinin yalnızca ekonomik performansla değil, mekânsal adalet ve kamusal hizmetlere erişimle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (OECD, 2019).

İkinci eksen, dirençlilik odaklı planlama ve çok katmanlı yönetiştir. Güney Afrika ve Meksika deneyimleri, afet risklerinin yönetiminin yalnızca teknik müdahalelerle sınırlı kalmadığını; planlama süreçleri, sosyal politika araçları ve kurumsal eşgüdüm mekanizmalarıyla birlikte ele alındığında daha etkili sonuçlar ürettiğini göstermektedir (Davoudi, 2012; Meerow, Newell, & Stults, 2016). Bu bulgu, Türkiye’de özellikle sel, heyelan ve deprem riski yüksek bölgelerde, mekânsal planların risk azaltma ve uyum hedeflerini açık biçimde içermesi gerektiğine işaret etmektedir. Ancak mevcut planlama sisteminde kurumlar arası koordinasyon ve veri paylaşımının sınırlı olması, bu potansiyelin tam olarak hayata geçirilmesini zorlaştırmaktadır (Eraydın & Taşan-Kok, 2013).

Üçüncü eksen ise afet risk finansmanı ve ekonomik dirençliliğdir. Meksika örneği, afetlerin mali etkilerinin önceden hesaplanması ve bu etkilerin farklı finansman araçları arasında paylaştırılmasının, kamu maliyesi üzerindeki ani şokları sınırlayabildiğini ortaya koymaktadır (World Bank, 2012; Clarke & Dercon, 2016). Türkiye’de son yıllarda yaşanan büyük ölçekli afetler, afet sonrası harcamaların bölgesel kalkınma yatırımlarını erteleyici bir etki yarattığını göstermektedir. Bu nedenle afet risk finansmanı ve mali dirençlilik araçlarının geliştirilmesi, Türkiye’de

bölgesel kalkınma tuzağı tartışmasının tamamlayıcı değil kurucu bir bileşeni hâline gelmektedir (Martin & Sunley, 2015).

Sonuç olarak, Güney Afrika ve Meksika deneyimleri, dirençlilik odaklı bölgesel kalkınmanın tek bir politika alanına indirgenemeyeceğini ortaya koymaktadır. Afet yönetimi, ekonomik kalkınma, sosyal politika ve mekânsal planlama arasındaki kesişim alanlarında geliştirilen bütüncül yaklaşımlar, bölgesel kalkınma tuzağı risklerinin azaltılmasında belirleyici olmaktadır (Ahern, 2011; Rodríguez-Pose, 2018). Bu bağlamda şehir ve bölge planlama disiplini hem mekânsal kararlar hem de kurumsal eşgüdüm açısından merkezi bir rol üstlenmekte; Türkiye’de dirençlilik temelli kalkınma yaklaşımının planlama sistemine yerleştirilmesi, uzun vadeli bölgesel dönüşüm için kritik bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye’de bölgesel kalkınma tuzağı tartışması, günümüzde yalnızca ekonomik performans göstergeleri üzerinden ele alınabilecek bir mesele olmaktan çıkmış; mekânsal eşitsizlikler, kurumsal kapasite farklılıkları ve artan afet riskleriyle birlikte çok boyutlu bir sorun alanına dönüşmüştür. Bu çalışma, bölgesel kalkınma tuzağının, gelir ve üretimdeki durağanlığın ötesinde; altyapı kırılganlığı, sosyal eşitsizlikler ve iklim kaynaklı risklerle karşılıklı etkileşim içinde şekillenen bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye’nin farklı bölgelerinde gözlenen kalkınma farklılıkları, yalnızca ekonomik uçurumlara değil, aynı zamanda mekânsal adalet, hizmetlere erişim ve uzun vadeli kamu yatırım tercihleriyle ilişkili yapısal sorunlara işaret etmektedir.

Güney Afrika ve Meksika örnekleri, orta gelirli ve yüksek eşitsizlik düzeyine sahip ülkelerde bölgesel kalkınma ile dirençlilik arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğunu göstermesi açısından önemli dersler sunmaktadır. Bu örnekler, afet risklerinin ekonomik durgunlukla birleştiği durumlarda bölgelerin çok daha uzun süreli

kırılganlık döngülerine girebildiğini ortaya koymaktadır. Bölgesel kalkınma tuzağı ile afet kırılganlığının kesiştiği bu durum, çalışmada “çifte kırılganlık döngüsü” olarak kavramsallaştırılabilecek bir yapıyı işaret etmektedir. Ekonomik çeşitlenme kapasitesi sınırlı, altyapısı zayıf ve göç veren bölgelerde yaşanan afetler, yalnızca kısa vadeli kayıplara değil, uzun vadeli gelişme potansiyelinin aşınmasına da neden olmaktadır.

Bu bağlamda dirençlilik, yalnızca afet sonrası toparlanma hızını artıran bir kapasite olarak değil, bölgesel kalkınma tuzağından çıkışı mümkün kılan dönüştürücü bir araç olarak ele alınmalıdır. Güney Afrika deneyiminde görüldüğü üzere, dirençlilik kavramı sosyal adalet, mekânsal eşitlik ve yönetim kapasitesiyle birlikte ele alındığında daha anlamlı ve etkili sonuçlar üretmektedir. Benzer şekilde Meksika örneği, afetlerin mali etkilerinin önceden planlanmaması hâlinde bölgesel kalkınma politikalarının kırılganlaştığını; buna karşılık mali risk paylaşımı ve afet finansmanı araçlarının ekonomik dirençliliği güçlendirdiğini göstermektedir.

Türkiye açısından bu bulgular, şehir ve bölge planlama disiplinine kritik bir rol yüklemektedir. Dirençlilik odaklı mekânsal planlama, afet risklerini yalnızca bir kısıt olarak ele alan yaklaşımların ötesine geçerek, planlama kararlarını risk duyarlı, uyum kapasitesini artıran ve dönüşümü teşvik eden bir çerçevede yeniden düşünmeyi gerektirmektedir. Bu durum, imar planlarında risk göstergelerinin güçlendirilmesini, yeşil ve mavi altyapının mekânsal kararlarla bütünleştirilmesini ve sosyal politikalarla eşgüdüm içinde yürütülen mekânsal müdahalelerin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Aynı zamanda çalışma, Türkiye’de afet risklerinin yönetiminin yalnızca teknik ve kurumsal kapasite meselesi olmadığını, mali ve yönetim boyutlarının da en az bunlar kadar belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Son yıllarda yaşanan büyük ölçekli afetler, afet sonrası harcamaların kamu maliyesi

üzerindeki baskısını açık biçimde göstermiştir. Bu nedenle, özellikle bölgesel kalkınma tuzağı riski taşıyan alanlar için orta vadeli dirençlilik fonları, risk transfer mekanizmaları ve yeşil finansman araçlarıyla uyumlu mali çerçevelerin geliştirilmesi, kalkınma ve dirençlilik politikalarının ayrılmaz bir parçası hâline gelmelidir.

Sonuç olarak bu çalışma, Türkiye’de bölgesel kalkınma tuzağı risklerinin azaltılmasının, afet kırılganlıklarının yönetilmesinden bağımsız düşünölemeyeceğini ortaya koymaktadır. Ekonomik kalkınma, mekânsal planlama, sosyal politika ve afet risk yönetimi arasındaki kesişim alanlarında geliştirilecek bütöncöl ve çok katmanlı dirençlilik yaklaşımları, bölgelerin yalnızca şoklara dayanma kapasitesini değıl, aynı zamanda uzun vadeli dönüşüm ve uyum yeteneklerini de güçlendirecektir. Bu çerçevede dirençlilik eksenli planlama ve mali-stratejik yönetim sistemlerinin Türkiye’nin bölgesel kalkınma politikalarına entegre edilmesi, sürdürölebilir ve adil bir mekânsal gelişme için temel bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

Ahern, J. (2011). From fail-safe to safe-to-fail: Sustainability and resilience in the new urban world. *Landscape and Urban Planning*, 100(4), 341–343. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2011.02.021>

AFAD. (2020). *Türkiye afet risk azaltma planı (TARAP)*. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.

Barca, F., McCann, P., & Rodríguez-Pose, A. (2012). The case for regional development intervention: Place-based versus place-neutral approaches. *Journal of Regional Science*, 52(1), 134–152. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.2011.00756.x>

Bond, P. (2000). *Cities of gold, townships of coal: Essays on South Africa’s new urban crisis*. Africa World Press.

Chu, E., Anguelovski, I., & Roberts, D. (2017). Climate adaptation as strategic urbanism: Assessing opportunities and uncertainties for equity and inclusive development in cities. *Cities*, 60, 378–387. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2016.10.009>

Clarke, D. J., & Dercon, S. (2016). *Dull disasters? How planning ahead will make a difference*. Oxford University Press.

Cutter, S. L., Ash, K. D., & Emrich, C. T. (2014). The geographies of community disaster resilience. *Global Environmental Change*, 29, 65–77. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2014.08.005>

Davoudi, S. (2012). Resilience: A bridging concept or a dead end? *Planning Theory & Practice*, 13(2), 299–333. <https://doi.org/10.1080/14649357.2012.677124>

Diemer, A., Iammarino, S., Rodríguez-Pose, A., & Storper, M. (2022). The regional development trap in Europe. *Economic Geography*, 98(5), 487–509. <https://doi.org/10.1080/00130095.2022.2073671>

Dijkstra, L., Poelman, H., & Rodríguez-Pose, A. (2020). The geography of EU discontent. *Regional Studies*, 54(6), 737–753. <https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1654603>

Eraydın, A. (2021). *Türkiye’de bölgesel eşitsizlikler ve kalkınma*. İmge Kitabevi.

Eraydın, A., & Taşan-Kok, T. (2013). Resilience thinking in planning. In A. Eraydın & T. Taşan-Kok (Eds.), *Resilience thinking in urban planning* (pp. 1–16). Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-4223-8_1

Esteva, G. (1992). Development. In W. Sachs (Ed.), *The development dictionary* (pp. 6–25). Zed Books.

Fraser, A., & Leck, H. (2017). Urban risk and resilience in Africa. In T. O. Ranger & A. Cornwall (Eds.), *The Routledge handbook of African development* (pp. 295–305). Routledge.

Hallegatte, S., Rentschler, J., & Rozenberg, J. (2019). *Lifelines: The resilient infrastructure opportunity*. World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1435-8>

Hallegatte, S., Vogt-Schilb, A., Bangalore, M., & Rozenberg, J. (2017). *Unbreakable: Building the resilience of the poor in the face of natural disasters*. World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1003-9>

Healey, P. (2007). *Urban complexity and spatial strategies*. Routledge.

IPCC. (2022). *AR6 working group II: Impacts, adaptation and vulnerability*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009325844>

Leck, H., & Roberts, D. (2015). What lies beneath: Understanding the invisible aspects of municipal climate change governance. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 13, 61–67. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2015.02.004>

Lim, B., Spanger-Siegfried, E., Burton, I., Malone, E., & Huq, S. (2004). *Adaptation policy frameworks for climate change*. UNDP/GEF.

Martin, R. (2015). Regional economic resilience, hysteresis and recessionary shocks. *Journal of Economic Geography*, 15(1), 1–42. <https://doi.org/10.1093/jeg/lbu015>

Martin, R., & Sunley, P. (2015). On the notion of regional economic resilience. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 8(1), 1–19. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsu015>

Meerow, S., Newell, J. P., & Stults, M. (2016). Defining urban resilience: A review. *Landscape and Urban Planning*, 147, 38–49. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2015.11.011>

Morgan, K. (2007). The learning region. *Regional Studies*, 41(S1), S147–S159. <https://doi.org/10.1080/003434300701232322>

OECD. (2019). *Regions and cities at a glance*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/reg_cit_glance-2019-en

OECD. (2020). *OECD territorial reviews: Mexico*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/8c1f9d1b-en>

Özaslan, M. (2019). Türkiye’de bölgesel gelişmişlik farkları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(2), 361–392.

Parnell, S., & Pieterse, E. (2014). Africa’s urban revolution. *Zed Books*.

Pike, A., Rodríguez-Pose, A., & Tomaney, J. (2017). *Local and regional development* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315767673>

Roberts, D. (2010). Prioritising climate change adaptation at the local level. *Environment and Urbanization*, 22(2), 397–413. <https://doi.org/10.1177/0956247810379948>

Roberts, D., & O’Donoghue, S. (2013). Urban environmental challenges and climate change action in Durban. *Environment and Urbanization*, 25(2), 299–319. <https://doi.org/10.1177/0956247813500904>

Rodríguez-Oreggia, E., De La Fuente, A., De La Torre, R., & Moreno, H. A. (2013). Natural disasters, human development and poverty in Mexico. *Journal of Development Studies*, 49(3), 442–455. <https://doi.org/10.1080/00220388.2012.700398>

Rodríguez-Pose, A. (2018). The revenge of the places that don't matter. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 11(1), 189–209. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsx024>

Sachs, W. (1999). *Planet dialectics: Explorations in environment and development*. Zed Books.

Seers, D. (1969). The meaning of development. *International Development Review*, 11(4), 2–6.

Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press.

Storper, M. (2013). *Keys to the city*. Princeton University Press.

Stiglitz, J. E. (2002). *Globalization and its discontents*. W. W. Norton.

Sutton, J. (2023). Regional economic resilience: A scoping review. *Progress in Human Geography*, 47(5), 1025–1047. <https://doi.org/10.1177/03091325231159789>

Surminski, S., & Leck, H. (2022). Risk-informed decision making for climate resilience. *Climate Policy*, 22(S1), 1–14. <https://doi.org/10.1080/14693062.2021.2023455>

Surminski, S., Bouwer, L. M., & Linnerooth-Bayer, J. (2019). Insurance as a catalyst for climate change adaptation. *Climate Policy*, 19(4), 523–536. <https://doi.org/10.1080/14693062.2018.1510110>

TEPAV. (2023). *Türkiye’de hangi iller bölgesel kalkınma tuzağında?* TEPAV Değerlendirme Notu.

UNDP. (2020). *Human development report 2020*. United Nations Development Programme.

UNDRR. (2022). *Global assessment report on disaster risk reduction*. United Nations.

World Bank. (2012). *Mexico: Review of the Natural Disaster Fund (FONDEN)*. World Bank.

World Bank. (2017). *Sovereign disaster risk financing and insurance*. World Bank.

World Bank. (2023). *Disaster risk management in Latin America and the Caribbean*. World Bank.

Ziervogel, G. (2019). Building transformative capacity for adaptation planning. *Ambio*, 48(5), 494–507.
<https://doi.org/10.1007/s13280-018-1131-4>

BÖLÜM 2

KENTSEL DİRENÇLİLİK ODAKLI SENARYO GELİŞTİRME: TÜRKİYE'DEKİ PLANLAMA SİSTEMİ İÇİN ÖNERİLER

AYŞE AKBULUT BAŞAR¹

Giriş

Küresel ölçekte artan afet sıklığı, iklim değişikliği, kentleşme baskısı ve ekolojik dengesizlikler, kentsel sistemlerin yalnızca dayanıklılığını değil aynı zamanda uyum kapasitesini de sınamaktadır. Bu bağlamda kentsel dirençlilik, şehirlerin ani şoklara (doğal afetler, sıcak hava dalgaları, ekonomik krizler vb.) ve uzun süreli streslere (altyapı yetersizliği, sosyo-ekonomik eşitsizlikler, çevresel bozulmalar vb.) karşı dayanma, uyum sağlama ve dönüşebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Ahern, 2011; Meerow, Newell, & Stults, 2016). Dirençliliğin modern şehircilik yaklaşımlarında yalnızca bir hedef değil, aynı zamanda zaman içinde öğrenme ve uyarılama içeren bir süreç olarak ele alınması, planlama

¹ Doç. Dr. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, ORCID: 0000-0002-6101-310X

süreçlerinin tasarlanma biçimini doğrudan etkilemektedir (Davoudi, 2012). Bu nedenle sürecin planlanabilmesi, izlenebilmesi ve değerlendirilebilmesi; mekânsal, ekolojik ve sosyal bileşenlerin birbirine bağlı bir sistem olarak yönetilmesini gerektirmektedir.

Bu noktada senaryo geliştirme yaklaşımı, planlama disiplininde belirsizlikleri yönetmek ve geleceğe dönük politika alternatiflerini test etmek için kritik bir araç olarak görülmektedir. Senaryo tekniklerinin tarihsel olarak 1960’lardan itibaren stratejik yönetim ve uzun erimli planlama pratikleri içinde kurumsallaştığı; zamanla kamu politikaları ve mekânsal planlama uygulamalarında da yaygınlaştığı ortaya konulmaktadır (Bradfield, Wright, Burt, Cairns, & van der Heijden, 2005). Senaryolar, farklı varsayımlar altında olası gelecek durumlarını sistematik biçimde kurgulayarak karar vericilerin “hangi koşulda hangi müdahale daha etkili olur?” sorusuna daha tutarlı yanıtlar üretmesine yardımcı olmaktadır (Börjeson, Höjer, Dreborg, Ekvall, & Finnveden, 2006). Dirençlilik perspektifiyle birlikte düşünüldüğünde ise senaryolar, yalnızca alternatif gelecekleri betimlemekle kalmamakta; aynı zamanda sistemin farklı stres ve şoklar altında nasıl performans göstereceğini test etmeye, kritik eşik ve kırılganlıkları görünür kılmaya yaramaktadır (Folke, 2006; Marchese et al., 2018; Walker, Holling, Carpenter, & Kinzig, 2004).

Türkiye’de son yıllarda afet riskleri, iklim uyumu ve sürdürülebilirlik gündemleriyle birlikte dirençlilik temelli düşünme biçimi önem kazansa da, senaryo analizinin mekânsal planlama mevzuatı ve uygulama rutinleri içinde sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. İklim uyumu ve mekânsal planlama bütünleşmesine odaklanan çalışmalar, yerel düzeyde iklim uyum belgeleri üretilse bile bu çıktıları plan kararlarına bağlayan göstergelerin ve süreç tasarımının güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Demircan & Sılaydın, 2024; Kazancı, 2021). Bu kitap bölümü, kentsel dirençliliği artırmak amacıyla senaryo geliştirme yöntemlerini

Türkiye'nin planlama sistemi bağlamında yeniden düşünmeyi ve karar alma süreçlerine daha güçlü biçimde nasıl entegre edilebileceğine dair öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Kentsel Dirençlilik ve Senaryo Temelli Planlama Yaklaşımı

Dirençlilik kavramı, başlangıçta mühendislik ve ekoloji literatüründe sistemin bir şok sonrasında “eski durumuna dönebilme” kapasitesiyle ilişkilendirilmiş; ekolojik sistemlerin dinamik doğasına odaklanan çalışmalarla birlikte “uyum” ve “dönüşüm” boyutlarını kapsayacak biçimde genişlemiştir (Holling, 1973; Folke, 2006). Günümüzde kentsel dirençlilik, ekolojik, sosyal ve kurumsal alt sistemleri içeren çok katmanlı bir yapı olarak ele alınmakta; bu nedenle planlama yalnızca fiziksel risk azaltımını değil, kurumsal kapasiteyi, yönetişimi ve toplumsal öğrenmeyi de içeren bir çerçevede yeniden değerlendirilmektedir (Meerow et al., 2016; Wilkinson, 2012).

Senaryo temelli planlama ise geleceğe dair tekil bir “tahmin” üretmek yerine, farklı gelecek koşullarını yapılandırılmış biçimde kurgulayarak belirsizlik altında karar üretmeyi hedeflemektedir. Senaryoların planlama uygulamalarında farklı işlevler üstlenebilmesi için literatürde senaryo tipleri üzerine çeşitli sınıflandırmalar geliştirilmiş; özellikle “keşifsel/keşfedici”, “normatif” ve “dönüşümsel” yönelimleri ayırtıran tipolojiler yaygın biçimde benimsenmiştir (Börjeson et al., 2006; van Notten, Rotmans, van Asselt, & Rothman, 2003). Bu yaklaşım, örneğin iklim uyumu, enerji dönüşümü, afet risk azaltımı gibi karmaşık alanlarda “mevcut eğilimler sürerse ne olur?”, “istenen hedefe nasıl ulaşılır?” ve “radikal bir yapısal dönüşüm gerekirse hangi patikalar mümkündür?” sorularını planlama mantığı içine dâhil etmeyi mümkün kılmaktadır.

Dirençlilik ve senaryo yaklaşımı birlikte ele alındığında, literatürde bu kesişimin çoğunlukla stratejik mekânsal planlama çerçevesinde

tartışıldığı görülmektedir. Stratejik mekânsal planlama, uzun vadeli vizyon ve hedefleri mekânsal kararlarla ilişkilendirirken, senaryolar bu hedeflerin farklı koşullar altında ne ölçüde sürdürülebilir olduğunu sınamakta; böylece planlama daha esnek ve uyarlanabilir bir karar üretim sürecine dönüşmektedir (Albrechts, 2004; Davoudi, Brooks, & Mehmood, 2013; Wilkinson, 2012). Bu bağlam, Türkiye’de dirençlilik hedeflerini planlama sistemine entegre edebilmek için hem yöntemsel hem de kurumsal düzeyde senaryo temelli yaklaşımların güçlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Türkiye’de Planlama Sistemi ve Dirençlilik Açığı

Türkiye’deki mekânsal planlama sistemi, hiyerarşik bir yapı içerisinde ulusal, bölgesel ve yerel planlar üzerinden şekillenmektedir. Üst ölçekten alt ölçeğe doğru sırasıyla Mekânsal Strateji Planları, Bölge Planları, Çevre Düzeni Planları, Nazım ve Uygulama İmar Planları, plan kademelerini temsil etmektedir (Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği [MPYY], 2014/2024). Bu kademelenme, ülke ve bölge ölçeğinden başlayarak kent ölçeğinde mekânsal gelişmenin yönünü belirlemekte; nüfus dağılımı, ulaşım, arazi kullanımı ve çevre koruma hedefleri arasında denge kurmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte, iklim uyumu ve dirençlilik gibi temaların planların karar mantığına nasıl aktarılacağı; hangi göstergeler üzerinden izleneceği ve plan revizyon döngüsüne nasıl bağlanacağı uygulamada hâlen kritik bir boşluk alanı olarak görünmektedir (Demircan & Sılaydın, 2024; Kazancı, 2021).

Türkiye’de dirençlilikle ilgili düzenlemeler çoğunlukla afet yönetimi ve risk azaltma ekseninde şekillenmektedir. Örneğin 6306 sayılı Kanun, riskli alanların dönüşümünü hedeflerken uygulamada çoğu zaman parsel/ada ölçeğinde müdahalelerle sınırlanabilmekte; bu durum dirençliliğin sosyal-ekolojik boyutlarını bütüncül biçimde plan kararlarına yansıtmayı zorlaştırabilmektedir. Öte yandan MPYY, planların hazırlanmasında afet risklerinin dikkate alınması

gerekliliğini vurgulasa da iklim uyumu, ekosistem hizmetleri, kentsel ısı adası veya yeşil altyapı gibi dirençlilik göstergelerinin plan raporlarında hangi standartla ele alınacağı açık biçimde tanımlı değildir (MPYY, 2014/2024). Bu durum, özellikle yerel yönetimlerin veri üretimi ve göstergeleri plan kararına bağlama kapasitesini sınırlayabilmektedir. Ülkemizdeki planlama sistemine göre en üstten en alt ölçeğe kadar kentsel dirençliliğin nasıl yer aldığı tabloda (Tablo1) sunulmaktadır.

Tablo1. Türkiye’deki Yasal Mevzuata Göre Planlama ve Dirençlilik İlişkisi

Planlama Kademesi	İlgili Mevzuat / Plan Türü	Dirençlilik Unsuru	Mevcut Durum
Ulusal	Ulusal Mekânsal Strateji Planı (hazırlık aşamasında)	Afet riski, iklim uyumu	Kavramsal düzeyde var, göstergeler tanımlı değil
Bölgesel	Bölge Planları (Kalkınma Ajansları)	Sosyo-ekonomik dirençlilik, afet farkındalığı	Stratejik düzeyde var, mekânsal entegrasyon zayıf
İl düzeyi	Çevre Düzeni Planları	Doğal tehlikeler, koruma alanları	Risk analizi kısmen mevcut, mikroklima verisi yok
Kentsel / Yerel	Nazım ve Uygulama İmar Planları	Fiziksel dayanıklılık, altyapı kapasitesi	Afet riski haritaları kısmen dikkate alınıyor
Kurumsal	İRAP, Belediye Stratejik Planı, İklim Uyum Stratejileri	Kurumsal kapasite, yönetim	Mekânsal planlarla eşgüdüm sınırlı

Bu tablo, planlama sisteminde dirençlilik kavramının farklı ölçeklerde anıldığını ancak senaryo temelli, göstergelerle izlenebilir ve öğrenen planlama mantığına dönüşmesi için yöntemsel-kurumsal entegrasyon ihtiyacının sürdüğünü göstermektedir.

İklim uyumu ve dirençlilik alanında stratejik belgeler (ör. yerel iklim eylem planları, uyum stratejileri) gelişse bile, bu belgelerin mekânsal planlarla kurduğu ilişkinin çoğu kez zayıf kaldığı; planların senaryo bazlı performans değerlendirme kültürüne yeterince bağlanamadığı ifade edilmektedir (Kazancı, 2021; Tuğaç, 2025). Bu çerçevede Türkiye’de dirençlilik açığı üç ana sorun alanında toplanabilmektedir: kurumsal parçalanma ve ölçekler arası eşgüdüm eksikliği, göstergelere dayalı veri-temelli planlama pratiğinin sınırlı kalması ve alternatif geleceklerin sistematik olarak test edilmesini sağlayan senaryo analizinin mevzuat ve uygulama rutinleri içinde kurumsallaşmaması olarak sıralanabilmektedir (Demircan & Sılaydın, 2024; Kazancı, 2021).

Dirençlilik Odaklı Senaryo Geliştirme Yaklaşımı

Kentsel dirençlilik, yalnızca krizlere dayanma kapasitesini değil, krizlerden öğrenme, uyum sağlama ve gerektiğinde dönüşme kapasitesini de kapsamaktadır (Ahern, 2011; Meerow et al., 2016). Bu nedenle senaryo geliştirme, planlama sürecinde belirsizlikleri yönetmenin ve farklı politika seçeneklerinin olası sonuçlarını karşılaştırmanın güçlü yollarından biri olarak öne çıkmaktadır. Senaryo yaklaşımı, kentin ekolojik, sosyal, ekonomik ve yönetişimsel alt sistemlerini aynı çerçevede ele alarak, farklı stres ve şoklar altında sistem performansının nasıl değişebileceğini analiz etmeye imkân tanımaktadır (Walker et al., 2004; Folke, 2006).

Senaryo geliştirme sürecinde genel kabul gören sınıflandırmaya göre üç ana senaryo tipi öne çıkmaktadır. Keşifsel senaryolar, mevcut eğilimlerin sürmesi halinde ortaya çıkabilecek sonuçları sorgulamakta ve “mevcut gidişat sürerse ne olur?” sorusuna yanıt üretmektedir (Börjeson et al., 2006). Normatif senaryolar, arzu edilen bir gelecek durumunu tarif etmekte ve o geleceğe ulaşmak için gerekli müdahaleleri test etmektedir; bu yaklaşımda “nasıl bir gelecek istiyoruz ve nasıl ulaşırız?” sorusu

merkezde yer almaktadır (van Notten et al., 2003). Dönüşümsel senaryolar ise sistemin yalnızca uyum sağlamasını değil, köklü yapısal değişimler geçirmesini öngörerek, enerji altyapısı, üretim-tüketim düzeni veya mekânsal gelişme rejimi gibi alanlarda radikal dönüşüm patikalarını tartışmaya açmaktadır (Börjeson et al., 2006; Walker et al., 2004).

Bu kitap bölümünde önerilen dirençlilik odaklı senaryo geliştirme süreci, önce sorun tanımını netleştirmekte ve çok katmanlı bir veri tabanı oluşturmaktadır. Dirençlilik senaryolarının analitik olarak anlamlı ve karşılaştırılabilir olabilmesi için, risk ve kırılganlığın ölçülebilir göstergelerle ortaya konulması gerekmektedir; bu nedenle uydu tabanlı çevresel veriler, arazi örtüsü veri setleri ve yerel CBS verileri birlikte kullanılarak göstergeler mekânsal ölçekte bütünleştirilmektedir (Meerow et al., 2016). Ardından, senaryonun yalnızca teknik bir kurgu değil, aynı zamanda bir yönetim süreci olduğu kabul edilmekte; farklı aktörlerin (kamu, yerel yönetim, üniversite, sivil toplum) rol ve sorumlulukları senaryo tasarımına dahil edilmektedir. Bu yaklaşım, dirençliliğin çok aktörlü doğasıyla uyumlu biçimde, planlama süreçlerinin işbirliği, öngörü ve kurumsal öğrenme kapasitesini güçlendirmektedir (Asadzadeh et al., 2023).

Senaryo kurgularının değerlendirilmesi aşamasında, ekolojik, sosyal, ekonomik ve yönetsimsel göstergeler birlikte ele alınmakta; böylece senaryolar arası karşılaştırma yalnızca tek bir çıktıya indirgenmemektedir. Çok boyutlu gösterge yaklaşımı, kentsel dirençliliğin mekânsal eşitsizliklerini görünür kılmakta ve plan kararlarının hangi mahalle/doku tiplerinde ne tür etkiler üretebileceğini daha açık biçimde tartışmayı mümkün kılmaktadır (Cutter, Ash, & Emrich, 2014). Bunun ardından modelleme/simülasyon veya analitik değerlendirme araçları, farklı mekânsal müdahalelerin çevresel ve toplumsal etkilerini karşılaştırmalı olarak test etmeye hizmet etmektedir. Özellikle

kentsel mikroiklim ve ısı stres bağlamında, mekânsal müdahalelerin etkisini senaryo bazlı değerlendiren çalışmaların, planlama ve tasarım kararlarının iklim duyarlılığını artırmada önemli bir kanıt zemini sunduğu gösterilmektedir (Guerri, Crisci, Morabito, & diğerleri, 2023; Banerjee, Pek, & Chow, 2024). Son aşamada elde edilen bulgular stratejik mekânsal planlama döngüsüne geri beslenerek, planların statik belgeler olmaktan çıkıp performans odaklı izleme ve revizyon mantığına yaklaşması hedeflenmektedir (Davoudi et al., 2013).

Türkiye İçin Politika ve Uygulama Önerileri

Kentsel dirençlilik yaklaşımı, mekânsal planlamanın yalnızca afet risklerini azaltmaya yönelik teknik bir araç olarak değil; aynı zamanda sürdürülebilir uyum ve uzun vadeli dönüşüm süreçlerini yönlendiren stratejik bir politika alanı olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Dirençlilik literatürü, kentlerin yalnızca şokları “atlatması”nın yeterli olmadığını; uyum sağlayabilen, öğrenebilen ve gerektiğinde dönüşebilen sosyo-mekânsal sistemler olarak kurgulanması gerektiğini vurgulamaktadır (Ahern, 2011; Davoudi, 2012). Bu nedenle planlama süreçlerinin önleyici ve esnek bir yaklaşımla yeniden yapılandırılması; senaryo temelli düşünmenin plan kararlarının doğal bir parçası haline getirilmesi kritik görünmektedir (Bradfield et al., 2005; Börjeson et al., 2006).

Türkiye’de planlama sistemi güçlü bir yasal çerçeveye sahip olmakla birlikte, iklim uyumu ve dirençlilik temalarının planlara göstergeler ve izleme mekanizmaları üzerinden nasıl bağlanacağı konusunda uygulamada boşluklar bulunmaktadır. İklim uyumu ile mekânsal planlamanın bütünleşmesine odaklanan çalışmalar, özellikle yerel düzeyde uyum belgeleri ile plan kararları arasında “gösterge temelli” bir köprü kurulmadığında, stratejilerin planlama pratiğinde etkisinin zayıfladığını ortaya koymaktadır (Demircan & Sılaydın, 2024; Kazancı, 2021). Bu bağlamda, Türkiye’de dirençlilik

odaklı planlama kapasitesinin güçlendirilmesi; (i) mevzuat ve kurumsal çerçevenin senaryo-gösterge mantığını destekleyecek biçimde netleştirilmesine, (ii) veri yönetişimi ve birlikte çalışabilirliğin artırılmasına ve (iii) izleme-değerlendirme üzerinden politika öğrenmesinin kurumsallaştırılmasına dayanmaktadır.

Mevzuat ve kurumsal çerçeve açısından, MPYY'nin afet risklerini dikkate alma vurgusunu daha operasyonel hale getirecek şekilde; iklim uyumu, yeşil altyapı, ısı stresi, geçirgen yüzey gibi göstergelerin plan açıklama raporlarında nasıl ele alınacağına dair yöntemsel standartların geliştirilmesi önem taşımaktadır (MPYY, 2014/2024). Bu tür bir standartlaşma, planların yalnızca “risk var/yok” düzeyinde değil, farklı senaryolarda performansın ölçülebildiği bir çerçevede ele alınmasına katkı sunabilmektedir. Benzer biçimde, stratejik çevresel değerlendirme mantığı; plan kararlarının çevresel etkilerini daha erken aşamada tartışmaya açarak belirsizlik altında daha şeffaf bir karar üretimini desteklemektedir (Therivel, 2010).

Politika düzeyinde entegrasyonun merkezinde veri yönetişimi yer almaktadır. Dirençlilik senaryoları göstergelere dayandığından, kurumlar arası veri standardizasyonu, açık erişim ve birlikte çalışabilirlik olmadan senaryo yaklaşımının planlama rutini içinde kalıcılaşması güçleşmektedir. Avrupa Birliği'nin mekânsal veri altyapısını standardize etmeyi hedefleyen INSPIRE yaklaşımı, veri yönetiminin planlama-çevre politikaları entegrasyonunda nasıl kurucu bir rol oynayabileceğine dair önemli bir örnek oluşturmaktadır (European Parliament and Council, 2007). Türkiye’de benzer şekilde ortak veri standartları ve erişim protokolleri geliştirilmesi, yerel yönetimlerin göstergeleri düzenli izlemesini ve senaryoları güncellemesini kolaylaştıracaktır.

Çok düzeyli yönetim açısından, iklim uyumu ve afet riskleri idari sınırları aşan nitelik taşıdığından, ulusal-bölgesel-yerel ölçekler arasında senaryo bazlı eşgüdüm gerekmektedir. Kurumsal

öğrenme ve adaptif kapasiteyi güçlendiren yaklaşımlar, planlama sistemlerinin “öğrenen sistem”e dönüşebilmesi için ölçekler arası tutarlılığın ve geri beslemenin kritik olduğunu göstermektedir (Berkhout, Hertin, & Jordan, 2002). Bu nedenle planlama sürecinin düzenli izleme, değerlendirme ve revizyon döngüsüyle desteklenmesi; belirli performans göstergeleri üzerinden planların güncellenmesi önem kazanmaktadır (Berkhout et al., 2002).

Teknik ve analitik kapasite bakımından, plan kararlarının yalnızca statik haritalara dayalı analizlerle sınırlı kalmaması; çevresel performans, mikroiklim ve ısı stres gibi göstergelerin senaryo bazlı olarak değerlendirilebilmesi gerekmektedir. Güncel çalışmalar, mekânsal müdahalelerin çevresel çıktılar üzerindeki etkisini karşılaştırmalı test eden veri temelli yaklaşımların, iklim uyumlu planlama kapasitesini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır (Banerjee et al., 2024; Guerri et al., 2023). Bu kapasitenin kurumsallaşması, belediye-üniversite iş birlikleriyle ortak veri üretimi, göstergelerin sürekliliği ve karar süreçlerine entegrasyon mekanizmaları üzerinden ilerleyebilecektir (Kazancı, 2021).

Uluslararası deneyimler, dirençlilik politikalarının mekânsal planlama ile bütünleşmesinin yalnızca “kurumsal reform” değil, aynı zamanda ölçülebilir ve senaryo temelli bir performans yaklaşımı gerektirdiğini göstermektedir. Örneğin Rotterdam gibi kentlerde sel riski ve uyum politikaları, strateji temelli çerçeveler üzerinden değerlendirilerek planlama kararlarına yön verilmektedir (Restemeyer, Woltjer, & van den Brink, 2015). Japonya’da ulusal düzeyde dirençlilik yaklaşımı, afet yönetimi ile mekânsal planlama arasında daha bütüncül bir politika çerçevesi kurma iddiası taşımaktadır (Cabinet Office of Japan, 2018). Bu örneklerin ortak yönü, planlama belgelerini statik metinler olmaktan çıkarıp izleme, değerlendirme ve revizyona açık “canlı” politika araçlarına dönüştürmesidir (Davoudi, 2012; Berkhout et al., 2002).

Sonuç

Kentsel dirençlilik günümüzde yalnızca afet sonrası iyileşme kapasitesini değil, belirsizlikler altında proaktif uyum sağlayabilen ve gerektiğinde dönüşebilen kentsel sistemlerin yönetimini ifade eden stratejik bir kavram haline gelmiştir (Ahern, 2011; Davoudi, 2012). Bu yaklaşım, mekânsal planlamanın kapsamını genişleterek planlama süreçlerinin statik belge üretiminden çıkarılıp öğrenen, veri temelli ve senaryo odaklı sistemler olarak yeniden kurgulanmasını gerekli kılmaktadır (Davoudi et al., 2013). Bu kitap bölümünde önerilen dirençlilik odaklı senaryo geliştirme yaklaşımı, Türkiye'deki planlama sistemi için bu dönüşümün kuramsal ve yöntemsel zeminini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Önerilen çerçeve, senaryo yaklaşımını göstergelerle izlenebilir hale getirerek plan kararlarının analitik tutarlılığını artırmayı; çok aktörlü yönetişimi destekleyerek planlamanın öğrenme ve uyum kapasitesini güçlendirmeyi hedeflemektedir (Asadzadeh et al., 2023; Meerow et al., 2016). Türkiye bağlamında ise iklim uyumu ve dirençlilik hedeflerinin planlama sistemine daha etkin biçimde entegre edilebilmesi, göstergelerin standartlaştırılması, veri yönetişiminin güçlendirilmesi ve politika öğrenmesi döngüsünün kurumsallaşmasına bağlı görünmektedir (Demircan & Sılaydın, 2024; Kazancı, 2021; Berkhout et al., 2002). Bu dönüşüm, kentlerin belirsizlikler çağında yalnızca ayakta kalmasını değil, uyum sağlayarak dönüşmesini ve gelişmesini mümkün kılacaktır.

Kaynakça

Ahern, J. (2011). From fail-safe to safe-to-fail: Sustainability and resilience in the new urban world. *Landscape and Urban Planning*, 100(4), 341–343. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2011.02.021>

- Albrechts, L. (2004). Strategic (spatial) planning reexamined. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31(5), 743–758. <https://doi.org/10.1068/b3065>
- Asadzadeh, A., Fekete, A., Khazai, B., Moghadas, M., Zebardast, E., Basirat, M., & Kotter, T. (2023). Capacitating urban governance and planning systems to drive transformative resilience. *Sustainable Cities and Society*, 96, 104637. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2023.104637>
- Banerjee, S., Pek, R. X. Y., & Chow, W. T. L. (2024). Assessing the impact of urban densification on outdoor microclimate and thermal comfort using ENVI-met simulations. *Sustainable Cities and Society*, 105, 105302. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2024.105302>
- Berkhout, F., Hertin, J., & Jordan, A. (2002). Socio-economic futures in climate change impact assessment: Using scenarios as “learning machines”. *Global Environmental Change*, 12(2), 83–95. [https://doi.org/10.1016/S0959-3780\(02\)00006-7](https://doi.org/10.1016/S0959-3780(02)00006-7)
- Börjeson, L., Höjer, M., Dreborg, K.-H., Ekvall, T., & Finnveden, G. (2006). Scenario types and techniques: Towards a user’s guide. *Futures*, 38(7), 723–739. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2005.12.002>
- Bradfield, R., Wright, G., Burt, G., Cairns, G., & van der Heijden, K. (2005). The origins and evolution of scenario techniques in long range business planning. *Futures*, 37(8), 795–812. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2005.01.003>
- Cabinet Office of Japan. (2018). *National Resilience Promotion Framework*. Government of Japan.
- Cutter, S. L., Ash, K. D., & Emrich, C. T. (2014). The geographies of community disaster resilience. *Global Environmental Change*, 29, 65–77. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2014.08.005>
- Davoudi, S. (2012). Resilience: A bridging concept or a dead end? *Planning Theory & Practice*, 13(2), 299–333. <https://doi.org/10.1080/14649357.2012.677124>
- Davoudi, S., Brooks, E., & Mehmood, A. (2013). Evolutionary

resilience and strategies for climate adaptation. *Planning Practice & Research*, 28(3), 307–322.

<https://doi.org/10.1080/02697459.2013.787695>

Demircan, G., & Sılaydın, M. B. (2024). İklim değişikliğine uyum–mekânsal planlama bütünleşme sorununa literatür üzerinden bakış: Türkiye bağlamının değerlendirilmesi. *Eksen Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 5(2), 50–64. <https://doi.org/10.58317/eksen.1583939>

European Parliament and Council. (2007). *Directive 2007/2/EC establishing an Infrastructure for Spatial Information in the European Community (INSPIRE)*. Official Journal of the European Union.

Folke, C. (2006). Resilience: The emergence of a perspective for social–ecological systems analyses. *Global Environmental Change*, 16(3), 253–267. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2006.04.002>

Guerri, G., Crisci, A., Morabito, M., & diğerleri. (2023). Urban microclimate simulations based on GIS data to mitigate thermal hot-spots: Tree design scenarios in an industrial area of Florence. *Building and Environment*, 245, 110854. <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2023.110854>

Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4, 1–23. <https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245>

Kazancı, G. (2021). Spatial planning in the climate change adaptation and Turkey in the framework of smart governance. *Planlama*, 31(2), 302–320.

<https://doi.org/10.14744/planlama.2021.87487>

Marchese, D., Reynolds, E., Bates, M. E., Morgan, H., Clark, S. S., & Linkov, I. (2018). Resilience and sustainability: Similarities and differences in environmental management applications. *Science of the Total Environment*, 613–614, 1275–1283. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2017.09.086>

Meerow, S., Newell, J. P., & Stults, M. (2016). Defining urban

resilience: A review. *Landscape and Urban Planning*, 147, 38–49.
<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2015.11.011>

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği [MPYY]. (2014/2024). Resmî Gazete (29030, 14.06.2014) ve ilgili güncellemeler.

Restemeyer, B., Woltjer, J., & van den Brink, M. (2015). A strategy-based framework for assessing the flood resilience of cities—A case study of Rotterdam. *Planning Theory & Practice*, 16(1), 45–66.
<https://doi.org/10.1080/14649357.2014.995554>

Therivel, R. (2010). *Strategic Environmental Assessment in Action*. Earthscan.

Tuğaç, Ç. (2025). Climate change adaptation: The missing component in local climate change action plans in Turkey. *Climate Policy*. <https://doi.org/10.1016/j.crp.2025.100112> (Not: DOI/metadata dergi sayfasına göre kontrol edilmelidir.)

van Notten, P. W. F., Rotmans, J., van Asselt, M. B. A., & Rothman, D. S. (2003). An updated scenario typology. *Futures*, 35(5), 423–443.
[https://doi.org/10.1016/S0016-3287\(02\)00090-3](https://doi.org/10.1016/S0016-3287(02)00090-3)

Walker, B., Holling, C. S., Carpenter, S. R., & Kinzig, A. (2004). Resilience, adaptability and transformability in social–ecological systems. *Ecology and Society*, 9(2), Article 5.
<https://doi.org/10.5751/ES-00650-090205>

Wilkinson, C. (2012). Social–ecological resilience: Insights and issues for planning theory. *Planning Theory*, 11(2), 148–169.
<https://doi.org/10.1177/1473095211426274>

BÖLÜM 3

KIRSAL TURİZM KAPSAMINDA YEREL HALKIN GÖRÜŞLERİNİ KONU ALAN ULUSAL MAKALELERİN İNCELENMESİ

SİMAY KAVURAN¹
NERİMAN YÖRÜR²

Giriş

Geleneksel deniz-kum-güneş odaklı turizm sektörü son yıllarda yerini daha sürdürülebilir, doğayla uyumlu ve deneyim temelli alternatif turizm türlerine bırakmaktadır. Kent yaşamıyla beraber yoğun tempo, stres ve kalabalık, bireyleri doğayla temas halinde olabileceği kırsal alanlara yöneltmektedir. Bu bağlamda kırsal turizm, sadece ekonomik bir araç olmanın yanı sıra kırsal kalkınmayı destekleyen, kültürel değerlerin korunmasına katkı sağlayan önemli bir araçtır.

Kırsal turizmin başarısı, doğal çekiciliklerin yanı sıra bu sürecin temel aktörlerinden biri olan yerel halkla da ilişkilidir. Bu nedenle yerel halkın tutumları, beklentileri ve algıları kırsal turizm

¹ Şehir Plancısı, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Orcid: 0009-0006-4361-4282

² Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Orcid: 0000-0002-4998-136X

için kritik bir öneme sahiptir. Türkiye sahip olduğu doğal zenginlikleri ile kırsal turizm açısından ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Bu potansiyelin değerlendirilmesini ve farklı bölgelerde yaşayan yerel halkın turizme ilişkin bakış açılarının incelenmesini konu alan çeşitli ulusal akademik çalışmalar yapılmıştır.

Bu araştırma kapsamında Türkiye’de kırsal turizm kapsamında yerel halkın görüşlerini konu alan ulusal literatürdeki makaleler içerik analizi doğrultusunda sistematik bir şekilde incelenecektir.

Kırsal Turizmin Önemi

Kırsal turizmin tek bir tanıma sahip olamamasının temelinde, kırsal alanların hem coğrafi hem de işlevsel olarak çeşitlilik göstermesi yatmaktadır. Kırsal alanlar genellikle durağan olmayan, kentle etkileşim halinde alanlar olduğu için, bu bölgelerde turizm çok yönlü ve değişkendir (Lane,1994: 10). Bu nedenle literatürde kırsal turizm tanımları farklı boyutları ile ön plana çıkar. Kırsal turizm; bireylerin doğal ortamlarla iç içe, kırsal destinasyonlarda konaklayarak, yerel yaşamı gözlemlediği ve o bölgedeki kültürel etkinliklere katılım sağladığı bir turizm çeşididir (Soykan, 1999: 68). Öte yandan bu kavram, deniz ve dağ turizmi gibi yaygın destinasyonların dışında kalan, çiftlik turizmi, yeşil turizm ve tarım turizmi gibi türleri içinde barındıran etkinlikler bütünü olarak da tanımlanmaktadır (Demircioğlu, 1993: 8). Uluslararası literatüre bakıldığında kırsal turizm, çiftlik turizmi, köy turizmi, yayla turizmi, tarımsal turizm, ekoturizm, av turizmi, mağara turizmi ve açık hava doğa sporları gibi farklı başlıklar altında incelenmiştir. Kırsal turizmin temel amacı; köy, çiftlik veya dağ evi gibi kırsal alanlarda konaklayarak yerel halkın kültürü ile etkileşim kurmaktır (Mikaeili & Memlük, 2013:88).

Küresel ölçekte kırsal alanların giderek tükenmesi, bu alanların turizm açısından önemini arttırmaktadır (Sharpley &

Roberts, 2004: 119). Dünya Turizm Örgütü'nün (UNWTO) yaptığı araştırmada, örgüte üye olan ülkelerin neredeyse yarısı önümüzdeki on yıl içerisinde kırsal turizmin durumunun çok daha iyi olacağını öngörmektedir (World Tourism Organization, 2023: 7). Kent- kır arasındaki farklılıkların giderek artması, kırsal alanlarda altyapı ve üstyapı hizmetlerinin zayıflaması ve bunun beraberinde kırdan kente yönelen göç hareketleri; toplumsal, kültürel, ekonomik açıdan çeşitli sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden, kırsal nüfusun yaşam koşullarını iyileştirmek için istihdam olanaklarını artıran, gelir kaynaklarını çeşitlendiren ve nüfusu koruyan kırsal turizm faaliyetlerinin yaygınlaştırılması önem taşımaktadır (Kuter & Ünal, 2013: 199). Geleneksel tarım ve sanayi faaliyetlerinin zayıfladığı bölgelerde kırsal turizm yerel halk için canlandırıcı bir turizm türü olarak öne çıkmaktadır. Bu turizm türünde elde edilen olumlu deneyimler, kırsal alanların kalkınması ve tarımsal üretimin yanında kırsal turizmin de etkili ve tamamlayıcı bir alternatif olarak ele alınmasını sağlamaktadır (Karaman & Gül, 2015: 3).

Avrupa Birliği ülkelerinde kırsal turizm, kırsal alanların sosyo-ekonomik yapısını güçlendiren bir kalkınma aracı olarak uzun süredir benimsenmektedir. Bu ülkelerde kırsal alanlar, bireyin hem toplumsal ilişkilerini sürdürdüğü hem de doğal çevre ile temas kurduğu yaşam alanları olarak görülmektedir. Bu alanlar, tarım, hayvancılık ve ormancılık gibi temel üretim faaliyetlerinin yürütüldüğü mekanlar olması beraberinde, geleneksel el sanatları ve küçük ölçekli üretim faaliyetlerinin de şekillendiği ekonomik alanlardır. Kentli için ise yaşamın yoğun temposu ve baskısı karşısında dinlenme ve yenilenme ihtiyacının karşılanabildiği alanlardır (Çetinkaya Karafakı & Yazgan, 2012: 57). Türkiye'de mevcut sosyo-ekonomik yapı, kırsal alanlarda yaşanan sorunlar ve kırdan kente yönelen göç hareketlerinin ortaya çıkardığı ekonomik, toplumsal ve kültürel etkiler, çözüm sürecinde kapsamlı yaklaşımların benimsenmesini gerektirmektedir. Kırsal bölgelerde

yaşanan problemlerin doğru biçimde tanımlanması ve bu sorunlara sürdürülebilir çözümler üretilmesi ihtiyacı, kırsal kalkınma ve kırsal turizm konularının Türkiye’de zamanla daha fazla önem kazanmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, kırsal kalkınmayı destekleyen ve turizm temelli yaklaşımlara öncelik veren araştırmalar son yıllarda artmıştır (Torun, 2013: 35).

Kırsal Turizmde Yerel Halkın Rolü

Türkiye’de kırsal alanlarda yaşayan bireylerin tarım dışı sektörlerde istihdam edilme olanakları oldukça düşüktür. Mevcut yapı incelendiğinde, yerel halkın sadece üçte birinin tarım dışı faaliyetlerde yer aldığı görülmektedir. Özellikle kırsal alanlarda yaşayan kadınlar açısından tarım dışı iş olanaklarının son derece kısıtlı olması göze çarpmaktadır. Kadınların büyük çoğunluğu ücretsiz aile işçisi konumundayken, erkeklerin ise çoğunlukla kendi hesabına çalışan bireylerden oluşması, kayıt dışı istihdamın artmasına neden olur. Bu durum, tarım sektöründe çalışan büyük kesimin sosyal güvenlik kapsamı dışında kalmasına neden olur (Doğan & Özaslan, 2017: 72). Kırsal turizm, farklı yerel faaliyetlerin bütünleştirilmesiyle kırsal ekonominin çeşitlenmesine katkı sağlar (Zurnacı, 2012: 65).

Bazı ülkeler kıyı bölgelerde ki turizm yoğunluğunu azaltmak amacıyla kırsal turizmi teşvik ederken, bazıları ise iç göçü engelleme ve kır-kent arasındaki kalkınma farkını dengelemek için kırsal turizmi tercih etmektedir (Soykan, 2000: 22). Kırsal turizm, hem ziyaretçilerin o yöreye ait yaşam kültürünü deneyimleme fırsatı sunarken hem de yerel halkın geleneksel değerlerini sürdürmesine ve sosyoekonomik açıdan gelişmesine katkıda bulunur (Çuhadar & Coşkun 2022: 800).

Kırsal alanların turistler tarafından tercih edilmesi, yerel halk ile turistler arasında karşılıklı etkileşimi artırarak kültürel paylaşım sağlanmakta ve yerel halkın dış dünya ile bütünleşmesine olanak

tanımaktadır. Aynı zamanda kırsal turizmin desteklenmesi, bölgedeki doğal varlıkların korunmasına yönelik farkındalığın artmasına ve yerel halkın çevresel değerler konusunda daha duyarlı ve özenli davranmasına teşvik etmektedir (Kadanalı & Yazgan, 2012: 100). Kırsal turizmin temelinde yatan halk kültürü ve doğal çevre, koruma anlayışının bu turizm türünde merkezi bir yere sahip olmasını sağlamaktadır. Yaşadığı bölgede bu bilinci edinen yerel halk sadece yerel ölçekte değil, ulusal ve küresel düzeyde koruma yaklaşımlarına adaptasyon sağlamaktadır (Soykan, 2003: 7).

Kırsal turizmin uygulandığı örnek bölgelerde yerel halkın sürece dahil olması beraberinde kırsal topluluklar ve sektör arasında iş birliğinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu katılım kırsal yaşamın özgün yapısının korunması içinde önemli bir avantajdır. Fakat bu süreç her zaman başarılı sonuçlar vermemekte, bazı örneklerde başarısızlığa uğradığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle, kırsal turizmde yerel halkın katılımının hangi koşullarda etkili olduğu ve uzun vadeli fayda sağlayıp sağlamadığı hakkında daha fazla araştırma yapılması önem arz etmektedir (OECD, 1994: 44). Sürdürülebilir kırsal turizm yaklaşımlarının belirlenmesi ve geliştirilmesi literatürde önemini korurken, bu bağlamda turizm faaliyetlerinin yerel topluluklar üzerindeki etkilerinin değerlendirmesi giderek önemini arttırmaktadır (Lo, Ramyah & Hui, 2014: 91).

Makalelere İlişkin Bulgular

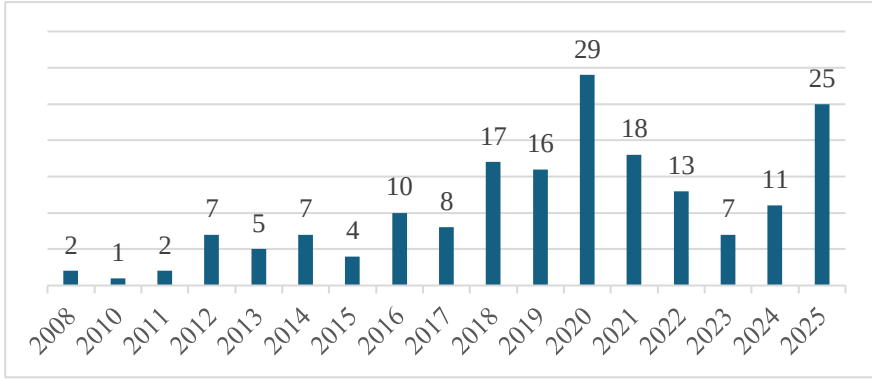
Araştırmada ele alınan makaleler ‘kırsal turizm’, ‘yerel halk’, ‘turizm algısı’ anahtar kelimeleri kullanılarak DergiPark, ResearchGate, Academia ve Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) veri tabanlarından derlenmiştir. Taramalar sonucunda 182 adet makaleye erişilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde, kırsal turizmde yerel halkın görüşlerini konu alan makalelerden elde edilen

bulgular; yayınlanma yılları, kullanılan anahtar kelimeler, araştırma sahası ve metodolojik altyapısı çerçevesinde ele alınmıştır.

Makalelerin Yıllara Göre Dağılımı

Makalelerin yıllara göre dağılımı, ilgili konunun tarihsel gelişimi, güncelliği ve akademik literatürdeki önemini değerlendirmek için önemli bir veridir.

Grafik 1 Makalelerin Yıllara Göre Dağılımı

Grafik 1’de yer alan makalelerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde 2008-2011 yılları arasında yayın sayısının düşük olduğu ve 2015 yılına kadar olan süreçte kırsal turizmde yerel halkın görüşlerini konu alan makalelerin literatürde sınırlı bir yeri olduğu görülmektedir. 2018 yılı itibarı ile yayın sayısında belirgin bir artış yaşanmıştır. En yüksek yayın sayısına 29 adet makale ile 2020 yılında ulaşılmıştır. 2020-2023 yılları arasında konuyla alakalı makale sayısında gerileme yaşansa da 2025 yılında yayın sayısı tekrar 25’e yükselmiştir. Bu durum konunun literatürde yeniden güncel bir önem kazandığına işaret etmektedir.

Makalelerin Araştırma Yerine Göre Dağılımı

Tablo 2’de ise kırsal turizmde yerel halkın görüşlerini ele alan makalelerin araştırma yerine göre dağılımını göstermektedir. Analiz doğrultusunda çalışmaların en yoğun 22 adet ile Muğla ilinde

gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Bunu sırasıyla 12 adet ile İzmir, 10 adet ile Antalya, 9 adet ile Bursa, 8 adet ile Sakarya takip etmektedir. İç Anadolu’da Ankara ve Isparta, Karadeniz bölgesinde ise Kastamonu 5’er adet makale ile görece daha fazla çalışma yapılan merkezler olarak ön plana çıkmaktadır. Erzurum, Nevşehir ve Şanlıurfa illerinde ise 4’er adet çalışma gerçekleştirilmiştir. Diğer illerde çalışmaların daha sınırlı sayıda ve dağınık bir dağılımda olduğu görülmektedir. Ayrıca 1 adet Bakü’de yayın gerçekleşmiştir. Bu durum, uluslararası düzeyde yapılan çalışmaların kısıtlı olduğunu, makalelerin ağırlıklı olarak ulusal ölçekte yoğunlaştığını göstermektedir.

Tablo 2 Makalelerin Araştırma Yerine Göre Dağılımı

İl	Adet
Muğla	22
İzmir	12
Antalya	10
Bursa	9
Sakarya	8
Balıkesir, Çanakkale	6
Ankara, Giresun, Karabük, Kastamonu, Isparta	5
Erzurum, Nevşehir, Şanlıurfa	4
Aksaray, Aydın, Bolu, Burdur, Düzce, Konya, Mardin, Rize, Trabzon	3
Ağrı, Ardahan, Bilecik, Edirne, Erzincan, Eskişehir, Kars, Kayseri, Kocaeli, Kırşehir, Manisa, Mersin, Ordu, Sivas, Tokat, Zonguldak	2
Adana, Adıyaman, Afyonkarahisar, Bakü, Bartın, Bingöl, Bitlis, Çankırı, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Gümüşhane, Hatay, Iğdır, İstanbul, Kahramanmaraş, Kırklareli, Malatya, Osmaniye, Samsun, Sinop, Şırnak, Tekirdağ, Tunceli, Uşak, Van, Yozgat	1

*Şekil 1 Makalelerin Araştırma Yerine Göre Türkiye Haritası
Üzerinde Dağılımı*

Haritaya bakıldığında araştırma sahası olarak seçilen illerin Ege ve Akdeniz kıyı şeridinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunu sırasıyla Marmara Bölgesi ve Batı Karadeniz Bölgesi takip etmektedir. Buna karşın Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde iller 1 veya 2 çalışma ile sınırlı kalmıştır.

Makalelerde En Sık Kullanılan İlk 10 Anahtar Kelime

Tablo 1’e göre “Yerel Halk” 66 tekrar ile en fazla kullanılan anahtar kelime olmuştur, Bunu sırasıyla ‘Kırsal Turizm” ve “Turizm” kelimeleri takip etmiştir. Aynı zamanda “Sürdürülebilir Turizm” ve “Kırsal Kalkınma” gibi anahtar kelimelerin öne çıkması, makalelerin sosyal, ekonomik ve çevresel boyutta değerlendirildiğini ve yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumlarının kırsal kalkınma süreci ile ilişkileri üzerinden de değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, literatürde kırsal turizmin sadece ekonomik bir faaliyet olarak değil, sürdürülebilirlik temelli bir bakış açısıyla uzun vadeli kalkınma hedefleriyle ilişkilendirildiği söylenebilir.

Tablo 1 Makalelerde En Sık Kullanılan İlk 10 Anahtar Kelime

Anahtar Kelime	Adet	Anahtar Kelime	Adet
Yerel Halk	66	Kırsal Kalkınma	13
Kırsal Turizm	45	Turizm Algısı	11
Turizm	41	Kültürel Miras	9
Sürdürülebilir Turizm	26	Ekoturizm	7
Turizmin Etkileri	16	Sürdürülebilirlik	7

Makalelerin Kullandığı Yöntem Türlerine Göre Dağılımı

Makalelerde %53 oranda nicel araştırma yöntemlerinin tercih edilmekte onu sırasıyla %36 oranla nitel araştırma yöntemlerinin takip etmektedir. Hem nicel hem de nitel verilerin birlikte kullanıldığı karma araştırma yöntemleri ise %11 oran ile en düşük paya sahiptir. Bu durum, araştırmaların ağırlıklı olarak sayısal verilere dayandığı görülmektedir. Karma yöntemlerin sınırlı makalede kullanılması ise konunun daha bütüncül biçimde ele alınmasına yönelik bir gereksinime işaret etmektedir.

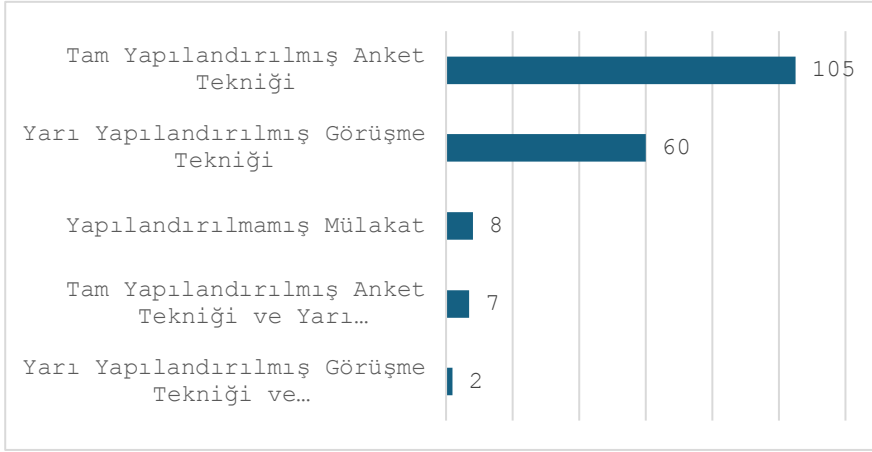
Makalelerin Anket/Görüşme Yöntemine Göre Dağılımı

Ayrıca makalelerin büyük çoğunluğunda verilerin yüz yüze yöntemle toplandığı görülmektedir. Buna karşılık yüz yüze ve çevrimiçi 8 adet çalışma ve çevrimiçi 2 adet çalışma bulunmaktadır. Yüz yüze ve telefon görüşmesi yöntemi ise yalnızca 1 çalışmada tercih edilmiştir. Bu durum geleneksel veri toplama yöntemlerinin ağırlıkta olduğunu göstermektedir.

Makalelerin Veri Toplama Tekniklerine Göre Dağılımı

Araştırma kapsamında makaleler, kullanılan veri toplama tekniklerine göre sınıflandırılmıştır ve bu tekniklerin çalışmalarda kullanım sıklıkları incelenmiştir.

Grafik 2 Makalelerin Veri Toplama Tekniklerine Göre Dağılımı

Grafik 2’de bulunan veriler incelendiğinde, en sık başvuru alan veri toplama tekniği 105 adet çalışma ile tam yapılandırılmış anket tekniği olmuştur. Bu durum, kırsal turizmde yerel halkın görüşlerinin genellikle genelleştirilebilir sonuçlar elde etmek amacıyla analiz edildiğini göstermektedir. Bunu sırasıyla 60 adet çalışma ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği takip etmiştir. Veriler incelendiğinde anket ve görüşme tekniğinin beraber kullanıldığı makale sayısı 7 ile sınırlı kalırken, yapılandırılmamış mülakat 8 adet makalede tercih edilmiştir. Bu durum, daha esnek ve derinlemesine tekniklerin sınırlı sayıda tercih edildiğini göstermektedir.

Makalelerde Kullanılan Veri Analiz Programlarının Dağılımı

Tablo 3’te makalelerde kullanılan veri analiz programlarının dağılımı incelenmiştir. Makalelerin 85’inde herhangi bir veri analiz programı belirtilmemiştir. Veri analiz programı kullanılan çalışmaların çoğunluğu 71 adet ile SPSS programını tercih etmiştir. Ardından MAXQDA 10 adet çalışma ve Nvivo 4 adet çalışma ile daha sınırlı düzeyde tercih edilmiştir. Bununla beraber bazı çalışmalarda SPSS-AMOS (9 adet), SPSS-MAXQDA (2 adet) ve

SPSS-SmartPLS (1 adet) olmak üzere birden fazla veri analiz programının birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir.

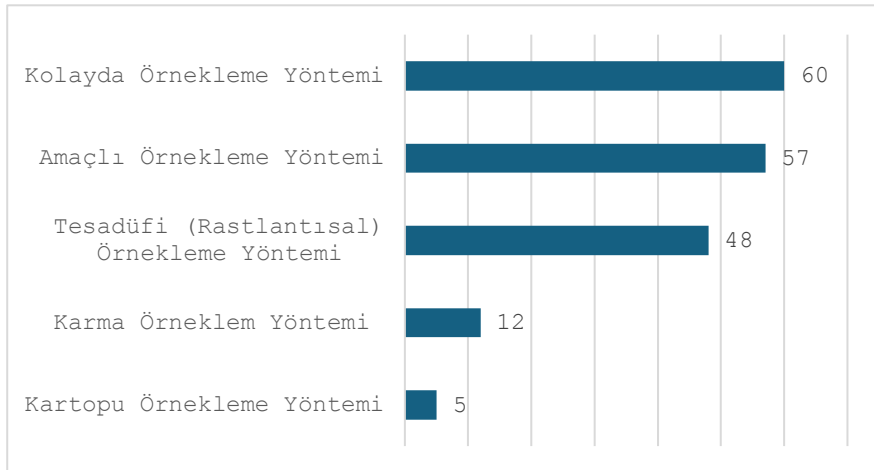
Tablo 3 Makalelerde Kullanılan Veri Analiz Programlarının Dağılımı

Kullanılan Yazılım/Program	Adet
Program Belirtilmemiş	85
SPSS	71
MAXQDA	10
SPSS ve AMOS	9
Nvivo	4
SPSS ve MAXQDA	2
SPSS ve SmartPLS	1

Makalelerin Örneklem Yöntemlerine Göre Dağılımı

Araştırma kapsamında makaleler, tercih edilen örneklem yöntemlerine göre sınıflandırılmıştır.

Grafik 3 Makalelerin Örneklem Yöntemlerine Göre Dağılımı

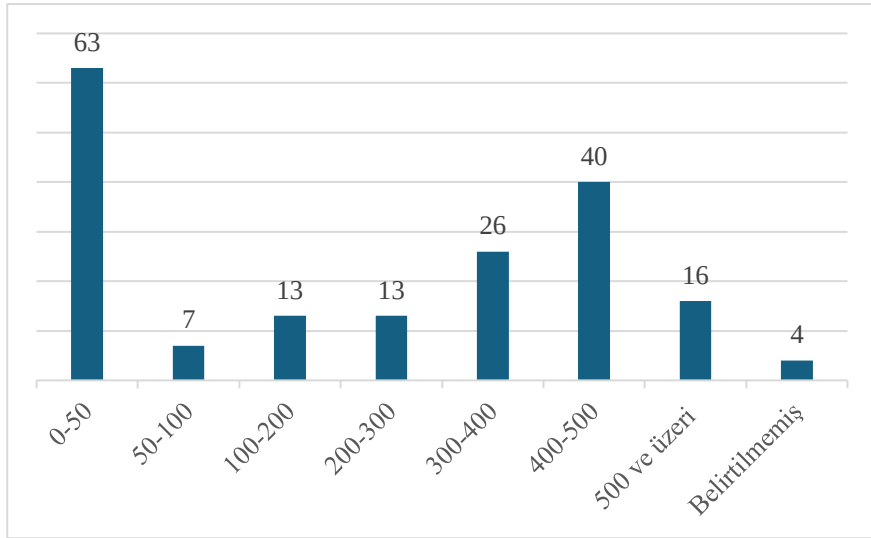

Grafik 3'te bulunan verilere bakıldığında, makalelerde olasılıksız örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yönteminin 60 adet çalışma ile en sık tercih edildiği gözlemlenmektedir. Hemen ardından 57 adet çalışma ile amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bununla beraber tesadüfi (rastlantısal) örnekleme yöntemi 48 adet çalışma ile önemli bir paya sahiptir. Her iki örneklem yönteminin beraber kullanıldığı karma örneklem yöntemi 12 adet ve kartopu örnekleme yöntemi 5 adet ile sınırlı sayıda çalışmada tercih edilmiştir.

Makalelerin Örneklem Büyüklüklerine Göre Dağılımı

Araştırma kapsamında makaleler, örneklem büyüklüklerine göre sınıflandırılmıştır.

Grafik 4 Makalelerin Örneklem Büyüklüklerine Göre Dağılımı

Grafik 4'e bakıldığında makalelerin örneklem büyüklüklerinin 0-50 kişi aralığında yer alan 63 adet çalışma ve 400-500 kişi aralığında yer alan 40 adet çalışma etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. 4 adet çalışmada ise örneklem büyüklüklerine dair bir sayı belirtilmemiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Kırsal turizm süreçlerinde yerel halkın görüşlerinin alınması, turizm faaliyetlerinin bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı ile uyumlu bir biçimde geliştirilmesine ve sürdürülebilir olmasına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle bu alanda yapılan akademik çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmada konuyla ilgili 182 adet ulusal makale içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda kırsal turizmde yerel halkın görüşlerini konu alan makalelerin genel eğilimi ortaya koymaya amaçlanmıştır.

Makalelerde özellikle 2018 yılı sonrasında bir artış yaşandığı ve 2020 yılının konuya ilişkin en çok yayın yapılan yıl olduğu tespit edilmiştir. Günümüzde konuyla ilgili akademik ilginin arttığı gözlemlenmiştir. Makalelerde en sık yerel halk, kırsal turizm ve turizm anahtar kelimeleri yer almaktadır. Bununla beraber sürdürülebilir turizm ve kırsal kalkınma gibi kavramların öne çıkması turizmin sosyal, ekonomik ve çevresel etkilerini de tespit etmeyi amaçladığını göstermektedir.

Araştırma yerlerine ilişkin bulgular, makalelerin büyük oranda Ege ve Akdeniz bölgelerinde yoğunlaştığını, özellikle Muğla, İzmir ve Antalya gibi turizm potansiyeli barındıran illerin öne çıktığı görülmektedir. Buna karşılık, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde gerçekleştiren çalışmaların sınırlı olması literatürde bölgesel dengesizliğe işaret etmektedir.

Makaleler yöntem açısından değerlendirildiğinde, nicel araştırma yöntemlerinin ağırlıkta olduğu, fakat nitel araştırmaların da literatürde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Veri toplama süreçlerinde tam yapılandırılmış anketler ve yüz yüze uygulamalar öne çıkmaktadır. Verilerin analizinde ise çoğunlukla SPSS yazılımı kullanılmaktadır. Araştırmaların örnekleminde olasılıksız örnekleme

yöntemleri yaygındır ve örneklem büyüklükleri genellikle küçük ya da orta-büyük ölçekli gruplarda yoğunlaşmaktadır.

Yerel halkın kırsal turizme bakış açısının makalelerin çoğunda olumlu olduğu görülmektedir. Kırsal turizmin desteklenmesindeki en büyük motivasyon kaynağı ekonomik gelişimdir. Kırsal turizm beraberinde tarımsal ürünlerin satışı, yeni iş imkanları, göçün önlenmesi ve kırsal kalkınmanın sağlanması bir fırsat olarak görülmektedir. Ancak bazı makalelerde olumsuz görüşlerinde yer alması ve turizmin endişe yaratması dikkat çekmektedir. Olumsuz görüşlerin en büyük sebebi altyapı yetersizlikleri, doğal kaynakların zarar görmesi ve eğitim/tanıtım açısından eksikliklerdir.

Sonuç olarak, Türkiye’de kırsal turizmde yerel halkın görüşlerini ele alan makalelerin son yıllarda sayısal olarak arttığı, fakat bu çalışmaların belirli bölgeler ve benzer yöntemsel yaklaşımlar etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışma, kırsal turizm alanında yerel halk odaklı araştırmaların mevcut durumunu bütüncül bir çerçevede sunarak, gelecekte yapılacak çalışmalar için yol gösterici bir nitelik taşımakta ve benzer araştırmalar için karşılaştırmalı bir temel oluşturmaktadır.

Kaynakça

Acuner, E., Küçük, K., Keskin, C. ve Ergin, E. (2021). Yerel halkın turizme ilişkin tutumlarına yönelik bir araştırma: Huser Yaylası örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (12), 266-283. Doi: 10.36362/gumus.836414

Akan, A. N. (2022). Kırsal turizmde sürdürülebilirlik göstergelerinin yerel halk açısından değerlendirilmesi: Erzurum ilinde bir uygulama. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 4 (5), 1413-1423. Doi: 10.33083/joghat.2022.209

Akbaş, F. ve Koday, S. (2020). Kırsal alanların sürdürülebilir turizm kapsamında değerlendirilmesinin Manisa ili özelinde analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (24), 1921-1940.

Akbaş, F. (2020). Sürdürülebilir turizm perspektifinden alternatif turizmin Didim destinasyonu için önemi. *Kafdağı*, 1 (5), 66-85.

Akgün, A. ve Aslan, Z. (2017). Giresun ili'nin turizm potansiyelinin belirlenmesi, yerel halk ve sektör temsilcilerinin algısı üzerine bir araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3 (5), 226-254. Doi: 10.21325/jotags.2017.92

Akkaşoğlu, S., Telbalkan, M., Zeybek Yılmaz, E. ve Ulama, Ş. (2019). Yerel halkın kırsal turizme bakış açısı: Samsun Kızılırmak Deltası örneği. *International Journal of Geography and Geography Education*, 40, 295-310. Doi: 10.32003/igge.557902

Akkoca, A., Alkan, C. ve Albuz, N. (2025). Sürdürülebilir turizm kapsamında Zonguldak ekoturizm potansiyelinin belirlenmesi ile yerel yönetimlerin görüş ve önerilerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (9), 636-658. Doi: ulasbid.1742870/

Aktaş, E. ve Kurgun, A. (2021). Sorumlu turizm yaklaşımı ile turistik destinasyonların gelişimi: Foça örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (23), 1671-1708. Doi: 10.16953/deusosbil.975564

Aktürk, S., Durak, S. ve Vural Arslan, T. (2019). Otantiklik ve metalaşma kavramlarının turizmin sürdürülebilirliği çerçevesinde Taraklı ve Cumalıkızık bölgeleri üzerinden okunması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13 (19), 2200-2225. Doi: /10.26466/opus.569837

Akyürek, S., Özdemir, Ö. ve Çeken, H. (2018). Gümüşhane ilinin kırsal turizm potansiyeli ve yerel halkın kırsal turizm hakkındaki görüşleri (Zigana köyü örneği). *Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Dergisi (IRTAD)*, 2 (2), 10–19.

Alanlı, A. ve Ertılav, M. (2025). Kamu görevlilerinin görüşleri doğrultusunda Gölhisar ilçesinin kırsal turizm potansiyelinin nitel analizi. *Alanya Akademik Bakış*, 3 (9), 823-841. Doi: 10.29023/alanyaakademik.1611489

Albayrak, A. ve Özmen, Ö. N. (2018). Turizm gelişimi ile kültürel kimlik olgusu arasındaki ilişki: Alaçatı örneği. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 1 (19), 129-150. Doi: 10.24889/ifede.378885

Aliyev, J. ve Kızılrırmak, İ. (2024). Yerel halkın turizme yönelik algısı ve desteği: Bakü örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (36), 108-136. Doi: 10.17123/atad.1557686

Altanlar, A. ve Akıncı Kesim, G. (2011). Sürdürülebilir turizm planlaması için yöre halkı ve yerli turistlerin davranış ve beklentilerini anlamaya yönelik bir araştırma; Akçakoca örneği. *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi*, 2 (3), 1-20. Doi: 10.1501/Csaum_0000000050

Altuntaş, B. ve Sağlam, M. (2021). Orman köylüsünün kırsal turizm algılamalarına yönelik nitel bir araştırma: Anamur Kükür köyleri örneği. *Sivas İnterdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 68-82.

Ankaya, F. ve Pirli, A. (2024). Kırsal turizm algısı ve yöre halkının agro(tarım) turizmine yönelik bakış açısının belirlenmesi: Manisa ili Alaşehir ilçesi örneği. *International Journal on Mathematic, Engineering and Natural Sciences*, 1 (8), 1-11. Doi: 10.5281/zenodo.10812900

Arslan Ayazlar, R. (2017). Kırsal Turizmde Yerel Halkın Tutumu. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 53-69. Doi: 10.21547/jss.277983

Arslan, E. S., Karagülle, Ö. ve Karagöz, S. (2019). Yerel halk ve ziyaretçilerin Isparta İslamköy’de kırsal turizme ilişkin talep ve eğilimlerinin belirlenmesi. *Eurasian Education & Literature Journal*, 3, 160-171.

Arslan Koçkaya, F. (2025). Kırsal destinasyon bölgelerinde yerel halkın turizm farkındalığı: Divriği örneği. *TUJOM*, 1 (10), 1-26. Doi: 10.30685/tujom.v10i1.208

Atabey, S., Gürdoğan, A. ve Yokaş, İ. (2016). Organik tarım tabanlı eko-turizm uygulamalarının değerlendirilmesi: Çandır köyü örneği. *NWSA Social Sciences*, 4 (11), 270-287. Doi: 10.12739/NWSA.2016.11.4.3C0150

Atalay, R. ve Ünüvar, Ş. (2019). Yerli ziyaretçilerin ve halkın alternatif turizmin bölgesel kalkınmaya etkisine yönelik algısı: Beyşehir örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 2 (22), 469-480. Doi: 10.29249/selcuksbmyd.546808

Atsız, O., Kahraman, O. C. ve Beşcanlar, S. (2022). Kırsal destinasyonda yerel halkın yer kimliği algısının turizmin gelişimine

desteği: İkamet edilen sürenin rolü. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism, Recreation and Sports Sciences (ATRSS)*, 2 (5), 190-203. Doi: 10.53353/atrss.1090513

Ayaz, N. ve Parlak, U. (2019). Kırsal alanlarda yaşayan yerel halkın kişilik tipleri ve turizm algısı. *Journal of History Culture and Art Research*, 3 (8), 480-494. Doi: 10.7596/taksad.v8i3.2144

Ayazlar, G. ve Karakulak, Ç. (2016). Kırsal turizmde otantiklik olgusu: Çamlık köyü, Bodrum örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (15), 531-548. Doi: 10.21547/jss.256728

Ayazlar, R. A. (2017). Sürdürülebilir turizm tutum ölçeğinin (sus-tas) geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 2 (14), 80-92. Doi: 10.24010/soid.336110

Aydemir, B. ve Kazoğlu, İ. H. (2016). Toplum temelli turizm: Yerel halk algılarını ölçmeye yönelik bir çalışma (Halfeti örneği). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35 (19), 169-186. Doi: 10.31795/baunsobed.645302

Ayyıldız, S., Türker, N. ve Uslu, A. N. (2025). Keşkek fırınlarının gastronomi turizmine katkısı: Safranbolu Yazıköy ve Bulak köyleri üzerine bir araştırma. *Milli Folklor*, 147 (19), 95-109. Doi: 10.58242/millifolklor.1520229

Azadalyev, S. ve Ayazlar, G. (2025). Yerel halkın kırsal turizm faaliyetlerine yönelik algı ve desteği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (36), 69-88. Doi: 10.17123/atad.1644697

Baltacı, F. (2020). Turizmin sürdürülebilir gelişiminde yerel halkın davranışsal rolü, çevresel tutumu ve verdiği destek arasındaki ilişki: Alanya örneği. *Journal of Economy Culture and Society*, 63, 213-236. Doi: 10.26650/JECS2020-0067

Batmas, H. K., Ulusoy Yıldırım, H. ve Köroğlu, Ö. (2020). Yerel halkın kırsal turizme ilişkin tutumlarının incelenmesi:

Balıkesir örneği. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 2 (7), 190-208. Doi: 10.31771/jrtr.2020.60

Baykal, F. ve Ataberk, E. (2020). Kozbeyli’de (Foça/İzmir) kırsal turizmin geliştirilmesi hakkında yerel halkın görüşleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 1 (29), 1-17.

Baysal, K. ve Yıldırım Saçılık, M. (2018). Kırsal turizm ve kalkınma etkileşiminde Bodrum yerel halkının turizm algısının belirlenmesi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 25 (5), 2428–2440. Doi: 10.26450/jshsr.659

Bedük, T. ve Gönenç Güler, E. (2019). Sürdürülebilir turizm kapsamında Edirne ve yerel halkın tutumu. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4 (3), 1128-1148. Doi: 10.26677/TR1010.2019.232

Belber, B. G. ve Sözbilen, G. (2017). Yerel halk gözüyle turistik talebin kültürel mirasa etkisi: Kapadokya örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 59, 439-457. Doi:9761/JASSS7102

Biçici, F. (2013). Datça yerel halkının sürdürülebilir turizm gelişimine ve turizm işletmelerine yönelik tutumları. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 1 (10), 19-36.

Binbaşoğlu, H. ve Gültekin, B. (2017). Vatandaşların Malatya'da düzenlenen fuar ve festivallerin sosyal etkisine karşı tutumları. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 3 (2), 1-13. Doi: 10.22252/ijca.365247

Boğan, E. ve Saruışık, M. (2016). Yerel halkın turizm faaliyetine yönelik görüş ve algılamalarının belirlenmesi üzerine Alanya’da bir araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12, 325-342.

Bollukcu, P. ve Cesur, A. (2020). Kırsal turizmde yerel halk bileşeni: Ankara-Ayaş örneği'nde bir tutum belirleme çalışması. *Yüzuncü Yıl University Journal of Agricultural Sciences*, 3 (30), 563-575. Doi:29133/yyutbd.711767

Boz, M. ve Karakaş, E. (2017). Turizm endüstrisinin turist kabul eden toplumlara etkisi: Antalya ve Çanakkale örnekleri. *Researcher: Social Science Studies*, 8 (5), 153-170.

Bozok, D., Kılıç, A. ve Cevizkaya, G. (2014). Butik ürünlerin kırsal turizmin gelişimine etkileri konusunda yerel halkın algılarının belirlenmesi: Gönen örneği. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 2 (4), 67-75.

Buzlukçu, C. ve Avcıkurt, C. (2021). Yavaş şehirlerde yerel halkın yer kimliği ve topluluğa bağlılıklarının sürdürülebilir turizm tutumlarına etkisi: Seferihisar'da bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 117-138. Doi: 10.30794/pausbed.753992

Büyükkuru, M. (2020). Turizm paydaşlarının turizmin etkilerine bakış açısı: Kapadokya örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 373-402.

Cebeci, O. ve Kızıllan, Y. (2024). Espiye İlçesi'nde ekoturizmin yaşam kalitesi üzerindeki etkileri: Yerel algılar ve sosyal-ekonomik-kültürel yansımalar. *Dünya Coğrafyası ve Kalkınma Perspektifi Dergisi*, 6, 51-63. Doi: 10.58606/jwgdp.1581666

Ceylan, S. ve Bulut, İ. (2020). Kırsal yerel halkın turizmden ekonomik olarak yararlanma durumu: Salda Gölü örneği. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 2 (10), 61-78.

Ceylan, S. ve Somuncu, M. (2020). İkinci konut turizmi ile kırsal alanların kentleşmesi: Pelitköy örneği. *İdealkent*, 11 (29), 484-509. Doi: 10.31198/idealkent.654601

Cihangir, E., Demirhan, Ö. ve Şeremet, M. (2020). An outlook on woman's status in rural tourism potential: The case of Van herby cheese production. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 42, 199-222.

Civelek, M., Dalgın, T. ve Çeken, H. (2014). Agro-turizm ve kırsal kalkınma ilişkisi: Muğla yöresindeki agro-turizm alanlarında bir araştırma. *Turizm Akademik Dergisi*, 1 (1), 15-28.

Cizrelioğulları, M. N. (2024). Yerel halkın kültür turizmine bakış açısının sürdürülebilir turizm açısından belirlenmesi: Mardin örneği. *International Journal of Kurdish Studies*, 2 (10), 375-390. Doi: 10.21600/ijoks.1530244

Coşar, Y. (2014). Yavaş şehir olgusunun kentsel yaşam kalitesi üzerindeki algılanan etkisi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (25), 226-240.

Çalık, İ., Avcı, İ. ve Ödemiş, M. (2025). Yerel halkın turizm algısının memnuniyet düzeyine ve turizme desteğine etkisi: Trabzon örneği. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 4 (8), 1559-1576. Doi: 10.33083/joghat.2025.579

Çalışkan, G., Tanrısever, C. ve Mısırlı, İ. (2021). Ilgaz Dağı Milli Parkı'nda yer alan köylerin kırsal turizm algısı. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (5), 313-332. Doi: 10.26677/TR1010.2021.666

Çalışkan, U. (2019). Dindarlık ile yerel halkın turizmin sosyo-kültürel etkilerini algılayışları arasındaki ilişki. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 3 (23), 1293-1313. Doi: 10.18505/cuid.619168

Çeken, H., Özdemir Yılmaz, G. ve Ertürk, N. (2018). Arap ülkelerinden gelen turistlerin etkilerine yönelik yerel halkın algısı: Sapanca örneği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (20), 401-414. Doi: 10.26468/trakyasobed.396605

Çeken, H., Uçar, M. ve Dalgın, T. (2012). Kırsal turizmin gelişimi konusunda yerel halkın algıları: Fethiye yöresi örneği. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 1 (1), 4-28.

Çelik, A. ve Polat Üzümcü, T. (2018). Yerel halkın kırsal rekreasyon ve turizm faaliyetlerine olan yaklaşımları: Misi köyü örneği. *Uluslararası Turizm Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 1 (2), 46-56.

Çelik, V. (2021). Kırsal kalkınmada turizmin araç olmasına paydaşların etkisi: Muğla için bir model önerisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 48 (22), 31-57.

Çetinkaya Karafakı, F. & Yazgan, M. E. (2012). Kırsal Turizme Kavramsal Yaklaşım, Kırsal Turizmin Önemi ve Etkileri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi (International Journal of Social and Economic Sciences)*, 2 (2), 55-58.

Çeviker, K. ve Özcan, C. C. (2020). Turizm faaliyetlerinin yerel halk tarafından nasıl algılandığının analizi: Adana örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 10 (7), 43-57.

Çevik, S., Yıldırım Saçılık, M. ve Toptaş, A. (2018). Eski köye yeni adet: Turizm ve kültürel yapı etkileşimi. *The Journal of International Social Research / Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 58 (11), 617-630. Doi: 10.17719/jisr.2018.2576

Çiçekçi, B. ve Okuyucu, A. (2024). Kültürel turizmin etkilerine ilişkin bir araştırma: Tirilye örneği. *Coğrafya Dergisi*, 49, 97-111. Doi: 10.26650/JGEOG2024-1478013

Çolak, O. ve Batman, O. (2021). Turizmin sosyo-kültürel etkileri: Taraklı'da bir araştırma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (5), 149-174. Doi: 10.32572/guntad.874614

Çuhadar, Y. ve Coşkun, İ. O. (2022). Kırsal turizm faaliyetlerinin yöre halkının ekonomik refahına etkisi: Isparta

Kuyucak örneği. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 2 (5), 799–818. Doi: 10.33083/joghat.2022.169

Denk, E. (2023). Erzurum'da gastronomi turizminin toplum üzerindeki etkisi: Ekonomik fırsatlar, çevresel endişeler ve sosyo-kültürel zenginlik. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 34 (9), 1-27. Doi: 10.5281/zenodo.8430062

Denk, E. ve Mil, B. (2016). Erzurum Oltu ilçesinin kırsal turizm potansiyeli ve yerel halkın turizm algılamaları. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 2 (6), 07–15.

Deniz, M. (2016). Kayaagıl köyünde (Uşak) turizmin etkileri üzerine yerel halkın turizm algısı. *Electronic Turkish Studies*, 18 (11). Doi: 10.7827/TurkishStudies.9993

Demircioğlu, G. (1993). Kırsal turizm nedir? *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5 (4), 8–10.

Demirel, A. (2018). Yerel halkın Kaleiçi kültür turizmi potansiyeline ilişkin algıları. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2 (8), 335-351. Doi: 10.13114/MJH.2018.426

Derinöz, B. (2021). İncesu Kanyonu ve Çevresi'nin (Çorum) jeoturizm potansiyeli. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 34 (14), 792-813. Doi: 10.12981/mahder.915682

Doğan, H. ve Doğan, İ. (2013). Göller bölgesinin sessiz ve mağrur beldesi Barla: Destinasyon yönetimi bağlamı bir analiz çalışması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 1-21.

Doğan, O., Belli, S. ve Doğan, S. (2022). Yerel halkın deniz turizminin gelişimine yönelik görüş ve algılarının belirlenmesi üzerine bir araştırma: Hatay ili örneği. *International Academic Social Resources Journal*, 34 (7), 172-185. Doi: 10.29228/ASRJOURNAL.57504

Doğan, S. ve Özasan, Y. (2017). Kırsal Alan Gelişimi Açısından Kırsal Turizm ve Kırsal Turizmin Dünyadaki Durumu. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)*, ÖS-IV, 61-78.

Eker, Ö. ve Dayan, Y. M. (2025). A research on ecotourism in Türkiye: Case of Osmaniye Zorkun Plateau. *Turkish Journal of Forest Science*, 2 (9), 544-559. Doi: 10.32328/turkjforsci.1670973

Ekici, R. ve Çizel, B. (2014). Yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumlarının destinasyonların gelişme düzeylerine göre farklılıkları. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 3 (11), 73-87.

Ekici, Y. ve Çınar, K. (2020). Yerel halkın kırsal turizm/tarım turizmi faaliyetlerine yönelik algıları: Mersin örneği. *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*, 6 (24), 540-561. Doi: 10.31623/iksad062412

Elibol, A. (2020). Yeşilova yerel halkının ilçe turizmine bakış açılarının belirlenmesi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 171-190. Doi: 10.37847/tdtad.788132

Emiroğlu, B. (2023). Topluluğa bağlılık ve topluluk katılımının turizmin algılanan sosyo-kültürel etkileri ve turizme yönelik destek üzerindeki rolü: Mardin ili örneği. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 237-278. Doi: 10.56720/mevzu.1298768

Eren, R. ve Aypek, N. (2012). Kırsal turizm bölgesinde yerel halkın turizmin gelişimine karşı tutumları: Cumalıkızık köyü örneği. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 2 (2), 43-47.

Ertaş, Ç. (2019). Şırnak'ta yaşayan yerel halkın turizme dönük metaforik algısı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 70 (18), 720-733. Doi: 10.17755/esosder.447487

Ertuna, B., Güney, S., Güven, Ö. ve Aydemir, N. (2012). Yerel halkın kırsal turizm gelişimine katılma isteğini etkileyen unsurlar: Kastamonu örneği. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 2 (2), 59–66.

Esen, O. (2025). Yerel halkın yayla turizm farkındalığının incelenmesi: Aydın ili örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 3 (60), 2958-2979. Doi: 10.63556/tisej.2025.1625

Eser, K., Çelik, N. ve Yıldız, O. (2018). Turizmin yerel halkın yaşam kalitesi üzerindeki etkileri: Muğla-Akyaka örneği. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2 (10), 60-73.

Evcı, A. ve Kuş Şahin, C. (2021). A study on accessible tourism potentials of Göreme Open Air Museum. *European Journal of Science and Technology*, 21, 147-153. Doi: 10.31590/ejosat.764073

Filiz, A. ve Yılmaz, Ö. D. (2017). Turizm gelişim yaklaşımları kapsamında yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumları: Mazı köyü-Türkbükü karşılaştırmalı analizi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (2), 1799-1824. Doi: 10.17218/hititsosbil.329873

Gavas, G. ve Saatçı Savsab, G. (2024). Ezine-Çamlıca Şelalesi'nin turizm potansiyeline yönelik paydaş görüşlerinin analizi. *Gastoria: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 2 (8), 351-365. Doi: 10.32958/gastoria.1546726

Genç, K. (2025). Mayıs Yedisi: Halk için şenlik mi? Turizm için festival mi? *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 39, 263-292. Doi: 10.18220/kid.1818996

Genç, K. ve Uzun, İ. (2025). Turizm soylulaştırmasına direnenler: Balat'ın köklü esnafları. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (9), 32-54. Doi: 10.32572/guntad.1486741

Gökalp, D. D. ve Yazgan, M. E. (2018). Kırsal turizm planlamasında katılımcı kırsal değerlendirme yöntemi: Savcılı Büyükoba (Kaman/Kırşehir) köyü. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 1 (4), 13-22.

Göktaş Kulualp, H. ve Sarı, Ö. (2019). Destekleme davranışı ve sosyal değişim teorisi kapsamında kırsal turizmin etkilerinin değerlendirilmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (8), 643-666. Doi: 10.33206/mjss.469686

Gülpınar Sekban, D. Ü., Bekar, M. & Acar, C. (2018). Trabzon İlinin Yayla Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve Farkındalık Yönünden İncelenmesi. *IBAD Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), 349-361. Doi: 10.21733/ibad.404272

Gültekin, P., Gültekin, Y. S., Uzun, O. ve Gök, H. (2018). Katılımcı Ekoturizm Planlamasında Yapısal Eşitlik Modellemesi ile Paydaş Analizi: Batı Karadeniz Bölgesi Örneği. *Journal of Forestry*, 14 (2), 33-56.

Gülüm, K. ve Boz, M. (2014). Çanakkale'de turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve eğitimsel etkileri üzerine yerel halkın görüşleri. *Route Educational and Social Science Journal*, 2 (1), 1-10.

Gündoğdu, O. G. ve Erkilic, E. (2020). Tourism development and cultural identity: The case of Çamlıhemşin. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (4), 64-76.

Gündüz, C. (2024). Determining the geotourism potential of Tokat Gökçeli Dilim Kayalar through SOAR analysis and formulating regional development strategies. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 3 (14), 311-331.

Güneş, E. ve Alagöz, G. (2018). Yerel halkın turizm algısı: Erzincan'da bir araştırma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 409-442

Güneş, E., Alagöz, G. ve Uslu, A. (2020). Yerel halkın sürdürülebilir turizme yönelik tutumu: Fethiye örneği. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (5), 201-215. Doi: 10.37847/tdtad.804408

Güneş, E., Pekerşen, Y., Nizamlioğlu, H. F. ve Ünüvar, R. T. (2019). Konya ilinde sürdürülebilir turizm kapsamında kültürel mirasın korunması ve kullanımına yönelik yerel halkın görüşleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, Ek Sayı (10)*, 1-14.

Güney, D. ve Göller, V. (2016). Kırsal turizm konusunda yerel halkın yaklaşımının belirlenmesi: Misi köyü örneği. *Turizm Akademik Dergisi*, 2 (3), 25-36.

Gürsoy, Ö. B., Aksu, B., Ahıpaşaoğlu, H. S., Asan, H. vd. (2022). Yerel halkın kırsal turizm algısına dönük bir ölçek uyarlama çalışması. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 3 (6), 585-599. Doi: 10.32958/gastoria.1219756

Hatipoğlu, Ş. C. ve Bahadır, M. (2020). Altınordu (Ordu) ilçesindeki jeosit ve jeomorfositlerin turizm potansiyellerinin "Preliminary Geosite Assessment Model (GAM)" ile ölçümü. *Mavi Atlas*, 2 (8), 548-564. Doi: 10.18795/gumusmaviatlas.790874

Hoşcan, N. ve Zenginbal, H. (2020). Mudurnu'da sürdürülebilir turizm gelişiminde etnobotanik. *Black Sea Journal of Engineering and Science*, 4 (3), 151-159. Doi: /10.34248/bsengineering.788673

Işık, C. ve Çalkın, Ö. (2016). Yerel halkın turizm algısı: TRA2 bölgesi analizi. *IUJEAS*, 2 (1), 19-48.

İlter, M. S. (2021). Kırsal kalkınmada ekoturizmin önemi: "Dalyan örneği". *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 13 (5), 53-74.

İlter, M. S. (2021). Kırsal turizmle kırsal kalkınmanın kırsal yoksulluğu azaltmadaki etkisi: Yatağan örneği. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 28 (10), 480-507. Doi: 10.31199/hakisderg.904676

İmre, N. (2020). Yerel halkın turizme bakış açısının belirlenmesi: Kemaliye örneği. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (13), 1-16. Doi: 10.46790/erzisosbil.710015

Kadanalı, E. & Yazgan, Ş. (2012). Kırsal Turizmin Ekonomik- Sosyal ve Çevresel Etkileri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (23), 97-100.

Kadiroğlu, H. ve Yüce, A. (2025). Kars yerel halkının turizm algısının turizmi destekleme davranışına etkisinde sürdürülebilir turizm tutumunun aracı rolü: Karma yöntemli bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (36), 45-68. Doi: 10.17123/atad.1613446

Karacabey, F. A. ve Erul, E. (2024). Sivas yerel halkının turizmin gelişimine yönelik niyetsel ve davranışsal desteklerinin belirlenmesinde yer aidiyetinin ve turizm etkilerinin rolü. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 1 (12), 494-515. Doi: 10.21325/jotags.2024.1391

Kara, S. ve Kılıç, T. (2019). Bursa’da Kızık köylerinin kırsal turizm açısından analizi. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 1 (3), 131-157.

Karaman, A. & Gül, M. (2015). Kırsal turizmin sosyo – kültürel - ekonomik etkileri çerçevesinde Konya ili Hadım ilçesi için öneriler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-23.

Kaya, M. ve Erol, N. (2021). El sanatları ürünlerinin kırsal turizm kapsamında değerlendirilmesi: Espiye - Akkaya köyü örneği.

Journal of Humanities and Tourism Research, 1 (11), 226-240.
Doi:.14230/johut991

Keleş, H. (2025). Yerel halkın yoğun turizm gelişimine gösterdiği uyum: Alanya örneği. *Alanya Akademik Bakış*, 1 (9), 223-242. Doi:.29023/alanyaakademik.1541356

Kemer, F. M. ve Toksöz, D. (2024). Kırsal turizmin geliştirilmesi kapsamında Eğirdir'in ev pansiyonculuğu potansiyelinin araştırılması. *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 2 (6), 165-178. Doi: 10.51525/johti.1563995

Kervankıran, İ. (2014). Beypazarı/Ankara örneğinde turizmin ekonomik, toplumsal ve çevresel etkilerine yerel halkın yaklaşımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 133-153.

Kılıç, M. ve Mancı, A. R. (2019). Turizm odaklı yerel kalkınma yaklaşımı: Şanlıurfa örneği. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi (Saffron Journal of Culture and Tourism Research)*, 2 (2), 192-210.

Kırova, S., Sel, Z. G. ve Tepeci, M. (2023). Destinasyon pazarlaması: Afyonkarahisar termal turizm örneği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 2 (30), 321-341. Doi:18657/yonveek.1206692

Kızılaslan, N. ve Bakır, B. (2022). Kırsal turizm algısı ve turizm etkilerine bakış açısı (Tokat ili örneği). *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 2 (11), 107-122.

Kızıloğlu, S. ve Karakaya, E. (2019). Bingöl ilinin kırsal turizm potansiyelinin belirlenmesi ve Bingöl ili sakinlerinin kırsal turizm algılamaları. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 2 (21), 257-266. Doi: 10.24011/barofd.514076

Koca, R. (2024). Kültür turizmi potansiyelinin değerlendirilmesine yönelik nitel bir çalışma: Kayseri örneği.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 3 (14), 1178-1194. Doi: 10.30783/nevsosbilen.1467870

Koçan, N. ve Bilgiç, B. (2022). Misi Köyü'nün (Bursa) turizm potansiyelinin irdelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 41, 610-645. Doi: 10.14520/adyusbd.1053887

Koday, S. ve Akbaş, F. (2020). Kırsal turizmin gelişimi ile ilgili olarak yerel halkın algıları: Urla (İzmir) örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (24), 689-703.

Kuter, N. & Ünal, H. E. (2013). Kırsal kalkınmada kırsal turizmin önemi. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 192-201.

Lane, B. (1994). What is rural tourism? *Journal of Sustainable Tourism*, 2 (1), 7-21. Doi: 10.1080/09669589409510680

Lo, M. C., Ramayah, T. & Hui, H. L. H. (2014). Rural communities perceptions and attitudes towards environment tourism development. *Journal of Sustainable Development*, 7 (4), 84-94. Doi:10.5539/jsd.v7n4p84.

Mancı, A. R. (2022). Yer bağlılığı ve topluluk katılımının, yerel halkın kültürel miras alanlarına yönelik algısı ve turizm gelişimine desteği üzerindeki etkisi: Göbeklitepe. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3 (6), 806-824. Doi: 10.26677/TR1010.2022.1090

Mancı, A. R. (2022). Yer imajı ve yer bağlılığının, yerel halkın algıladığı değer ve turizm gelişimine ilişkin desteği üzerindeki etkisi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 3 (19), 381-398. Doi: 10.24010/soid.1113469

Merkez, M. ve Yılmaz, H. (2022). Yerel paydaşlar tarafından İzmir-Karaburun, Mordoğan beldesinin kırsal turizm açısından

değerlendirmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 2 (12), 379-390. Doi: 10.14230/johut1257

Mesci, M. ve Dönmez, G. (2016). Turizmin bölgesel kalkınma ve yerel halk üzerindeki etkisi: Mudurnu örneği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (2), 21-50. Doi: 10.11616/basbed.vi.455230

Mikaeili, M., & Memlük, Y. (2013). *Kırsal turizm ve kültürel turizmin bütünleşmesi ve kırsal sürdürülebilir kalkınma*. International Journal of Social and Economic Sciences, 3(2), 87–91.

Mustafa, Y. ve Akçay, S. (2022). Giresun’da yaşayan yerel halkın ekoturizme yönelik algılarının belirlenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 178-189. Doi: 10.29029/busbed.1122641

Mutlu, Ç. (2022). Gizli potansiyel destinasyon olarak Cide ilçesinin turistik değerler açısından incelenmesi. *AHBVÜ Turizm Fakültesi Dergisi*, 2 (25), 194-213. Doi: 10.55931/ahbvtfd.1199210

Müfettişoğlu, N. ve Köşker, H. (2025). Coğrafi işaretlerin yerel gıdaları turizm ürününe dönüştürmedeki önemi: Akçakoca örneği. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 1 (22), 230-252. Doi: 10.24010/soid.1588474

Nacar, Ş. ve Karademir, N. (2025). Çokak (Andırın/Kahramanmaraş)’ın kırsal turizm potansiyeli kapsamında yerel halkın görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (29), 1-14. Doi: 10.20296/tsadergisi.1400815

Okudum, R., Alaeddinoğlu, F., Ayhan, A., Öz, E. B., Alaeddinoğlu, M. F. ve Şeremet, M. (2023). Ekoturizm alanlarının mekansal planlanmasına ve sürdürülebilirliğine ilişkin yerel halkın görüşleri: Batı Akdeniz (Türkiye) örneği. *Journal of Academic Tourism Studies*, 2 (4), 120-143. Doi: 10.29228/jatos.73477

Okuyucu, A. (2020). Bilecik şehrinde kültürel turizmin gelişmesinde etkili olacak fırsatlar ve güçlükler hakkında yerel halkın görüşleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 1 (29), 73-86.

Okuyucu, A. ve Somuncu, M. (2012). Kültürel mirasın korunması ve turizm amaçlı kullanılmasında yerel halkın algı ve tutumlarının belirlenmesi: Osmaneli ilçe merkezi örneği. *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi*, 1 (4), 37-51.

Olca, A. ve Araboğa, Y. (2018). Bitlis ilinin turizm potansiyeli ve yerel halkın turizm olgusuna bakış açısı. *The Journal of International Social Research / Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 57 (11), 947-961. Doi: 10.17719/jisr.2018.2505

Ongun, U., Gövder, B. ve Kösekahyaoğlu, L. (2018). Kırsal turizm kapsamında yerel halkın beklentileri: Isparta Kuyucak Lavanta Vadisi örneği. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 2 (7), 43-58.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (1994). *Tourism strategies and rural development*. Paris: OECD Publishing.

Özdemir, Ö. ve Hastaoğlu, E. (2024). Diyarbakır ilinin kültürel miraslarının turizm potansiyeli ve yerel halkın görüşleri üzerine bir araştırma. *Sivas İnterdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (7), 291-316.

Özgeriş, M. ve Karahan, F. (2021). Yerel kalkınmanın aracı olarak sürdürülebilir turizm için planlama çalışmalarının değerlendirilmesi: Sakin şehir Uzundere örneğinde bir araştırma. *Kent Akademisi*, 1 (14), 73-89. Doi: 10.35674/kent.811153

Özgül Katlav, E. ve Küçükaltan, D. (2019). Kırsal turizmin gelişimine yönelik yerel halkın yaklaşımı: Avanos Göynük köyü üzerine bir araştırma. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 4 (3), 739-752. Doi: 10.32958/gastoria.576380

Özgürel, G., Atış, E. ve Çelik Uğuz, S. (2023). Transition to a rural green economy with eco-agro tourism: The case of Kızıklı Aromatic Village (Türkiye). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2 (12), 796-818. Doi: 10.15869/itobiad.1254129

Özgürel, G., Değişgel, S. ve Eröz, S. S. (2015). Tunceli ili kırsal turizm potansiyeli ve yerel halkın turizme yönelik bakışları. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 2 (5), 64–76.

Özgürel, G., Dülgeroğlu, O. ve Çelik Uğuz, S. (2023). Yerel halkın doğa temelli sağlık (Eko-Wellness) turizmine (DTST) ilişkin algılamaları ve destinasyonun turizm potansiyeline ilişkin görüşleri: Edremit Körfezi örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 59, 181-201. Doi: 10.30794/pausbed.1275194

Öztürk, Y. (2025). Yerel halkın mağara turizmine ilişkin sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (18), 116-132. Doi: 10.17218/hititsbd.1493276

Sarı Nayim, Y. ve Yaman, S. Ö. (2019). Eskipazar (Karabük) peyzajının ekoturizm açısından değerlendirilmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 2 (21), 336-349. Doi: 10.24011/barofd.579067

Seçilmiş, C. ve Kılıç, İ. (2018). Turistik destinasyonlarda yerel halk ve turist gözünden taşıma kapasitesinin değerlendirilmesi: Eskişehir örneği. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 3 (15), 506-522. Doi: 10.24010/soid.379230

Sert, A. N. (2019). Sürdürülebilir turizm gelişiminde turizmin yerel halk tarafından algılanan etkilerinin, toplum katılımının ve turizm gelişimine desteğin rolü: Beypazarı örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (42), 407-428. Doi: 10.31795/baunsobed.659297

Sertel, A. R. ve Türkmen, F. (2025). Batı Karadeniz geleneksel yemek kültürünün somut olmayan kültürel miras kapsamında değerlendirilmesi: Akçakoca kent örneği. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (8), 345-357.

Sezer, B., Küçükaltan, D. ve Çakır, A. (2013). Edirne - Çamlıca Beldesi'nde kırsal turizm ve turizm algısı. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 2 (3), 46-54.

Solmaz, S. A. ve Uyar Oğuz, H. (2020). Kırsal alanlarda yaşayan yerel halkın kırsal turizme bakışının belirlenmesi: İznik ve Orhangazi kırsal yerleşimlerine yönelik ampirik bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (4), 294-313. Doi: 10.26677/TR1010.2020.315

Sharpley, R. & Roberts, L. (2004). Rural tourism — 10 years on. *International Journal of Tourism Research*, 6 (3), 119-124. Doi: 10.1002/jtr.478

Soykan, F. (1999). Doğal çevre ve kırsal kültürle bütünleşen bir turizm türü: Kırsal turizm. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), 67-75.

Soykan, F. (2000). Kırsal turizm ve Avrupa'da kazanılan deneyim. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11 (3), 21-33.

Soykan, F. (2003). Kırsal turizm ve Türkiye turizmi için önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 12 (2003), 1-11.

Soylu, B. Ç., Oflaz, M. ve Apak, Ö. C. (2024). Dünya mirası Cumalıkızık'ta yaşayan yerel halkın turiste karşı tutumu. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51 (27), 253-269. Doi: 10.31795/baunsobed.1478217

Şanlıoğlu, Ö. ve Erdem, A. (2017). Kayseri örneğinde yerel halkın turizm faaliyetlerini nasıl algıladığının tespitine yönelik bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 278-298. Doi: 10.5505/pausbed.2017.71602

Şahbaz, R. P. ve Akdu, U. (2010). Katılımcı turizm planlaması; Fethiye’de alan araştırması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (13), 152-170.

Şeyhanlıoğlu, H. Ö. ve Kınır, S. (2021). Ağrı destinasyonunun alternatif turizm potansiyeline ilişkin yerel paydaşların bakış açısı. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (10), 619-634. Doi: 10.33206/mjss.815624

Şimşek Evren, E. (2025). Akdeniz’le Ege’nin buluşma noktası Datça’da turizmin gelişimi: Bir sözlü tarih çalışması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3 (36), 63-81. Doi: 10.17123/atad.1665364

Toprak, L. (2015). Mardin’de halkın turizm algısı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (54), 201-218. Doi: 10.17755/esosder.73723

Torun, E. (2013). Kırsal Turizmin Bölge İnsanına Katkıları. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15 (24), 31-37.

Torun, E. ve Demirkaya, H. (2023). Yerel halkın bakış açısından Antalya’da turizm ve etkilerinin incelenmesi. *International Journal of Social Science Research*, 1 (12), 98-134.

Tuncer, B. ve Bakırcı, M. (2021). Ekolojik çiftliklerin entegre kırsal turizm bağlamında analizi: Muğla ili örneği. *Coğrafya Dergisi*, 42, 85-100. Doi: 10.26650/JGEOG2020-824039

Tuncer, B. ve Bakırcı, M. (2021). Milas ilçesinin (Muğla) entegre kırsal turizm analizi. *International Journal of Geography and Geography Education*, 44, 253-271. Doi: 10.32003/igge.883473

Tunçsiper, B. ve Kaşlı, M. (2008). Termal turizmin ekonomik etkileri: Gönen örneği. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 120-135.

Tüfekci, Ö. K. ve Akbıyık, F. (2025). Ekoturizm farkındalığı üzerine bir ölçek geliştirme çalışması. *UMBD, 1 (8)*, 29-40. Doi: 10.71445/umbd.1648678

Türkay, O. ve Yalçın Kayıkçı, M. (2018). Tarhana tezgahlarından Çin malı tüccarlığına: Şirince'de turizmle iç içe geçen kültürleşme ve sosyo-kültürel dönüşüme bağlı sorunların analizi. *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review, 4 (18)*, 645-660. Doi: 10.21121/eab.2018442993

Türkmen, S. ve Saatçı, G. (2020). Yer bağlılığı, turizmin algılanan etkileri ve turizmin gelişimine destek olma tutumu arasındaki ilişki: Mordoğan örneği. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi, 2 (23)*, 237-255. Doi: 10.34189/tfd.23.02.001

Uçar, M., Uçar, H., Kurnaz, A. ve Kurnaz, H. A. (2012). Kırsal turizmin sosyo-ekonomik yapıya etkisi ve Fethiye örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 1 (2012)*, 75-82.

Uçar, N. (2012). Kırsal alanda turizmle modernleşen kadın. *International Journal of Social and Economic Sciences, 2 (2)*, 111-115.

Uğur, İ. (2025). Aşırı turizmin yerel halkın genel yaşam kalitesine etkileri: Safranbolu Tarihi (Eski) Çarşısı örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (26)*, 902-918.

Uğur, İ. (2020). Yerel halkın turizmin çevresel etkileri konusundaki beklenti ve algılarının belirlenmesi. *ANASAY, 4 (12)*, 165-182. Doi: 10.33404/anasay.717913

Uysal Bayraktar, S. ve İstanbullu Dinçer, F. F. (2025). Yerel halkın turizm algısı ve misafirperverlik düzeyleri üzerine bir araştırma. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi, 1 (9)*, 49-66. Doi: 10.55243/ihssr.1632186

Ünal, A., Çelen, O., Bayar, S. B. ve Tuna, M. (2020). A research on the evaluation of the effects of tourism by local people in cittaslow destinations. *Tourism and Recreation*, 2 (Ek 1), 76-82.

Ünal, Ç. ve Yücel, B. (2018). Kırsal turizmin geliştirilmesi ve yönetilmesinde yerel halkın algı ve tutumları: Ödemiş/Birgi örneği. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 39 (23), 113-130. Doi: 10.17295/ataunidcd.39762

Ünlü, H. (2025). Aşırı turizm algısının yaşam kalitesine etkisinde turist-yerli halk etkileşiminin kalitesinin aracı rolü. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 2 (8), 484-501. Doi: 10.53353/atrss.1644005

Varnacı Uzun, F. ve Somuncu, M. (2012). İhlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin yerel halkın turizme katılımına ilişkin görüşleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22 (14), 113-118.

Varnacı Uzun, F. ve Somuncu, M. (2011). Kültürel peyzajın korunması ve turizm ilişkisi bağlamında yerel halkın görüşleri: İhlara vadisi örneği. *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi*, 2 (3), 21-36. Doi: 10.1501/Csaum_00000000051

Varol, F. (2020). Sürdürülebilir kültürel miras yönetimi: Turizm paydaşlarına yönelik bir araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (22), 1140-1156. Doi: 10.32709/akusosbil.803393

Vatan, A. ve Bildin, E. (2020). A research evaluating the attitudes of local people towards the effects of tourism in Bozcaada. *Journal of Economy Culture and Society*, 62, 285-305. Doi: 10.26650/JECS2019-0123

World Tourism Organization. (2023). *Tourism and rural development: A policy perspective*. Madrid: UNWTO. Doi: 10.18111/9789284424306

Yayla, Ö. (2021). Destinasyon sosyal sorumluluğunun yerel halkın turizm algısı ve desteği üzerine etkisi: Beypazarı kırsal turizm örneği. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*, 3 (8), 1306-1320. Doi: 10.30798/makuiibf.798326

Yemenoğlu, E. ve Dalgın, T. (2020). Buldan ilçesi'nin kırsal turizm potansiyelinin belirlenmesine yönelik nitel bir araştırma. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 2 (9), 121-143.

Yıldırğan, R., Bilgiçli, İ., Taşcıoğlu Baysal, H. ve Batman, O. (2020). Yerel halkın Arap turistlere ve helal turizme yönelik algısı: Sapanca örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15 (3), 849-874. Doi: 10.17153/oguiibf.540961

Yıldırım, H. T. (2013). Kırsal turizm konusunda yöresel “düşünceler ve geliştirilmesi olanakları: Çağlayan köyü örneği. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 2 (3), 62-67.

Yıldız, Ö. E. (2022). Aşırı turizmde yerel halk - ziyaretçi etkileşimi, Foça örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 47 (25), 293-315. Doi: 10.31795/baunsobed.1039275

Yılmaz, B. ve Saraç, Ö. (2025). Sapanca destinasyonunda sosyal taşıma kapasitesinin belirlenmesi: Yerel halk algısı üzerine bir araştırma. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (8), 217-237.

Yılmaz, İ. ve Çalışkan, C. (2015). Turizm potansiyeli olan bölgelerde toplumsal kapasite algısı: Adıyaman örneği. *Journal of Yaşar University*, 39 (10), 6585-6595. Doi: 10.19168/jyu.65985

Yılmaz, T. K. E. (2008). Şarköy-Kumbağ arasında kırsal kalkınmayı destekleyici turizmin olabilirliği ve yerel halkın rolü. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2 (5), 159-168.

Yumuk, Y. ve Altıntaş, V. (2019). Bodrum'da yaşayan yerel halkın kentsel yaşam kalitesi algılarının aşırı turizm (overtourism) kapsamında değerlendirilmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayı (12)*, 90-102.

Zencir, B. (2025). Sivrihisar ilçesinde kültürel mirasın turizm amaçlı kullanılmasında yerel halkın algı ve tutumlarının belirlenmesi. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences, 1 (8)*, 254-275. Doi:53353/atrss.1568806

Zengin, B. ve Özçelik Heper, F. (2013). Kocaeli ili'nin alternatif turizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *Turizm ve Araştırma Dergisi, 1 (2)*, 46-68.

Zorlu, K. ve Yılmaz, A. (2022). Weber'in rasyonalitesi perspektifinden sakinlerin turizme karşı algı ve tutumları: Güzelyurt İlçesi (Aksaray) örneğinde ampirik bir analiz. *Journal of Humanities and Tourism Research, 1 (12)*, 36-55. Doi: 10.14230/johut1164

Zurnacı, N. (2012). Kırsal turizmde; girişimcilik ve örgütlenme. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 23 (14)*, 65-70.

BÖLÜM 4

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KENTLER

RAFET BEYAZ¹

Giriş

Yüzyıllar boyu çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan kentler, aynı zamanda ekonomik hayatın da merkezi olarak değerlendirilmişlerdir. Dolayısıyla kentler, tarih boyunca hep kalkınma ve medeniyetin merkezi olarak görülmüşlerdir. Son dönemlerde özellikle küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle beraber kentler, daha önemli işlevler üstlenmeye başlamışlardır. Bu süreçte merkezi hükümetle çok sıkı ilişki içerisinde olan kentler, her geçen gün ekonomik ve toplumsal olarak gelişmekte ve merkezi hükümetin de gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Tüm bu değişim ve gelişmeler, kentleri kaynaklar konusunda rekabete zorlamaktadır. Küreselleşmeyle beraber rekabetin boyutları daha da genişlemekte ve bu durum kentlere bir takım yeni fırsatlar sunarken, diğer taraftan çeşitli tehditler oluşturmaktadır. Kentlerin markalaşma faaliyetleri de bu süreçte ortaya çıkmıştır. Bu bölümde kent ve marka kent kavramları üzerinde durulmaktadır.

¹ Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Oltu Beşerî ve Sosyal Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü, Orcid: 0000-0002-0026-5346

İnsanlar, hayatlarını devam ettirebilmek için üzerinde yaşayabilecekleri mekânlara (kır veya kent) ihtiyaç duymaktadırlar. Tarihi süreçte bu mekânların, farklı toplumlarda birbirlerinin yerine tercih edildiği bilinmektedir. Bu tercihin oluşmasında doğa olayları ve gerçekleşen ekonomik ve toplumsal devrimlerin etkili olduğu düşünülmektedir. Kır ve kent kavramlarını kesin çizgilerle birbirinden ayırmak kolay değildir. Bu ayrımı yapmak için çok sayıda etkenin incelenmesi gerekmektedir (Yaş ve Güler, 2016: 2).

Köyler (kırsal mekânlar) insanlığın ilk yerleşimlerinin ve toprak kullanımının gerçekleştiği, tarımsal üretimin yoğunlaştığı, farklı meslek ve yaşam tarzının olmadığı, gelenek görenek ve inançlara bağlı, çevreye kapalı, kendi kendine yeten, homojen toplulukların yaşadığı yerler olarak adlandırılmaktadır (Urry, 2002: 9-10; Wirth, 1938: 1-3). Kentlerle ilişkisi oldukça sınırlı olan bu yerleşim yerleri, temel insani ihtiyaçların karşılandığı ve doğa ile iç içe bir yaşamın sürüldüğü yerler olarak değerlendirilmektedir (Moudon, 1997: 3-4). Buna karşın kentler ise, tarım dışı çok sayıda meslek grubunun bulunduğu, kendi kendine yetemeyen ve geleneklere daha az bağlı, heterojen toplulukların yaşadığı karmaşık yerler olarak değerlendirilmektedir.

Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde kent kavramı, “nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı” (www.tdk.gov.tr) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama bazı noktalarda belirsizlikler içermektedir. Örneğin, “nüfusun çoğu” ifadesinde kastedilen şey net olarak belirtilmemiştir. Tam olarak nüfusun ne kadarının tarımda ne kadarının tarım dışı sektörlerde çalıştığı ifade edilmemektedir. Bunun yanı sıra, tarımsal faaliyetlerin olmamasından kastın ne olduğu da net bir şekilde belirtilmemiştir (Şahin, 2011: 3).

İlgili literatürde kent tanımlarıyla alakalı, bu ve buna benzer üzerinde fikir birliğine varılamamış çok sayıda tanım bulunmaktadır.

Genellikle her bilim dalı kendine özgü bir tanım geliştirmiştir. Ancak belli noktalarda üzerinde uzlaşılan tanımlamalar da bulunmaktadır. Bu tanımlar başlıca 4 başlık altında değerlendirilmektedir (Özer, 2004: 2).

Demografik ölçüt: Bu ölçüte göre belli bir sayıda insan barındıran yerleşim yerine kent denilmektedir (Faroqhi, 2014: 12). Kenti kırsal bölgelerden (köyler) ayırmada kullanılan nüfus sayısı için farklı önerilerde bulunulmuştur. Örneğin, köy kanununda nüfusu 2000’den az olan yerler köy, 2000 ile 20000 arası olan yerler kasaba, 20000’den fazla olan yerler ise kent olarak belirlenmiştir (Keleş, 2002: 106). Bunun yanında yapılan bazı çalışmalarda nüfusu 3000, 5000 ve 10000 olan yerlerin de kent olarak belirlendiği görülmektedir (Özer, 2004: 2).

İşlevsel ya da Ekonomik Ölçüt: Nüfusun sayısal büyüklüğünden ziyade işlevsel niteliklerinin önem kazandığı bu ölçüte göre, bir yerleşim yerinin kent olarak değerlendirilebilmesi için o yerde yaşayan kişilerin büyük bölümünün sanayi, hizmet ve ticaret gibi tarım dışı sektörlerde çalışması gerekmektedir (Bal, 2008: 30). Bu kapsamda Henri Pirenne’nin (2011), “hiçbir uygarlıkta, kent yaşamı, ticaret ve sanayiden bağımsız olarak gelişmemiştir” sözü, ekonomik faaliyetlerin kentlerin varlığı üzerindeki önemini vurgulayan önemli bir söylem olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla modern çağın kentlerinin, etrafı surlarla çevrili korunaklı yerler olmaktan çıktığı; ekonomik, ticari ve toplumsal faaliyetlerin merkezi konumuna geldiği görülmektedir (Taşçı, 2014: 38).

Siyasi veya Yönetimsel Ölçüt: Kenti siyasi iktidarların belirlediği kısıtlara göre tanımlayan bu yaklaşıma göre, kentin nüfusu dikkate alınmadan il ve ilçe merkezleri kent olarak değerlendirilmektedir. 5393 sayılı yeni belediye kanunu nüfusu 5000 kişiyi geçen yerlerde belediye kurulabileceğini belirtmektedir. Ancak nüfusun bu sayıya ulaşmış olması, belediyenin kurulmasını

zorunlu kılmamaktadır. Bu durumda ayrıca siyasi iktidarın onayı gerekmektedir (Şahin, 2011: 3-4).

Sosyolojik Ölçüt: Bu ölçütte kentin bünyesinde barındırdığı özelliklere vurgu yapılmaktadır. Wirth'e (1938) göre kent, "toplumsal olarak ayrı cinsten bireylerden oluşmuş, oldukça geniş, yoğun nüfuslu ve sürekli bir yerleşimdir". Taşçı ise kenti, yoğun sosyal olayların yaşandığı, toplumsallığın ve bunun sonucu olarak kent kültürü ve kent kimliğinin oluştuğu yerler olarak tanımlamıştır. Sosyologlar kenti, genellikle kırsal toplumun bir karşıtı görerek tanımlamaya çalışmışlardır. Bu yaklaşım F. Tönnies'in kavramlaştırdığı cemaatten cemiyete tiplemesini ifade etmektedir. Tönnies'e göre köyü ifade eden cemaatler, köken ve kültür olarak farklılaşmamış bireylerden oluşan, birbirine sıcak, içten ve samimi bağlarla bağlanmış, homojen topluluklardan oluşmaktadır. Buna karşın kenti temsil eden cemiyetler ise köken, kültür, ekonomik ve toplumsal yapı bakımından birbirinden farklı, homojen olmayan topluluklar olarak tanımlanmaktadır (Weber vd., 2000: 185).

Kavramı farklı bir yaklaşımla ele alan Farabi'ye göre kent, sağlıklı bir insan vücudu gibi bütün organların birlikte ve yardımlaşarak çalıştığı biyolojik bir sistem olarak değerlendirilmektedir (Aktaran, Taşçı, 2014: 46). İbni Haldun ise kenti, büyük iş birliği ve yardımlaşmayı gerektiren binaların ve yüksek yapıların inşa edildiği, bolluk ve refahın getirdiği medenileşme ve uygarlaşmanın yaşandığı yerler olarak adlandırmıştır (Haldun, 2004: 463).

Bu tanımlamalar, kentlerin farklı boyutlardan meydana geldiğini ve bu boyutların her biri için farklı tanımlamaların yapılabileceğini göstermektedir. Bunun yanında daha kapsayıcı olması açısından tüm kriterleri kapsayacak tanımlamalar da yapılabilmektedir. Braudel'e göre kent, sadece çeşitli büyüklüklerde, içerisinde yapıların ve sokakların bulunduğu ekonomi, sanayi ve ticaret merkezi değildir. Bu kapsamda kent,

“dünyevi olanı kutsal olandan, çalışmayı eğlenceden, kamuya ait olanı özel olandan, erkekleri kadınlardan, aileyi ona yabancı olan her şeyden ayıran sınır çizgileri ağının kendi içinde kesiştiği, aynı zamanda da onun yapısını oluşturduğu bir mekân” olarak değerlendirilmektedir (Braudel, 1990:125).

Kentle İlgili Temel Kavramla

Köy Kent-Tarım Kent

Bu kavramlar, oluşturuldukları yer ve uygulama şekilleri bakımından farklı olsa da aynı amaç etrafında şekillenmektedir. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) tarafından geliştirilen Tarım Kent Projesi kapsamında köy birlikleri ve kooperatıf sel örgütlenme ön planda tutulmaktayken, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından oluşturulan Köy Kent Projesinde, toprak reformu ön planda tutulmuştur. Her iki yaklaşımın temel amacı, kırsal alanlardaki olumsuzlukları gidererek bu mekânlarda değişim ve yenilik yaratmaktır. Böylece, İkinci Dünya Savaşı sonrasında değişen toplumsal ve ekonomik yapı ile birlikte kentlere olan yoğun göç engellenmeye çalışılmıştır. Bununla beraber, kırsal bölgelerde yaşayan nüfusun önemli sosyo-ekonomik ihtiyaçları karşılanarak, kırsal bölgelerin cazibesi artırılmaya çalışılmıştır (Çolakoğlu, 2007: 188-190).

Yeni kent

Yeni kent; hızlı nüfus artışı ve büyümeden dolayı toplumsal sorunlar yaşanacağı düşüncesi ile nüfusu başka alanlara yönlendirmek, doğal afetler sonrası yok olan kentleri yeniden inşa etmek ve dengeli nüfus dağılımı sağlamak amacıyla bilinçli bir şekilde ana kentin etrafına yeni kentlerin inşa edilmesi durumu olarak değerlendirilmektedir (Şahin, 2011: 12).

Bu kavram ilk olarak, Ebenezer Howard’ın “bahçe kent” düşüncesinden esinlenen İngilizler tarafından geliştirilmiştir. İkinci

Dünya Savaşı yıllarında nüfusu hızla artan Londra'nın yükünü hafifletmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu kavram, dönem itibarıyla nüfusu 10 milyonu bulan Londra'yı ekonomik, toplumsal ve stratejik olarak rahatlatmak, nüfus ve sanayiye dengeli olarak ülke geneline yaymak, ekonomik bunalım ve işsizlik gibi sorunlar yaşayan bölgeleri sıkıntılarından kurtarmak amacıyla İngiliz İşçi Partisi tarafından geliştirilmiştir. Bu kapsamda Londra şehri çevresine çok sayıda yeni kentin temelleri atılmıştır. Bugün sayıları 40'ı bulan ve birkaçı dışında nüfusu yüz bini geçmeyen bu kentlerde; köylerin yeşili, sessizliği, huzuru ve temiz havası ile kentlerin, bilgi, görgü, teknik ve ekonomik olanakları birlikte sunulmaktadır (Keleş, 2002: 48).

Ana Kent, Engin Kent ve Yörekent

Günümüzde “metropol, metropolis ve metropolitan” gibi sözcükler’e açıklanan ana kent kavramı, antik çağlarda kent devletlerini tanımlamada kullanılan bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Sonraki dönemlerde ise New York, Londra, Tokyo, Paris gibi kentleri tasvir etmede kullanılan bu kavram, nüfusu bir milyonu aşan kentler olarak değerlendirilmektedir. Ancak son dönemlerde kavramın tanımlanmasında nüfus büyüklüğü yeterli görülmeyip, buna ek olarak kentin ekonomik, sosyal, kültürel, mali ve teknolojik yapısı da eklenmiştir. Bu kapsamda ana kent, merkez kent çevresinde çok sayıda yerleşim yerinin bulunduğu, çevre kentlerde yaşayanların merkez kentte çalıştığı ve her türlü ekonomik, sosyal, kültürel faaliyeti gerçekleştirdiği yerler olarak tanımlanmaktadır (Frey ve Zimmer, 2001: 26; Eke, 1985: 41-43).

Benzer şekilde, kentsel bölgeleri tanımlamada kullanılan kavrama ise engin kent denmektedir. Eski Yunanda, en büyük kent olarak kullanılan kavram, günümüzde “megapolis” veya “megolopolis” sözcükleriyle açıklanmaktadır. Engin kent, çeşitli kentlerin birleşiminden oluşan ve belli bir sayıda nüfusa sahip olan,

bölgesel kentlerdir. Örneğin, Amerika'da San Fransisko'dan San Diego'ya kadar alanı kapsayan yaklaşık 40 milyon nüfusa sahip alan, engin kent olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de ise İzmit-Tekirdağ bölgesinin engin kent olma yolunda ilerlediği bilinmektedir (Eke, 1985: 42).

Yöre kent ise, merkez kent içinde veya etrafında oluşan, ekonomik ve sosyal hayat bakımından merkez kente bağımlı olan, daha çok geceleri kalmak için gidilen yerler olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, Ankara'nın Eryaman bölgesi bu kapsamda değerlendirilmektedir. Yörekent, tüm sakinlerin ihtiyaçlarını giderecek niteliklere sahip değildir. Daha çok gelir seviyesi iyi olan kişilerin kentin sıkıcı havasından kurtulup, huzurlu bir yaşam kurmak için şehrin dışında kurmuş olduğu sitelerden oluşmaktadır (Şahin, 2011: 15).

Küresel Kent

1960'lı yıllarda gündeme gelmeye başlayan, 1980'li yıllarda önem kazanan ve 1990'lı yıllarda ise dönemin en popüler kavramlarından olan küreselleşme, insanların, ticaretin ve sermayenin dünya üzerindeki akışkanlığı olarak tanımlanmaktadır (Bozkurt, 2000: 18). Başka bir deyişle küreselleşme, ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal, hukuki ve uluslararası boyutları olan, yerel ve kültürel bağların önemini yitirdiği, ulus devletlerinin niteliksel olarak değiştiği ve öneminin azaldığı bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Held, 1995: 190).

Küreselleşme sürecinde kentler üç alanda önemli değişimler yaşamıştır. Birincisi, fiziksel açıdan yaşanan değişimdir. Kentin zengin-yoksul ayrımının mekânlarda gözükmesi, gökdelenlerin artması ve öz benliklerini kaybeden ve birbirine benzeşen yapılaşmanın hızlı bir şekilde artışı fiziki olarak değişimin göstergeleridir. İkincisi, yönetim sistemi açısından değişimdir. Ulus devlet anlayışı zayıflaması ve yerel yönetimlerin güçlenmesi, özel

sektörün önem kazanması ve kamunun hizmet anlayışındaki değişimi bu kapsamda değerlendirilmektedir. Üçüncüsü ise kent yaşantısı bakımından değişimdir. Zengin-fakir arasındaki farkın açılması, tüketime yaygınlaşması ve toplumsal kutuplaşma bu kapsamda yaşanan değişimin göstergesidir (Kiper, 2007: 80-88; Yaylı, 2012: 339-341).

Küreselleşme, ülkeler arasındaki fiziki ve ekonomik uzaklığı ortadan kaldırarak, kentleri ülkelerin temel etkeni haline getirmektedir. Bu süreçte sermaye ve kentler arasında sıkı bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Küresel bir yayılım gösteren sermaye, kendilerine uygun yerleri seçerek buraların gelişmesine, kalkınmasına ve önem kazanmasına fırsat sağlamaktadır. Buna karşın sermayenin ilgisini çekmeyen yerler ise aynı hızda önemini yitirebilmektedir. Dolayısıyla her kent, bu süreçten eşit bir şekilde etkilenmemektedir (Konak, 2013: 145). Günümüz dünyası için oldukça önemli olan küresel kentlerin temel özellikleri aşağıda belirtilmektedir (Brenner ve Keil, 2006: 11; Sassen, 1991: 3).

- a. - Küresel şirketlerin faaliyetleri için oldukça önemli bir noktadırlar.
- b. - Üretim ve finans şirketleri için üretim merkezi ve pazar olma potansiyeline sahiptirler.
- c. - Geniş çaplı bölgesel ekonomi veya kentler içinde egemen bir konuma sahiptirler.
- d. - Dünya ekonomisinin örgütlendiği komuta merkezleri haline gelmişlerdir.
- e. - Finans ve diğer uzmanlaşma gerektiren hizmet işletmeleri için kilit bir konuma sahiptirler.

Akıllı Kent

Bu kavram, kentsel problemlerin çözümü için teknolojik faaliyetlerden yararlanmayı ifade etmektedir (Varol, 2017: 45).

Başka bir deyişle akıllı kent, kentsel sorunların çözülmesi, kamu hizmetlerinin geliştirilmesi ve sakinlerin yaşam kalitesinin artırılması amacıyla, kent yönetiminde bilgisayar teknolojilerinden yararlanmayı ifade etmektedir. (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 28). Küresel sistem ve teknolojik gelişmeler her geçen gün kentleri bu sistemi kullanmaya zorlamaktadır. Örneğin, MOBESE sistemi ile trafik kontrollerinin sağlanması, çeşitli araçlar kullanarak kentin hava kalitesinin ve durumunun ölçülmesi, depremlere karşı erken uyarı sistemlerinin kurulması, çeşitli kamu hizmetlerinin (e-devlet, e-sağlık) internet ortamında verilmesi bu kapsamda değerlendirilen çalışmalardandır (Şahin, 2011: 18-19).

Sürdürülebilir Kent

Bilimsel literatürde sürdürülebilirlik kavramı, ilk olarak ormancılığa atıfta bulunmak amacıyla Hans Carl Von Carlowitz tarafından kullanılmıştır. Belli bir süreçte insanlar ve çevre için en iyi olanı hedefleyen ve gelecek kuşakların gereksinimlerini bugünden koruma altına almayı amaçlayan kavram, ekonomik, toplumsal ve ekolojik olmak üzere üç boyutta ele alınmaktadır (Ertan, 2007: 12).

Birçok alanda kullanılan sürdürülebilirlik kavramının en önemli kullanım alanlarından biri de kentlerdir. Kentler nüfus, üretim ve tüketim faaliyetlerinin yoğunlaştığı, hava, su ve toprak kirliliğinin yaşandığı, aşırı yapılaşma sonucu yeşil alanların yok olduğu, kısaca önemli ve uzun süreli çevresel sorunların yaşandığı yerler olarak değerlendirilmektedir. Bu sorunların varlığı kentlerde sürdürülebilirlik faaliyetlerinin uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.

Sürdürülebilir kent, “insan gereksinmelerine günümüz kentlerinden daha iyi yanıt veren ve kent sistemlerinin gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanmasını engellemeyecek bir biçimde geliştirilmesini sağlayan kent” (Ertürk, 1996: 175) olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle sürdürülebilir kent, ekonomik,

sosyal ve çevresel kapsamda belli dengeleri gözeten, bölgesel, ulusal ve küresel sürdürülebilir kent konseptine uygun bir vizyona sahip birim olarak tanımlanmaktadır (Şahin, 2011: 20. Van Geenhuysen ve Nijkamp'a göre, kentsel sürdürülebilirlik ise, uzun dönemde kentin varlığını destekleyen çevresel unsurlarla birlikte, yeni bir ekonomik, demografik ve teknolojik gelişme seviyesine erişme potansiyeli olarak değerlendirilmektedir. Sürdürülebilir kent, kentsel mekânların, bu mekânlar içerisinde yapılan faaliyetlerin ve kent sakinlerinin çevresiyle bir bütün olarak varlığını dengeli bir şekilde sürdürebilmesi ve kentte üretilen değerlerin gelecek nesillere aktarılabilmesini ifade etmektedir (Nijkamp ve Pepping, 1998: 1482-1483).

Kentlerde sürdürülebilirlik kavramının etkinliğini artırmak için yapılması gereken bazı çalışmalar bulunmaktadır. Toplu taşımayı etkinleştirerek özel araç kullanımını azaltılması, geri dönüşümü olan enerji tüketiminin yaygınlaştırılması, doğal yaşam alanlarının korunup geliştirilmesi ve kentsel altyapı faaliyetlerinin toplumsal adalet ilkesi çerçevesinde dağıtılması bu çalışmalardan bazılarıdır. Bu kapsamda 1992 Rio Çevre ve Kalkınma Konferansında, genel anlamda her gün biraz daha kirlenen, hesapsızca kaynakları tüketilen, çevresel olarak bozulan, çölleşen, ormansızlaşan, suları ve toprakları kirletilen, asit yağmurlarına maruz kalan bir dünya gerçeğinden bahsedilerek, sürdürülebilir gelişme ve çevre koruma faaliyetlerine odaklanılması gerekliliği belirtilmiştir (Özcan, 2007: 693-694).

Yavaş/Sakin Kent

Küreselleşmeyle beraber güçlerini yitirmeye başlayan ulus devletlerinin yerine, yeni güç olarak kentler ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu süreçte kentler çok hızlı bir şekilde büyüyüp gelişmeye başlamıştır. Bu kapsamda çok hızlı bir şekilde artan kentsel nüfusun beklentilerini karşılamak ve çağın gerektirdiği

gelişmeleri yakalamak amacıyla, fabrikalar, iş merkezleri, kongre merkezleri, gökdelenler, yeni ulaşım ve haberleşme sistemleri ve yeni altyapı ve üst yapı yatırımları gibi çalışmalara ağırlık verilmiştir. Bunun sonucunda her ne kadar modern ve kalkınmış kentler ortaya çıksa da, bu kentlerde hızlı ve stresli yaşam, gürültü, kirlilik, yoğun nüfus, betonlaşma ve suç gibi çok sayıda problem de ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu süreç sıradan, özünden uzak, birbirine benzer ve kimliksiz kentler ortaya çıkarmıştır.

Bu kapsamda küreselleşmenin aynılaştırma etkisine karşı olan ancak küreselleşmeyi reddetmeyen, kimlik ve özgünlükleri korumayı amaç edinen kentler, 1999 yılında İtalya’da “Yavaş Kentler (Cittaslow)” adında bir birlik oluşturmuşlardır. Bu birlik, kentteki yaşam kalitesini artırarak, kentin öz değerlerini korumayı ve tüm faaliyetleri bu kapsamda gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır (Ak ve Bıçk, 2016: 615-616).

Amerikan tarzı fastfood yiyecek kültürüne karşı, “Yavaş Yemek (Slow Food) hareketinden esinlenerek ortaya çıkan kavramın ana felsefesi yavaşlıktır. Yavaşlık, küreselleşmenin temel felsefesi olan hız, saldırganlık, hırs, meşguliyet, baskınlık, stres ve sabırsızlık gibi kavramlara karşı sakinliği, huzuru, dikkati, açıklığı, sadeliği ve sessizliği ifade etmektedir (Honore, 2008: 15; Keskin, 2012: 86).

Günümüz modern kentlerine karşı olarak ortaya çıkan yavaş kentler, kent sakinlerinin doğal bir ortamda, çevre kirliliğinden uzak, konforlu bir yaşam sürmesi için oluşturulmuş, yoğun sanayi üretiminin olmadığı, doğanın ve kültürün korunduğı ve teknolojinin sınırlı bir şekilde kullanıldığı yerler olarak adlandırılmaktadır (Mayer ve Knox 2006: 323-324). Yavaş kentler, havası, suyu, toprağı ve doğası bozulmamış, dev marketlerden alışveriş yapmak için bekleyen insanların olmadığı yerlerdir. Böyle yerlerde hayat koşturmacasıyla karşılaşmak oldukça zordur. Gidilecek yere araba kullanmadan bisikletle veya yürüyerek gidilmektedir. Uykudan uyandıran korna sesleri duyulmadığı gibi, etrafta rahatsız edici

yapılar ve çevresel aksaklıklar da görülmemektedir. Herkesin güler yüzle sabahlara uyandığı, yörenin sağlıklı temiz yiyecekleri ile beslendiği bu yerler, şehrin öz kimliğinin korunduğu ve sakinlerin mutlu bir yaşam sürdüğü yerler olarak bilinmektedir (Ak ve Bıçkı, 2016: 615-616).

Kentlerin Tarihsel Gelişimi

Bazı tarih ve toplum bilimciler, kentlerin ortaya çıkışını uygarlığın doğuşu ile başlatmaktadır. Kentlerin ortaya çıkmasıyla beraber, çevresel koşulların yanı sıra yaşam şekilleri ve düşünce yapılarında da çeşitli değişimlerin yaşandığı görülmüştür. Bu kapsamda tarihi kaynaklar, tarımsal faaliyetlerin artmasıyla ihtiyaç fazlası üretimin gerçekleştiği ve bu durumun, kentlerin oluşmasına etki eden zanaatkarları ve diğer uzmanlık alanlarını ortaya çıkardığını belirtmektedir. Bu anlayışa göre tarımsal gelişmeler, kentlerin gelişimine etki eden önemli bir unsur olarak görülmüştür. Önemli tarihi bulgularla desteklenen başka bir görüşte ise, kentsel gelişmelerin tarımsal faaliyetlerden daha ilerde olduğu ve kentlerin tarımsal faaliyetlerin gelişmesine katkı sağladığı belirtilmektedir. Sonuç olarak tarihi süreçte, toplumsal ve kentsel gelişimin paralel bir seyir izlediği ve her iki kavramın da belli oranlarda birbirini etkilediği düşünülmektedir (Reader, 2007: 25; Özer, 2004: 5).

İlk kentlerin ortaya çıkması ile alakalı çok sayıda bilgi olmasına rağmen, genel olarak kabul edilen kuramlar dört başlık altında incelenmiştir (Carter, 1983: 3-9; Aslanoğlu, 2000: 17-21; Bal, 2008: 42-43).

- Hidrolik Toplum Kuramı ve Artı Ürün: Bu kuramda iklim koşulları ve toprak kalitesi önem kazanmaktadır. İyi bir iklime, kaliteli bir toprağa ve sulama olanaklarına sahip olan bir yerde artı ürün ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan artı ürünün artmasıyla, devlet kontrolü gelişmiş ve kentlerin idari yapısı oluşmaya başlamıştır. Ekolojik bir kavram olan hidrolik toplum ise, yağmurlamadan

sulamaya geçiş, nüfus artışı, anıtsal binalar, sosyal tabakalaşma gibi belli süreçlerden geçerek oluşan bir kavram olarak değerlendirilmektedir.

- Ekonomik Kuram: Bu kuram, pazar yerleri ve ticaret merkezlerinin kentlerin oluşumunda önemli bir yer edindiğini açıklamaktadır. Ancak bu kuramın, tek başına kent oluşumunda belirleyici olduğu konusunda tartışmalar bulunmaktadır. Bu tartışmalardan biri kentteki ticari faaliyetlerin genellikle küçük bir grup olan seçkin bürokrasi tabakası tarafından yapıldığıdır. İkincisi ise ticari faaliyetlerin yapılması için bir kente ihtiyaç duyulmaması durumudur. Dolayısıyla, ticaretin kentler için önemli bir unsur olduğu, ancak kenti yaratan tek unsur olmadığı düşünülmektedir.

- Askeri Kuram: Bu kurama göre kentler, savunma amacıyla bir araya gelen insanların oluşturduğu birlikler olarak bilinmektedir. Antik kentleri orta ağ kentlerinden ayıran en önemli özelliklerinden biri olan askeri ve idari merkez olmaları; bu kentlerin sadece üretim merkezi değil aynı zamanda tüketim merkezi de olduklarını göstermektedir. Bu nedenle kentler çoğunlukla kırsal bölgelere bağımlı kalmakta ve kırsal bölgelerden kira ve vergi almak zorunda kalmaktadır. Tüm bunların gerçekleştirilmesi için de askeri yapının varlığı kaçınılmaz olmaktadır (Taş ve Günay, 2015: 154).

- Dinsel Kuramlar: Bu kurama göre kentler dini bir mekân olarak kabul edilmektedir. Kentlerin kurulmasında önemli bir etkiye sahip olan din, göçebelikten yerleşik hayata geçişte kontrol mekanizması olarak kullanılmıştır. Örneğin, Mezopotamya’da her vatandaş bir ibadethaneye ve bu ibadethanenin Tanrı’sı adına çalışmıştır. Yine Mısır’da halkın büyük bir çoğunluğu firavunların kentlerinde, firavunlar adına çalışmışlardır (Yılmaz ve iti, 2011: 256).

Sonuç olarak ilk kentlerin kurulmasıyla insanlar ilkel yaşamdan uygarlığa, göçebe yaşamdan düzenli yaşama geçmişlerdir.

Günümüz kentlerinden oldukça küçük olan bu kentler, antik dönemin sosyal, ekonomik, siyasi, askeri, hukuki ve dini faaliyetlerin gerçekleştirildiği yerler olarak bilinmektedir (Yılmaz ve Çitçi, 2011: 257). Kaleler bu kentlerin idari merkezleridir. Nüfus çok az ve bu nüfusun çoğunluğu asker ve din adamlarından oluşmaktadır. Kentler hiçbir şey üretmemekte ve tüm ihtiyaçlar çevre yerleşkelerden karşılanmaktadır. Kent sakinlerinin hiçbir ayrıcalığı bulunmamaktadır. Bu dönem itibarıyla yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlayan orta sınıf, (tüccar ve esnaflar) yeni bir toplumsal tabakanın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Yeni oluşan bu tabakanın güçlenmesi ve ticaretin gelişmesiyle, antik kentler çözülmeye, orta çağ kentleri önem kazanmaya başlamıştır (Rittersberger Tılıç, 2013: 6).

Ticaret, orta çağ kentlerinin önem kazanmasında en temel faktördür. Ticaretin canlanmasıyla beraber kentler yoğun göç almaya başlamış ve bunun sonucunda kentsel nüfus artmıştır. Bu dönemde, başta limanlar olmak üzere, kavşak bölgeleri, nehir kenarları ve buna benzer yerlerde kentler kurulmaya başlanmıştır (Huberman, 2003: 38-40). Ticari faaliyetlerini gerçekleştirmek için uzun yolculuklar yapmaya başlayan tüccarlar, bu seyahatlerde antik kale kentlerinin etrafında kurulmaya başlayan bu yeni yerleşim yerlerinde konaklamaya başlamışlardır. Bu durum, bu yerleşim yerlerinin cazibesini artırarak kısa zamanda zengin kentler haline gelmesine katkı sağlamıştır. Dolayısıyla tüccarlar, bu dönemde din adamları, soylular ve askerlerle beraber kentlerin oluşumuna etki eden önemli bir güç haline gelmişlerdir (Yılmaz ve Çitçi, 2011: 257).

Kıray (2003) orta çağ kentlerinin özelliklerini şu şekilde izah etmektedir: Orta çağ kentleri, zanaatkârlar ve sanatlarının toplandığı, ürünlerin insan emeği (el ile) ile üretildiği, pazar ve alışveriş merkezleridir. Ekonomik hayatta uzmanlaşma ve bölünme çok azdır. Kentlerin şekilleri toplumsal hayata uygun bir şekilde tasarlanmıştır. Sokaklar, insanlar ve hayvanların geçebileceği kadar dar ve kıvrımlı

bir yapıya sahiptir. Binalar alçak ve sıkışıktır. Keskin bir sosyal tabakalaşma vardır. Bu durum, birbirinden ayrı mesleklerin (bankacı, demirci, zanaatkâr vb.) farklı mahallelerde yaşamasına yol açmıştır. Göçmenler ve kentte istenmeyen kişiler şehrin dışına itilmiştir. Konutlar; işyeri, ibadethane, eğitim yeri ve alışveriş merkezi gibi çok amaçlı olarak kullanılmaktadır (Sjoberg, 1960: 94-100).

Orta çağ sonlarına doğru pek çok alanda gelişme ve değişimler yaşanmaya başlamıştır. Gelişen ticaretle beraber bazı sanayi sektörlerinde çeşitli ilerlemeler sağlanmıştır. Gelişen ticaret ve sanayi sektörü kentlerde yaşam standartlarını yükseltmiş ve kırsal bölgelerdeki nüfus kentlere göç etmeye başlamıştır. Orta çağ kentlerinin sonunu yaklaştıran bu gelişmeler, sanayi kenti olarak adlandırılan başka bir kentsel dönemin kapılarını aralamıştır (Niray, 2002: 6-7).

Sanayi kenti; dini, idari ve askeri faaliyetlerin önemini yitirdiği, ekonomik ve ticari faaliyetlerin önem kazandığı, sanayi ve ticaret merkezleri olarak anılmaktadır. Bu dönemde tarım, sanayi, haberleşme ve ulaşım gibi pek çok sektörde kullanılmak amacıyla kömür, demir ve su gibi inorganik enerji kaynaklarına çok fazla ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. İnsan gücüne dayalı üretim yerine makine gücüne dayalı üretime geçilmiştir. Önceki dönemlere kıyasla şehrin yolları, oldukça geniş, yapıları ise çok katlı ve yüksektir. Önceki dönemde uygulanan ortak mekân kullanımı terk edilmeye başlanmıştır. Yine önceki dönemlerde kent merkezinden uzaklaştırılan, istenmeyen gruplar ve göçmenler bu dönemde merkeze yerleştirilmeye başlamıştır. Merkezde oturan seçkin tabaka da kentin çevresindeki daha rahat ve yeni mekânlara yerleşmeye başlamıştır (Power vd., 2008: 6; Aslanoğlu, 2000: 43-44).

Esas kentleşme faaliyetinin yaşandığı bu dönemde, yeni üretim tekniklerinin oluşturduğu iş imkânları ve tarımsal faaliyetlerdeki bazı olumsuzluklar, kırsal bölgelerdeki halkın

kentlere yönelmesine sebep olmuştur. Bunun yanında kentlerin sunmuş olduğu birtakım fırsatlar da kentleri daha cazip hale getirmiştir. Kentlerdeki aşırı nüfus yoğunluğu, bu dönem itibarıyla belli noktalarda sorun teşkil etmeye başlamıştır. Günümüz modern kentlerinin de en önemli problemlerinden olan hava, su, toprak kirliliği, konut yetersizliği, çöp sorunu ve suçluluk gibi çok sayıda problem bu dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır (Niray, 2002: 8; Power vd., 2008: 6).

Modern kentler olarak adlandırılan bu dönem kentleri tarım, sanayi ve ticaretle uğraşılan küçük yerleşim yerleri değil; devasa kuruluşların hayat bulduğu, iletişim olanaklarının geliştiği, hayat standartlarının yükseldiği, içerisinde yoğun kalabalıkların yaşadığı mekânlar haline gelmiştir. Gittikçe artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yeni binalar, iş merkezleri, gökdelenler, parklar, bahçeler ve yollar gibi yeni yatırımlar yapılmaya devam etmektedir (Akalin, 2014: 2). Bu dönem, kapitalist sistemin ilkeleri çerçevesinde kentlerin yeniden şekillendirildiği dönem olarak görülmektedir. Sermayenin akışkanlığını kolaylaştırarak birikimini artırmak ve ziyaretçi, tacir ve yeni sakinleri kente çekmek amacıyla yapılan yeni düzenlemelerle, kentler sürekli bir dönüşüm içine girmiştir. Bu değişim genellikle kentlerin kalkınması ve gelişmesi yönündeki çabaları içermektedir. Ancak bazen bu değişim ve dönüşüm çabaları kentleri olumsuz etkilemiştir. Özellikle kapitalist sistemin gerektirdiği niceliksel düzenlemelerin ön plana çıkması, kentlerin bulunduğu yer ve coğrafya ile bağlarının aşınmasına sebep olmuştur.

Kent merkezlerinin, gökdelen şeklinde çok katlı binalara, konut alanlarının ise yüksek katlı binalardan oluşan yapı topluluklarına dönüşmesi, kentleri soğuk bir yapıya dönüştürmektedir. Yeşil alanların her geçen gün yok olduğu, kapalı olan havanın gökdelenler arasından zor görüldüğü ve nüfusu milyonları aşan mega kentler her bölgede ortaya çıkmaya başlamıştır

(Korkavuş, 2014: 212). Bu durum, kentlerin varlığını sürdürebilmesi için acil önlem alması gereken bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Artık sürdürülebilirlik olgusunun merkezde olduğu teknolojik yatırımların yaygınlaştığı daha akıllı şehirlerin yaygınlaştığı bir süreci yaşayan bir dönemin yaşandığı rahatlıkla söylenebilmektedir.

Türkiye’de Kentlerin Tarihsel Gelişimi

Gelişmekte olan ülkeler arasında bulunan Türkiye, kentleşme politikaları bakımından gelişmiş batılı ülkelere ayrılmaktadır. Türkiye’nin toplumsal, ekonomik ve kültürel özelliklerinin farklı olması, sanayi ve teknolojiye geri kalmış olması, tarihi süreçte pek çok uygarlığa ev sahipliği yapması gibi durumlar, kentleşme süreci bakımından diğer devletlerden farklılaşmasına sebep olmaktadır. Ülkenin toplumsal ve ekonomik yapısını şekillendiren ana etkenlerden olan kentlerin gelişim sürecinde, planlı, programlı ve belli bir düzen içerisinde işleyen kamusal düzenlemelerin olduğu söylenemez. Bununla birlikte, bu süreçte açık piyasa koşullarında, kuralların kamu tarafından belirlendiği bir uygulama da yoktur. Bu kapsamda, Türkiye’deki kentsel gelişim süreci, “geleneksel devlet-toplum ilişkilerinin belirlediği, merkeziyetçi ve otoriter kurallarla işleyen kurumlar; güçsüz yerel yönetimler ve popülist politikaların beslediği enformel örgütlenmelerin karşılıklı etkileşiminin oluşturduğu ve dıştan bakıldığında kaotik olarak algılanabilecek bir ortamda gerçekleşmiştir” (Niray, 2002: 9).

Türkiye’deki kentsel gelişim genel olarak Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere iki dönemde incelenmektedir. Kentsel gelişimin yoğun bir şekilde yaşandığı Cumhuriyet sonrası dönem, tek partili dönem ve çok partili dönem olmak üzere iki döneme ayrılmaktadır.

Osmanlı Dönemi Kentsel Gelişim Süreci

Tarih yazarları genellikle Osmanlı’daki kentleşme sürecini, modernleşme çabalarının arttığı tarihten, yani Tanzimat döneminden

başlatmaktadır. Osmanlı devletinde ekonomik hayat yüzyıllar boyu tarıma dayalı bir şekilde yürütülmüştür. Bu sistemde, toprak mülkiyeti devlete aittir ve kullanıcılar bu toprağın maliki olamamaktadır. Osmanlı Devleti, bu sistemi uzun bir dönem başarılı bir şekilde uygulamıştır. Ancak batıdaki gelişmeler, askeri masrafların artması gibi çeşitli nedenlerle bozulan ekonomik yapı, devletin toprağa dayalı vergi sistemin değiştirmesine neden olmuştur. Daha önce asker yetiştirme karşılığı verilen topraklar bundan sonra peşin para karşılığında iltizama verilmeye başlanmıştır. Merkezi otoritenin de zayıflaması ile toprak sahipleri (ayanlar) daha fazla güçlenmiş ve bu durum köylüleri topraktan kopartarak kentlere yöneltmiştir (Sencer, 1979: 45-48).

Bu gelişmelerle beraber, özellikle liman kentlerinde yeni altyapı çalışmaları ortaya çıkmıştır. Bu yerlerde bankalar, sigorta şirketleri, iş hanları, limanlar, rıhtımlar, posta binaları, klasik Osmanlı kentinde bedesten etrafındaki çarşılar, liman çevresindeki kapanlar ve çarşılardan oluşan eski merkezin yanı sıra modern bir merkezi iş alanı oluşmaya başlamıştır. Bu değişimler sadece kentin fiziki yapısında değil, Osmanlı kentlerinin toplumsal yapısında da kendini göstermiştir. Toplumsal yapıda yeni sosyal sınıflar ortaya çıkmıştır. 19. YY'ın ikinci yarısından itibaren, sağlık alanındaki gelişim ve kaybedilen topraklardaki Müslüman tebaanın Osmanlı topraklarına gelmesiyle birlikte, kent nüfusu hızlı bir şekilde artmaya ve kentlerin etrafında göçmen mahalleleri oluşmaya başlamıştır (Tekeli, 1998: 2).

Cumhuriyet Dönemi Kentsel Gelişim Süreci

Tek Partili Dönem (1923-1946): Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu dönemde ülke nüfusu yaklaşık 13 milyon kadardı. Bu dönem itibarıyla nüfusun yaklaşık %25'i kentlerde yaşamaktaydı. Ancak kentte yaşayan bu nüfusun tamamının, tarım dışı faaliyetlerde çalıştığını söylemek pek mümkün değildir. Nüfusun önemli bir

bölümü marjinal işler diye adlandırılan kapıcılık, ayakkabı boyacılığı, işportacılık gibi işlerde çalışmaktaydı (Şahin, 2011: 78).

Bu dönem kentsel çalışmalarda merkeziyetçiliğin yoğun hissedildiği bir dönem olarak görülmektedir. Tanzimat döneminde yerel yönetimlere yüklenen görevler bu dönemde devam ettirilmiş ve kentsel faaliyetlerin önemli bir bölümü yerel yönetimlerce karşılanmıştır. 1930'lara kadar büyük ölçüde devam ettirilen Osmanlı kent ve yerel yönetim sistemi, 1930 yılında çıkarılan yeni kanunlarla yasallaştırılarak kurumsal bir kimlik kazandırılmıştır. Kurumsallaşan yerel yönetimler, daha fazla merkeziyetçiliğin baskısı altına girmiştir. Bu durum mali yönden sorun yaşayan yerel yönetimleri daha fazla baskı altına almış ve kentsel yatırımların daha da azalmasına sebep olmuştur. Sonuç olarak bu dönem, Batılı anlamda bir kentleşme modelinden (sanayileşme-kentleşme sürekliliği) uzak gerek hukuki düzenlemeler gerekse uygulamalar açısından merkeziyetçi nitelikler taşıyan, bir önceki dönemin devamı niteliğinde olan bir dönem olarak değerlendirilmektedir (Ökmen, 2002: 4-6).

Çok Partili Dönem: Ülkemiz açısından kentsel gelişimin, genel olarak 1950'ler sonrasında başladığı düşünülmektedir. Çok partili dönem olarak adlandırılan bu süreçte kentlerde çok önemli gelişme ve ilerlemeler yaşanmıştır. Çok partili dönem 1950-1960, 1960-1980 ve 1980 sonrası olmak üzere üç dönemde incelenmektedir.

1950-1960 dönemi, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de insan hakları, demokrasi ve refah devleti anlayışının önem kazandığı ve ülkenin siyasi yapısında önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Çok partili bir yapıya geçen ülkede, devletçi politikalar yerine daha liberal politikalar benimsenmeye başlanmıştır. Bu dönemde tarımda yaşanan modernizasyonla beraber, iç piyasaya mahkûm olmuş ekonomi, dış pazarlara açılmaya başlamıştır. Ulaşım yatırımlarında, demiryolu yapımı yerine kara

yolu yapımına ağırlık verilmiştir. Bu yöntemle, demir yolu ile ulaşılamayan kırsal bölgelere ulaşılmaya çalışılmıştır (Niray, 2002: 12).

Bu dönem tarım sektöründe de önemli değişim ve gelişmelerin yaşandığı bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Özellikle tarımda traktör kullanımının yaygınlaşması, kırsal bölgelerde çok sayıda tarım işçisinin işsiz kalmasına sebep olmuştur. İşsiz kalan bu kesim, kentlere göç ederek kentsel nüfusu önemli oranda artırmıştır. Bu dönemde toplam nüfus, yaklaşık 28 milyona, buna bağlı olarak kent nüfusu da %19'dan %23'e yükselmiştir (Özer, 2004: 55).

Genel nüfus artışı ve tarımda makineleşmeyle kentlere göçün başlaması, kent nüfusunu hızlı bir şekilde artırmıştır. Ancak, ekonomik yetersizlikler ve özellikle de II. Dünya Savaşı tehdidi, bu alanda ihtiyacı karşılayacak konut yatırımını geciktirmiştir. Herhangi bir geliri ve işi olmayan, köyden göçen kişiler genellikle hazine topraklarında gecekondı yapmaya yönelmişlerdir (Tekeli, 2009: 119). Bu durum, kentlerde plansız, düzensiz, çarpık ve marjinal yapılaşmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1960-1980 dönemi, kentsel gelişimin hızlandığı bir dönem olarak görülmektedir. Bu dönemde, bir taraftan hali hazırdaki kentlerin nüfusu artarken, diğer taraftan çok sayıda yerleşim yeri kent statüsü kazanmıştır. Dönemin başlarında, kentlerin sayısı 102, nüfusu 50 000'den fazla olan kentlerin sayısı ise 11 olarak belirtilmiştir. Dönemin sonlarında ise küçük kentlerin sayısı 288'e, 50 000 üzeri nüfusa sahip kentler 65'e, 100 bin üzeri nüfusa sahip kentler ise 36'ya yükselmiştir (Sencer, 1979: 73).

Bu dönemde kentsel planlamaya ağırlık verilmiş, kent merkezlerinde birikmeye başlayan sanayi kuruluşları kent dışına çıkarılarak, sanayi bölgeleri inşa edilmeye başlanmıştır. Kent merkezinde ise ticari faaliyet gösteren kuruluşlara ağırlık verilmiştir.

Yine bu dönemde, kentlerin önemli problemlerinden olan konut ve ulaşım sorunlarına da çözüm arayışı hızlanmıştır. 1954 yılında çıkarılan yasa ile 1-2 katlı yapılar bu dönemde yıkılarak, çok katlı yapıların inşasına başlanmıştır. Ulaşım alanında da yerel yönetimlerin kısıtlı kaynaklarla yetersiz kaldığı alanlarda, yeni yöntemler geliştirilmiştir. Dolmuşçuluk bu dönemde geliştirilen ve günümüzde de yaygın bir şekilde kullanılan bir kavram olarak ulaşım sisteminde yerini almaya başlamıştır (Niray, 2002: 13-14).

Bu dönemde tek metropol kent olan İstanbul'a Ankara ve İzmir illeri de eklenmiştir. Kentlerin belediyelere sığmaması sonucu, birkaç belediyeden oluşan kentler ortaya çıkmıştır. Kentlerde yoğunlaşan nüfus ile birlikte, trafik ve sanayi faaliyetlerin artmasına paralel olarak; hava ve gürültü kirliliği gibi çevresel sorunlar da ortaya çıkmaya başlamıştır (Tekeli, 2009: 122).

1980 ve sonrası dönemde ise, ülkemiz açısından pek çok değişim ve dönüşümün yaşandığı önemli bir dönem olarak kabul edilmektedir. Önemli kentsel gelişim hareketlerinin yaşandığı bu dönemde, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik anlamda önemli gelişmeler yaşanmıştır (Yılmaz ve Çitçi, 2011: 262).

Toplu Konut İdaresi'nin kurulması, İmar ve İskân Bakanlığının kaldırılması ve 1983-1984 yıllarında çıkarılan kanunlar bu gelişmelerden bazılarıdır. Çıkarılan bu kanunlar, yerel yönetimlerin kaynaklarının artırılması, merkezin yerel yönetimler üzerindeki denetim ve baskısının belli ölçülerde azaltılması ve imar planı yapımı ve onay işlemlerinin yerel yönetimlere bırakılması gibi önemli gelişmeleri içermektedir. Yine bu dönemde, İstanbul, Ankara ve İzmir illerine büyükşehir statüsü verilmiştir (Tekeli, 1998: 23).

Önceki dönemlere göre kentlerdeki nüfus çok hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. Nitekim 1980'de yaklaşık 20 milyon olan kentsel nüfus, 2000 yılı itibariyle 44 milyonu bulmuştur. Ancak bu dönem itibariyle kentsel nüfus artmaya devam ederken,

kentlerdeki nüfus artış hızı azalmaya başlamıştır. Örneğin, 1980-85 arası binde 62.6 olan kentsel nüfus artış hızı, 1985-90 arasında binde 43.1'e, 1990-2000 yıllar arasında ise binde 26.8'e gerilemiştir. Bu dönemin önemli olgularından biri de kentleşmenin coğrafi boyutu ve dinamiklerindeki değişimdir. Artık kentsel gelişim ve yatırımlar sadece Ankara, İstanbul ve İzmir gibi belli kentlere değil, çok sayıda bölgeye ve kente kaydırılmaya başlanmıştır (Işık, 2005: 64- 65).

Bu dönem itibariyle, çok hızlı bir şekilde artan kentsel nüfusa karşı kent yönetimleri çeşitli tedbirler almaya başlamıştır. Kentlerdeki kargaşayı önlemek, düzeni ve gelişimi sağlamak adına 4, 5, 6, 7. ve 8. kalkınma planlarında da bu alanla ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda kentleşmeyi yavaşlatmanın mümkün olmadığını anlayan yöneticiler, kent halkının beklentilerini karşılayarak, kentleri daha yaşanabilir yerler haline getirmeye çalışmışlardır.

Bu dönemde kentlerimizi önemli oranda etkileyen faktörlerden biri de tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme süreci olmuştur. Küreselleşme süreci ile bazı kentler çok hızlı bir şekilde gelişirken, bazıları da aynı şekilde çöküş sürecine girmişlerdir. Bu süreçte kentlerin gelişimini belirleyen faktörler açısından da önemli değişiklikler olmuştur. Artık üretim merkezi olma ve sanayi kenti olma, kentsel gelişimde temel işlev olma niteliğini kaybetmeye başlamıştır. Bunun yerine, dünya sermayesinin dolaşımını kontrol eden, haberleşme, teknoloji, iletişim ve hizmet alanlarında gelişim gösteren kentler ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu süreçte kentler, yeni ekonomik, sosyal ve politik görevler üstlenmeye başlamışlardır. Artık ulusal devletler, sahip oldukları markalaşmış kentleriyle rekabet etmeye başlamışlardır (Pustu, 2006: 147).

Küreselleşme süreci, ülkemiz kentlerini ekonomik, sosyal, kültürel, mekânsal ve yönetsel boyutlarda derinlemesine etkilemiş; kentler sanayi ve hizmet sektörlerinin, ticaret, finans ve teknoloji

temelli faaliyetlerin yoğunlaştığı merkezler hâline gelmiştir. Bu dönüşüm, kent ekonomileriyle birlikte tüketim alışkanlıklarını ve kentsel yaşam biçimlerini de değiştirerek markalı ürünler ve hızlı tüketim odaklı yaşam tarzlarının yaygınlaşmasına yol açmıştır. Buna paralel olarak alışveriş ve eğlence merkezleri, lüks konut alanları ve turizm odaklı mekânlar artış göstermiştir. Öte yandan küreselleşme, kentsel yönetim anlayışını dönüştürmüş; yerel yönetimlerin güçlenmesiyle merkezi yönetimin etkisi azalırken, özel sektör ve uluslararası yatırımların kent yönetimindeki rolü artmıştır. Ayrıca tarihî ve doğal çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar, küreselleşmenin kentler üzerindeki önemli yansımaları arasında yer almıştır.

Günümüz Kentleri ve Özellikleri

Günümüz dünyasında kentler özellikle son on yirmi yılda önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu dönemde çeşitli özelliklerde kentler ve bu kentlerin özellikleri ile alakalı değerlendirmeler yapılacaktır. Bu kapsamda değerlendirilen kentlerden biri deprem dayanıklı kentlerdir. Son dönemlerde doğal afetlerin yaygınlaştığı dünyamızda can ve mal kaybının engellenebilmesi için vazgeçilmez faaliyetlerden birinin deprem dayanıklı kentler olduğu görülmektedir.

Dirençlilik kavramı, 1990'lı yıllarda doğal afet risklerinin azaltılmasına yönelik uluslararası politikalar kapsamında, toplumlar ve kentler bağlamında “risk” ve “kırılganlık” kavramlarıyla birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Kökeni fizik ve matematik disiplinlerine dayanan dirençlilik, bu alanlarda sistemin değişime karşı direnç göstermesi ve mevcut durumunu koruması anlamına gelmektedir. Kentleşme literatüründe ise dirençli kentler, gelecekte ortaya çıkabilecek toplumsal, ekonomik ve teknik şoklar karşısında altyapı, yapı, işlev, sistem ve kimliğini sürdürebilme kapasitesine sahip kentler olarak tanımlanmaktadır. Kentler; sosyal, ekonomik, fiziksel

ve çevresel boyutlarıyla karmaşık yapılar olmaları nedeniyle afetler, terör saldırıları, finansal ve enerji krizleri, gıda güvenliği sorunları ve siyasal istikrarsızlıklar gibi çok sayıda riskle karşı karşıyadır. İklim değişikliği kapsamında deniz seviyesinin yükselmesi ve buzulların erimesi gibi tehditler özellikle kıyı kentleri için önemli riskler oluşturmalarına rağmen, bu alanlardaki kentleşme devam etmektedir. Bu durum, iklim değişikliğine uyum ve risklerin azaltılmasında dirençlilik kavramını öne çıkarmaktadır. Artan afet riskleri karşısında, merkezi yönetimlerle birlikte yerel yönetimler de sorumluluk üstlenmekte; afet risklerinin azaltılmasının arazi kullanım planlamasıyla bütünleştirilmesi, Birleşmiş Milletler öncülüğünde yürütülen uluslararası çerçevelerle yerel ve bölgesel düzeyde öncelikli bir eylem alanı olarak tanımlanmaktadır. (Sezik ve Akıncı, 2024).

Bu bağlamda son dönemlerde ön plana çıkan diğer bir kent türü yeşil alt yapı kentlerdir. Yeşil altyapı, ekosistemlerin korunması, biyoçeşitliliğin desteklenmesi ve ekolojik dengenin sürdürülmesi amacıyla geliştirilen bütüncül bir yaklaşımdır. Kentleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan yerleşim alanları, konut sorunları, nüfus artışı, altyapı ve kentsel hizmetler, fiziksel mekânlar ile yeşil alanlar üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu durum, doğal ekosistemlerin zarar görmesine ve çevresel sorunlar ile insan sağlığını tehdit eden risklerin artmasına yol açabilmektedir. Bu olumsuzlukların önlenmesi ve daha sağlıklı, yaşanabilir kentlerin oluşturulması amacıyla sürdürülebilir kentsel gelişme anlayışı önem kazanmıştır. Bu kapsamda kentlerde yeşil alanlara olan ihtiyaç artmış; yeşil alanlar yalnızca fiziksel çevrenin iyileştirilmesi açısından değil, aynı zamanda yaşam kalitesinin yükseltilmesi açısından da temel bir unsur hâline gelmiştir. Bu bağlamda yeşil altyapı, yalnızca doğal peyzajları değil, insan kullanımına açık alanları da kapsayan sürdürülebilir bir kentleşme stratejisi olarak öne çıkmakta; planlamacı ve karar vericilere kentsel gelişmeleri doğal

çevreyle uyumlu biçimde yönlendirme ve ekosistem hizmetlerinden sürdürülebilir şekilde yararlanma olanağı sağlamaktadır (Temiz Topsakal ve Sağlık, 2024).

Bu süreçte ön plana çıkan kentlerden biri de akıllı kentlerdir. Akıllı kentler, ulaşım, kamu güvenliği, enerji, eğitim, sağlık ve kalkınma gibi kent yönetimi alanlarında iş birliğini artıran bütüncül yapılar olarak öne çıkmaktadır. Akıllı kent stratejileri; paydaşlarla etkileşim kurma, kaynakların etkin yönetimi ve yenilikçi hizmet sunumunu gerektirmektedir. Bu kentler, çevresel etkileri azaltmak ve yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla farklı teknolojileri bir araya getirirken, söz konusu dönüşüm yalnızca örgütsel yapıları değil, toplumsal yapıyı da kapsamaktadır. Bu nedenle akıllı kent yaklaşımı; yerel yöneticiler, yenilikçi tedarikçiler, politika yapıcılar, akademisyenler ve sivil toplumun dâhil olduğu çok disiplinli bir iş birliği sürecini gerektirmekte; geliştirilecek modellerin toplum refahı ve yaşam kalitesini merkeze alması önem taşımaktadır (Akbaş, 2018).

Bu kapsamda günümüz dünyası için ön plana çıkan kentlerden biri de sağlıklı kentlerdir. Sağlıklı kentler, fiziksel, sosyal ve çevresel açıdan sağlıklı bir yaşamı destekleyen; kentsel tasarım, politika ve hizmetlerin toplumun genel sağlık ve refahını artıracak biçimde yapılandırıldığı yerleşimlerdir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından da desteklenen bu yaklaşım, şehir planlamasında sağlık odaklı bir perspektifin benimsenmesini öngörmektedir. Sağlıklı kentler; bireylerin ve toplulukların fiziksel, zihinsel ve sosyal sağlıklarını destekleyen ortamlar oluşturmayı amaçlamakta ve sürdürülebilirlik, eşitlik, katılım ve çevre koruma ilkeleri üzerine temellenmektedir. Bu doğrultuda geliştirilen sağlıklı kent girişimleri, yerel yönetimler, sivil toplum ve bireylerin iş birliğiyle hayata geçirilerek uzun vadeli sağlık ve yaşam kalitesi hedeflerine ulaşmayı amaçlamaktadır (Kabuk ve Tutar, 2025). Bu kapsamda temel hijyen ve sanitasyon hizmetlerine erişim ile sağlık

hizmetlerinin ulaşılabilirliği öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, sağlıklı bir kent anlayışı yalnızca sağlık altyapısıyla sınırlı olmayıp çevresel iyileştirmeleri ve siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda geliştirilen iş birliklerini de içeren çok boyutlu bir süreci ifade etmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2025).

Günümüz dünyasının ön plana çıkardığı kent türlerinden biri de dijital ikiz kentlerdir. Dijital ikiz kent, gerçek kentsel sistemi yüksek doğrulukla temsil eden ve fiziksel ortamın sanal, canlı, gerçek zamanlı ve dinamik bir kopyası olarak tanımlanmaktadır. Bu modelde kente ait yapılar, ulaşım ağları, sosyal ve yeşil alanlar ile insan ve taşıt hareketleri bütüncül biçimde dijital ortamda temsil edilmekte; gerçek kentte meydana gelen değişimler eş zamanlı olarak sanal ortama yansıtılmaktadır. Dijital ikiz kentlerin en önemli avantajı, kentsel müdahalelerin ve planlanan değişikliklerin uygulamaya geçmeden önce dijital ortamda test edilmesine olanak tanımasıdır. Bu sayede kentsel dinamiklerin daha düşük maliyetle, risksiz ve gerçeğe yakın senaryolarla analiz edilmesi mümkün olmakta; kentsel yönetim ve mekânsal planlama süreçlerinde yeni bir dönemin kapıları aralanmaktadır. Dijital ikiz kent uygulamaları; trafik ve afet risklerinin simülasyonu yoluyla kentsel güvenliğin artırılmasına, enerji ve su kaynaklarının daha verimli kullanılmasına ve çevresel etkilerin analiz edilmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca kentsel projelerin olası sonuçlarını önceden değerlendirme imkânı sunarak planlama süreçlerini iyileştirmekte; tarihî ve turistik alanların korunması ve yönetimine de katkı sağlamaktadır (Eren 2024).

Bu kapsamda değerlendirilecek son kent türü sürdürülebilir kent kavramıdır. Sürdürülebilir kent, değişim ve gelişimin devamlılığını sağlamak amacıyla sosyo-ekonomik çıkarların çevre ile ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği yerlerdir (Doğan ve Bilgili, 2024). Hızlı kentsel nüfus artışı ve artan insan gereksinimleri karşısında, sınırlı kaynakların etkili ve verimli biçimde kullanılması

zorunlu hâle gelmiştir. Bu bağlamda sürdürülebilir kentleşmenin sağlanması, yenilikçi ve akıllı yaklaşımları içeren sürdürülebilir yenilikçi kentlerin geliştirilmesiyle mümkün olabilecektir (Ulugöl ve Bilgili, 2025). Bununla birlikte özellikle bilişim ve yapay zekâ bağlantılı yeni kentsel modellerin gelecekte hayatımızın içerisine daha fazla gireceği ve bu durumun kentsel sürdürülebilirliği daha ileri bir boyuta taşıyabileceği düşünülmektedir. Gelecekte bilişim ve yapay zekâ destekli kentler, veri temelli karar alma süreçleri sayesinde kentsel hizmetlerin daha etkin, sürdürülebilir ve kapsayıcı biçimde sunulduğu yerleşimler hâline gelecektir. Bu kentlerde büyük veri, nesnelerin interneti ve dijital ikiz teknolojileri aracılığıyla kentsel süreçler gerçek zamanlı izlenecek; böylece yaşam kalitesi artırılırken çevresel etkilerin azaltılması hedeflenecektir.

Not: Bu çalışmanın 1. ve 2. Kısımları Marka Kent Konumlandırma Algılama Haritalarının Kullanımı: Erzurum İli Örneği adlı doktora tez çalışmasından türetilmiştir.

Sonuç

Bu çalışma, kent kavramını tarihsel gelişimi, kuramsal yaklaşımları ve güncel kent türleri çerçevesinde ele alarak kentlerin toplumsal, ekonomik, mekânsal ve yönetsel boyutlarını bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Antik dönemlerden günümüze kadar uzanan süreçte kentlerin; tarım temelli yerleşimlerden sanayi kentlerine, küresel, akıllı, sürdürülebilir ve yavaş kent modellerine doğru evrildiği görülmektedir. Özellikle küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve ekonomik dönüşümler, kentlerin işlevlerini çeşitlendirmiş; kentleri rekabet, markalaşma ve uzmanlaşma ekseninde yeniden şekillendirmiştir. Bu süreçte kentler, yalnızca yerleşim alanları olmaktan çıkarak üretim, tüketim, yönetim ve kültürel etkileşimin merkezleri hâline gelmiştir.

Bununla birlikte, hızlı kentleşme ve kontrolsüz büyüme; çevresel tahribat, sosyal eşitsizlik, mekânsal ayrışma ve yönetim

sorunları gibi önemli kentsel problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda dirençli, yeşil altyapılı, akıllı ve sürdürülebilir kent yaklaşımları, günümüz ve geleceğin kentleri için temel çözüm araçları olarak öne çıkmaktadır. Kentlerin uzun vadede yaşanabilirliğini koruyabilmesi; doğal kaynakların etkin kullanımı, çevresel duyarlılık, teknolojik yenilikler ve katılımcı yönetim anlayışının birlikte ele alınmasına bağlıdır. Dolayısıyla kentlerin geleceği, yalnızca fiziksel büyüme ile değil; toplumsal refahı, çevresel sürdürülebilirliği ve yaşam kalitesini önceleyen bütüncül politikaların hayata geçirilmesiyle mümkün olacaktır.

Kaynakça

Ak, D. ve Bıçk1, D. (2016). Yavaş Kent (Cittaslow) Hareketinin Kentsel Yaşam Kalitesi Bağlamında Değerlendirilmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 9 (46): 615-632.

Akalın, T. (2014). Modern Kent Kavramının Plastik Sanat Eserlerine Etkisi. Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi. 1(1): 1-12

Akbaş, İ. (2018). Kent Formunun Evrimi: Akıllı Kent. The Journal of Academic Social Science Studies, 4(68), 375-390.

Aslanoğlu, R.A. (2000). Kent, Kimlik ve Küreselleşme. Bursa: Ezgi Kitapevi.

Bal, H. (2008). Kent Sosyolojisi. Isparta: Kent Kitapevi.

Braudel F. (1990). Akdeniz: Mekân ve Tarih. Çev. Necati Erkuıt. İstanbul: Metis Yayınları.

Brenner, N. ve Keil, R. (2006). The Global Cities Reader. London: Routledge.

Carter, H. (1983). An Introduction to Urban Historical Geography. London: Edward Arnold Press.

Çolakoğlu, E. (2007). Kırsal Kalkınma Problemine Bir Çözüm Arayışı Olarak Köy- Kent Projesi. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi. 3(6): 187-202.

Doğan, M. T., & Bilgili, A. (2024). Sürdürülebilir Kent Planlamasının Kent İçi Ulaşımın Anahtar Kavramı: Bisiklet Yolları. Kamu Yönetimi, (Editör Doç. Dr. Emre Savut), Yaz yayınları.

DSÖ-Sürdürülebilir Kentlerin Sağlık Göstergeleri, (2025), <https://www.who.int/docs/default-source/environment-climate->

change-and-health/sustainable-development-indicator-cities.pdf?sfvrsn=c005156b_2 -

Eke, A.E. (1985). Anakent Yönetimi ve Yönetimler Arası İlişkiler: Batı Deneyimi ve Türkiye. Amme İdaresi Dergisi. 18 (4): 41-62.

Eren, F. (2024). Dijital İkiz Kentler: Korkular ve Geleceğe Dair Umutlar. Aktüel-Hak emli Der gi, Sayı 22, ISSN:2147-849X.

Ertan, K.A. (2007). Sürdürülebilir Kent. Ayşegül Mengi (Ed.). Kent ve Politika Antik Kentten Dünya Kentine (ss. 11-26). Ankara: İmge Kitabevi.

Faroqhı, S. (2014). Osmanlıda Kentler ve Kentliler. Çev. Neyyir Berktaş. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Frey, W.H. ve Zimmer, Z. (2001). Defining the City". Handbook of Urban Studies, R. Paddison (Ed.). file:///C:/Users/LENOVO/Desktop/Frey%20ve%20ZIMMER%20R-2001-1_DefiningCity.pdf Erişim Tarihi: (03. 02. 2018).

Haldun, İ. (2004). Mukaddime II. Cilt. Çev. Halil Kendir. İstanbul: Yeni Şafak.

Held, D. (1995). Ulus Devletin Çöküşü. Editörler: S. Hall ve M. Jacques. Yeni Zamanlar. Çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Honore, C. (2008). Yavaş. Çev Esen Gür. İstanbul: Alfa Yayınları.

Huberman, L. (2013). Feodal Toplumdan 20. Yüzyıla- Man's Worldly Goods-. Çev. Murat Belge. İstanbul: İletişim Yayınları.

Işık, Ş. (2005). Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. Ege Coğrafya Dergisi. 14: 57-71.

Kabcuk, E., & Tutar, N. F. (2024). Sürdürülebilir Yerel Kalkınmanın Yeni Paradigması: Sağlıklı Kentler. Sosyal ve Beşerî, İdari Bilimler, 97.

Kalkınma Bakanlığı. (2013). Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi Projesi. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Destekli Yenilikçi Çözümler Eksenli Mevcut Durum Raporu. www.bilgitoplumustratejisi.org. Erişim Tarihi: 10.05.2018

Keleş, R. (2002). Kentleşme Politikası. Ankara: İmge Kitabevi.

Kiper, P. (2007). Küreselleşme Sürecinde Değişen Kentler- Yitirilen Değerler. Der. Ayşegül Mengi. Kent ve Politika: Antik Kentten Dünya Kentine (ss. 77-88) Ankara: İmge Yayınevi.

Korkavuş, B. ve Karagül, S. (2014). Geleceğin Kentlerine Yönelik Temel Kavramlar ve İlkeler. Geleceğin Şehri Sempozyum Kitabı. (ss. 210-242), Esenler Belediyesi, İstanbul. 24-25 Aralık 2014.

Mayer, H. ve Knox, P.L. (2006). Slow Cities: Sustainable Places in a Fast World. Journal of Urban Affairs. 28 (4): 321-334.

Moudon, A. V. (1997). Urban Morphology as an Emerging Interdisciplinary Field. Urban Morphology. 1 (1): 3-10.

Nijkamp, P. ve Pepping, G. (1998). A Meta- Analytical Evaluation of Sustainable City Initiatives. Urban Studies. 35(9): 1481-1502.

Niray, N. (2002). Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu ve Muğla Örneği. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 9: 1-27.

Ökmen, M. (2002). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Kent ve Kentleşme. H.C Güzel, K. Çiçek, S. Koca (Ed.). Türkler (ss. 505-518). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Özcan, A. (2007). Ekolojik Temele Dayalı Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Malatya Kent Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme. 38.

ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ss. 685-707), Ankara. 10-15 Eylül 2007.

Özer, İ. (2004). Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişim. Bursa: Ekin Kitapevi.

Power, A., Plöger, J. ve Winkler, A. (2008). Transforming Cities Across Europe an Interim Report on Problems and Progress. London: Centre for Analysis of Social Exclusion.

Pustu, Y. (2006). Küreselleşme Sürecinde Kent. Sayıştay Dergisi. 60: 129-151.

Reader, J. (2007). Şehirler. Çev. Fatine Bahar Karlıdağ. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Rittersberger Tılıç, H. (2013). Kavram Olarak Kent Sosyolojisi. Fadime Güneş (Ed). Kent Sosyolojisi (ss.2-24). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sencer, Y. (1979). Türkiye’de Kentleşme. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sezik, M. & Akıncı, B. (2024). Deprem Dirençli Kentler İçin Belediyelerde Yeniden Yapılanma. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 15(1)-Deprem Özel Sayısı-, 192-214.

Sjoberg, G. (1960). The Preindustrial City. New York: The Free Press.

Şahin, Y. (2011). Kentleşme Politikası. Trabzon: Murathan Yayınevi.

Taşçı, H. (2014). Bir Hayat Tarzı Olarak Şehir, Mekân, Meydan. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Taş, S. ve Günay, E. (2015). Antik Çağ Topluluklarının Özellikleri, Geleneksel Statüleri ve İktisadi Yapıyı Belirleyen Kurumları. KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi. 12(2): 141-166.

Tekeli. İ. (1998). Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması, 75 Yılda Değişen Kent ve Uygarlık. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Tekeli. (2009). Modernizm, Modernite ve Türkiye’nin Kent Planlama Tarihi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Temiz Topsakal, M. T., & Sağlık, A. (2024). Biyomimikrik kentlerin yeşil altyapı yönetimi ile değerlendirilmesi. GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences, 7(1), 239-259.

Ulugöl, S., & Bilgili, A. (2025). Sürdürülebilirlik Ve Yenilikçilik Bağlamında Kentsel Yaşam Laboratuvarları: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. Yönetim Bilimleri Dergisi, 23(58), 2209-2235.

Ury, J. (2002). Consuming Places. London: Routledge - Taylor & Francis e-Library.

Varol, Ç. (2017). Sürdürülebilir Gelişmede Akıllı Kent Yaklaşımı: Ankara’daki Belediyelerin Uygulamaları. Çağdaş Yerel Yönetimler. 26 (1): 43-58.

Wirth, L. (1938). Urbanism as a Way of Life. The American Journal of Sociology. 44 (1): 1-24.

Weber, M., Tönnies, F. ve Simmel, G. (2000). Şehir ve Cemiyet. İstanbul: İz Yayıncılık.

Yaş, H. ve Güler, T. (2016). Kır–Kent Ayrımı Görünümlerinin Havsa Örneğinde İncelenmesi. Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi. 12(46): 1-20.

Yılmaz, E. ve Çitçi, S. (2011). Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açidan Türkiye’de Kentleşme Dönemleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. 10 (35): 252-267.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58d2f02381b7b5.31836626 Erişim Tarihi: (10. 03. 2017).

BÖLÜM 5

KENT PARKLARINDA KALİTE KRİTERLERİNİN İRDELENMESİ: KONYA KÜLTÜRPARK ÖRNEĞİ¹

BERFU HATİCE ÇALIK²
ÜMMÜGÜLSÜM DAĞLIOĞLU³

Giriş

Günümüz kentlerinde endüstrileşme süreci ve buna paralel olarak hız kazanan kentleşme olgusu, nüfus ve yapı yoğunluğunun artmasına neden olmakta; bu durum ise kentlerdeki mevcut açık ve yeşil alanların giderek azalmasıyla sonuçlanmaktadır. Açık ve yeşil alanların tüketilmesi, kentlerin sosyal, kültürel ve biyolojik açıdan insan yaşamı için yetersiz çevrelere dönüşmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

¹ Bu metin Berfu Hatice ÇALIK'ın Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda tamamladığı “Kent Parklarının Kullanım Sonrası Değerlendirilmesi - Konya Kültürpark Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Yük. Şehir Plancısı, ORCID: 0009-0002-0328-2560

³ Prof. Dr. Ümmügülsüm DAĞLIOĞLU, Necmettin Erbakan Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
ORCID: 0000-0002-3223-0172

Kentsel yaşamın beraberinde getirdiği yoğun taşıt trafiği, gürültü, çevresel kirlilik ve stres gibi olumsuz etkenler, kentliler üzerinde hem fiziksel hem de psikolojik baskı oluşturmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin doğayla etkileşime geçebileceği, dinlenme, sosyalleşme ve kültürel etkinliklere katılma olanağı bulabileceği açık ve yeşil alanlar, kentsel yaşamın olumsuz etkilerini azaltmada önemli bir rol üstlenmektedir.

Fiziksel, sosyal, biyolojik ve hijyenik sorunların giderek belirginleştiği kentsel çevrelerde, insanı doğaya yaklaştıran ve rekreasyonel etkinliklere olanak tanıyan açık ve yeşil alanlara duyulan gereksinim her geçen gün artmaktadır. Bu alanlar yalnızca rekreasyonel işlevleriyle değil; aynı zamanda kentsel doku içerisinde estetik, ekolojik ve işlevsel gereksinimleri karşılayan zorunlu bir arazi kullanım biçimi olarak da önem taşımaktadır. Kentsel açık ve yeşil alan sistemi içerisinde yer alan kent parkları ise, kentlilere fiziksel aktivite, dinlenme ve sosyalleşme olanakları sunmasının yanı sıra, psikolojik iyilik hâli ve toplumsal etkileşim açısından da kente önemli katkılar sağlamaktadır.

Fiziksel, sosyal, biyolojik ve hijyenik sorunların giderek belirginleştiği kentsel çevrelerde, insanı doğaya yaklaştıran ve rekreasyonel etkinliklere olanak tanıyan açık ve yeşil alanlara duyulan gereksinim her geçen gün artmaktadır. Bu alanlar, yalnızca rekreasyonel işlevleriyle değil, aynı zamanda kentsel doku içerisinde estetik, ekolojik ve işlevsel gereksinimleri karşılayan zorunlu bir arazi kullanım biçimi olarak da önem taşımaktadır. Kentsel açık ve yeşil alan sistemi içerisinde yer alan kent parkları, kentlilere fiziksel aktivite, dinlenme ve sosyalleşme olanakları sunmasının yanı sıra, psikolojik ve toplumsal etkileşim açısından da kente önemli katkılar sağlamaktadır. Bu çerçevede, kent parklarının planlanması ve tasarlanmasında kalite kriterlerinin dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Bir kent parkının başarılı mekan özelliği göstermesi;

kullanıcıların mekân içerisindeki davranışlarının ve kullanım biçimlerinin gözlemlenmesi, parkın sunduğu olanakların kullanıcı gereksinimlerini karşılama düzeyi ve kullanıcı memnuniyetinin ölçülmesi ile değerlendirilebilmektedir.

Kent Parklarında Kullanıcı Memnuniyetinin Belirlenmesinde Kalite Kriterleri

Bir kentsel mekânda, kentlinin mekânı algılama ve kullanma biçiminin gözlemlenebilmesi, mekânın başarı düzeyinin ortaya konulması ve tasarım sürecinde yapılmış olası hataların belirlenerek giderilebilmesi için, mekânın kalite kriterleri doğrultusunda sistematik bir yöntem çerçevesinde incelenmesi gerekmektedir. Bu tür değerlendirmeler, yalnızca mekânsal düzenlemelerin fiziksel yeterliliğini değil, aynı zamanda kullanıcı gereksinimlerini ne ölçüde karşıladığını da ortaya koymaktadır.

Kent parklarının kalitesi, kullanıcıların mekân içerisinde gerçekleştirdikleri aktiviteler ile doğrudan ilişkilidir. Gehl'e (1987) göre, kamusal açık alanlardaki etkinlikler zorunlu aktiviteler, isteğe bağlı aktiviteler ve sosyal aktiviteler olmak üzere üç grupta ele alınmaktadır. Bu bağlamda, bir kent parkının mekânsal kalitesi, özellikle isteğe bağlı ve sosyal aktivitelerin gerçekleşme düzeyi ile doğrudan ilişkilidir.

Kent parklarının kalite kriterlerinin belirlenmesine yönelik çalışmalardan biri olan Project for Public Spaces (PPS) tarafından geliştirilen yaklaşımda, kamusal mekân kalitesi dört temel başlık altında ele alınmaktadır. Buna göre, kent parklarında kalite kriterleri; aktivite ve kullanımlar, erişilebilirlik ve bağlantılar, görsel imaj ve konfor ile sosyallik olarak tanımlanmıştır (PPS, 2000). Bu kriterler, parkların kentsel bağlamdaki işlevsel performansını ve kullanıcılar tarafından benimsenme düzeyini değerlendirmede yol gösterici nitelik taşımaktadır.

Aktivite ve eşitlilik

Aktiviteler, mekânların temel yapı taşlarını oluşturmakta ve kullanıcıları park alanlarına çeken en önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle, bir park alanındaki aktivite ve kullanım biçimlerinin değeriendirilmesinde belirli ölçütlerin dikkate alınması gerekmektedir (PPS, 2000). Kent parklarında kalite kriterlerinin ilk başlığını oluşturan aktivite ve çeşitlilik, kullanıcıların mekâna yönelmesini ve mekânı benimsemesini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, farklı yaş gruplarına ve ilgi alanlarına hitap eden mekânsal olanakların sunulması olarak tanımlanan çeşitliliğin, yalnızca aktiviteler düzeyinde değil, aynı zamanda kullanıcı profili açısından da sağlanması büyük önem taşımaktadır. Bu durum kullanıcıların mekânı farklı biçimlerde deneyimlemesine ve yorumlamasına olanak tanımakta ve mekâna yüklenen anlamların çoğalmasını sağlayarak mekânsal deneyimi güçlendirmektedir (Bentley vd., 1993).

Bir park alanında aktivite ve çeşitlilik kriterlerinin değeriendirilmesi sürecinde; kullanıcıların park içerisinde farklı etkinliklere katılabilme olanaklarının bulunup bulunmadığı, parkın değışik kullanıcı gruplarına hitap edip etmediğı, alanın günün ve yılın farklı zamanlarında çekiciliğini koruyup korumadığı, fiziksel tasarım ve düzenlemenin gece kullanımını teşvik edip etmediğı ile parkın etkin bir yönetim yapısına sahip olup olmadığı gibi hususların sorgulanması gerekmektedir (PPS, 2000).

Erişilebilirlik ve Bağlantılar

Kalite kriterlerinin ikinci önemli bileşeni, park alanlarının tüm kullanıcılar tarafından erişilebilir ve okunabilir olmasıdır. Bir mekânın güçlü bağlantılar ile yaya, özel araç, bisiklet ve toplu taşıma gibi farklı ulaşım türleriyle erişilebilirliğinin rahat sağlanması ve mekanın kolay algılanabilir olması tercih edilebilirliğini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, bir kentsel mekanın erişilebilirliğinde

öncelikle alana kentsel dış mekanlardan kolay ulaşımın sağlanması, bunun yanı sıra giriş ve çıkış noktalarının kullanıcılar tarafından açık ve anlaşılır biçimde algılanabilmesi büyük önem taşımaktadır.

Erişilebilirlik ve bağlantılar kapsamında ele alınması gereken bir diğer önemli husus ise park alanı ile yakın çevresi arasındaki ilişkidir. Park çevresi ve park içindeki bağlantıların güçlü bir biçimde kurgulanması, parkın iç ve dış mekânları arasında işlevsel bir bütünlük oluşturulmasına katkı sağlamaktadır (Baljon, 1992). Bu noktada, yönlendirme sistemlerinin doğru ve anlaşılır biçimde tasarlanması, kullanıcıların mekânı daha kolay deneyimlemesine olanak tanımakta, ulaşılabilirliği artırmakta ve mekânsal kullanım olanaklarını çoğaltmaktadır (Lynch, 1984).

Bir park alanında erişilebilirlik ve bağlantılar kriterlerinin değerlendirilmesi sürecinde; park planının yeterliliği, park alanının kentsel dış mekânlar içerisindeki fark edilebilirliği, giriş ve çıkış noktalarının algılanabilirliği, yaya aksları ile hedef noktaları arasındaki ilişkinin netliği, alan içerisinde yönlendirme elemanlarının bulunma düzeyi, parka erişimi sağlayan toplu taşıma sistemlerinin yeterliliği ve özel araç kullanımı durumunda yakın çevredeki otopark alanlarının yeterliliği gibi unsurların sorgulanması gerekmektedir (PPS, 2000).

Erişilebilirlik ve bağlantılar kriteri kapsamında yer alan okunabilirlik alt kriteri ise, alanın kullanıcı tarafından ne ölçüde kolay algılanabildiği ile ilişkilidir. Parkın fiziksel plan kurgusu ve mekânda yer alan donatı elemanları, bitkisel düzenlemeler ve yapısal öğeler okunabilirliği doğrudan etkilemekte; kullanıcıların mekânı daha rahat kavramasına ve yön bulmasına katkı sağlamaktadır (Bentley vd., 1993).

Görsel İmaj ve Konfor

Kalite kriterlerinin üçüncü önemli ölçütü, kullanıcıların mekân içerisinde kendilerini rahat ve güvende hissetmelerini sağlamaya yönelik olan görsel imaj ve konfor kriteridir. Bu kriter, park alanlarının algılanan kalitesini belirleyen temel unsurlar arasında yer almakta ve kullanıcıların mekânı tercih etme ve kullanım sürelerini doğrudan etkilemektedir.

Kornblum'un Central Park üzerine gerçekleştirdiği çalışmanın sonuçlarına göre, New York'ta yaşayan kullanıcıların önemli bir bölümü, güvenlik sorunları ve çevresel kirlilik nedeniyle Central Park'ı tercih etmediklerini belirtmiştir (Prospect Park Alliance & Central Park Conservancy, 1996). Bu bulgu, görsel imaj ve konfor kriteri kapsamında yer alan güvenlik alt kriterinin, kullanıcıların mekân tercihleri ve kullanım davranışları üzerinde belirleyici bir role sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Bir parkın görsel imajı ve konfor düzeyinin değerlendirilmesi sürecinde; parkın genel izlenimi, kullanıcıların mekânda fotoğraf çekme isteği, park alanında yer alan kent mobilyalarının ergonomik özellikleri, varsa belirlenmiş tasarım standartlarına uyum düzeyi, dinlenme alanları ve su öğelerinin yeterliliği, alanın kentin doğal koşullarına uygunluğu, kullanıcıların kendilerini ne ölçüde güvende hissettikleri ve olası olumsuz durumlarda ulaşabilecekleri bir güvenlik noktasının varlığı gibi unsurların sorgulanması gerekmektedir (PPS, 2000). Güvenli park alanlarının tasarlanmasında mekân algısı, kontrol ve aktiviteler önemli bileşenlerdir (Madden & Wiley, 2002). Mekânın kullanıcı tarafından kontrol edilebilir olması, görüş alanlarının açık olması ve kullanıcıların olası bir tehlike durumunda zamanında yardım alabileceklerini bilmeleri, güvenlik algısının oluşmasında belirleyici rol oynamaktadır (Altman & Zube, 1989). Bu bağlamda, güvenlik ile doğrudan ilişkili bir diğer önemli unsur ise aktivite düzeyidir.

Mekân içerisinde yeterli düzeyde aktivite ve çeşitlilik bulunmaması durumunda, alanın kullanıcılar tarafından tercih edilmemesi ve dolayısıyla boş kalması söz konusu olmakta; bu durum da güvenlik algısının zayıflamasına neden olmaktadır.

Görsel imaj ve konfor kriterinin değerlendirilmesinde kentsel donatı elemanları önemli bir yer tutmaktadır. Aydınlatma elemanları, döşeme malzemeleri, bilgilendirme ve yönlendirme levhaları, oturma ve dinlenme birimleri, su yüzeyleri, üst örtü elemanları ile heykel, büst ve benzeri anıtsal ve sanatsal öğeler, kent estetiğini destekleyen ve mekâna görsel değer kazandıran temel kentsel donatılar arasında yer almaktadır (Ter, 2002).

Sosyallik

Kalite kriterlerinin dördüncü ve son ölçütü olan sosyallik, kamusal mekânların kullanıcılar arasındaki etkileşimi destekleme ve toplumsal ilişkileri güçlendirme kapasitesini ifade etmektedir. İnsan doğasında var olan sosyalleşme eğilimi, her toplumda farklı biçimlerde ortaya çıkmakta; bu bağlamda parklar, bireylerin bir araya gelmesini sağlayan sosyal ve kültürel etkinliklere olanak tanıyan önemli dış mekânlar olarak öne çıkmaktadır. Park alanları, toplulukların bulundukları yerlere daha güçlü bağlar geliştirmesine katkı sağlamakta ve kentsel yaşam içerisinde sosyal etkileşimin gerçekleştiği kentsel kamusal dış mekanlar arasında yer almaktadır.

İnsanların günlük yaşamları içerisinde rutin olarak bir araya geldikleri, bir yerden başka bir yere geçiş yaptıkları ya da rastlantısal karşılaşmalar yaşadıkları dış mekânlar, toplumsal ilişkilerin oluşumu ve sürdürülmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Thwaites, 2001). Kullanıcı davranışlarının gözlemlenmesi, bireylerin kendilerini ait hissettikleri mekânları daha sık tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda aidiyet duygusu, sosyallik kriterinin önemli bir alt bileşeni olarak değerlendirilebilir. Kullanıcıda oluşan aidiyet hissinin güçlenmesi, mekânın

benimsenmesini artırmakta ve kullanım sıklığını olumlu yönde etkilemektedir.

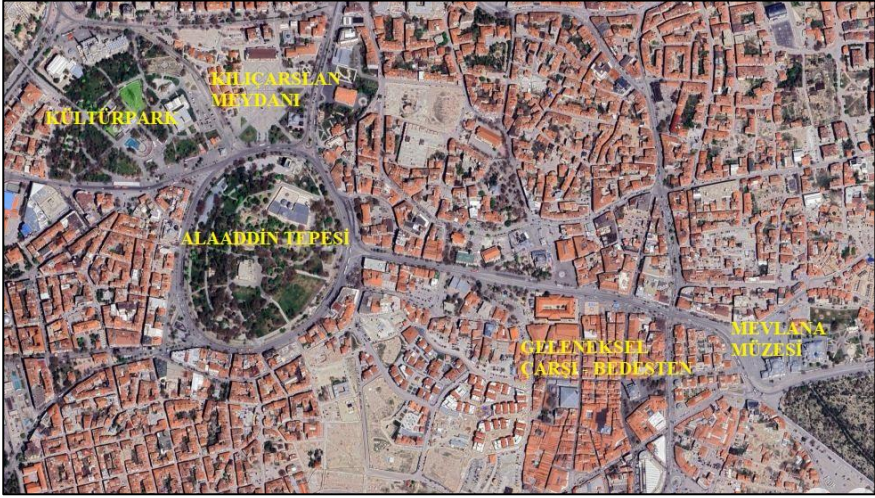
Bir park alanında sosyallik kriterinin değerlendirilmesi sürecinde; kullanıcıların alanı bireysel ya da grup halinde kullanma biçimleri, park içerisindeki toplanma ve buluşma noktalarının varlığı, kentsel donatı elemanlarının kullanım düzeyi ve parkın kullanıcılar tarafından benimsenme durumu gibi unsurların dikkate alınması gerekmektedir (PPS, 2000).

Sosyallik kriteri kapsamında ele alınan sahiplik alt kriteri ise park alanlarının tercih edilebilirliği açısından önemli bir rol oynamaktadır. Kullanıcıların mekân üzerinde sahiplik duygusu geliştirmesi, çevrenin korunmasına yönelik sorumluluk bilincini ve mekânsal kaliteye ilişkin duyarlılığı artırmaktadır. Sahiplik hissinin güçlenmesiyle birlikte, kullanıcıların mekâna yönelik ilgi ve kullanımda özenli davranma düzeyinin de arttığı görülmektedir (Altman & Zube, 1989).

YÖNTEM

Çalışmanın ana materyalini Konya kent merkezinde yer alan Kültürpark oluşturmaktadır. Tarihi kent merkezine yakın bir konumda yer alan Kültürpark, kentin ilk yerleşim alanı ve kent merkezinin odak noktası olan Alaaddin Tepesi'nin kuzeybatısında ve Kılıçarslan Meydanı'nın batısında konumlanan bir kent parkıdır (Şekil 1.-2.).

Kültürpark örnekleminde ele alınan çalışma kapsamında dolaylı ve dolaysız gözlem yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Dolaylı gözlem yöntemi kapsamında literatür taraması yapılmış; taranan kaynaklardan elde edilen veriler doğrultusunda çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Dolaysız gözlem yönteminin ilk aşamasını ise çalışma alanında yerinde gerçekleştirilen arazi etüt çalışması ve sistematik gözlem süreci oluşturmaktadır.

Şekil 1. Kent merkezinde çalışma alanının konumu

KAYNAK: (Google Earth, görüntü tarihi: Aralık, 2025)

Şekil 2. Kulteürpark

KAYNAK: (Google Earth, görüntü tarihi: Aralık, 2025)

Sistematiik gözlem aşamasında, Kùltùrpark alanında belirlenen odak noktalarında, hafta içi ve hafta sonu olmak üzere önceden tanımlanmış zaman dilimlerinde gözlemler gerçekleştirilmiş ve bu gözlemler doğrultusunda davranış haritaları oluşturulmuştur. Elde edilen görsel ve mekânsal veriler, alanın kullanım biçimlerinin ve kullanıcı davranışlarının anlaşılmasına yönelik olarak değerlendirilmiştir. Davranış haritalarından elde edilen bulgular doğrultusunda, Kùltùrpark'ta gerçekleştirilen düzenlemeler sonrasında kullanıcı gereksinimlerinin karşılanma düzeyi, parkın kullanım yoğunluğu ve mekânsal performansı, belirlenen kalite kriterleri çerçevesinde irdelenmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda, mekân kalitesinin artırılmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Kùltùrpark'ın Tarihsel Gelişim Süreci

Kùltùrpark, ilk olarak 13. yüzyılda Selçuklu Dönemi'nde Mevlevi dergâhına bağılı kişilerin uzun yıllar boyunca sema gösterileri düzenlediğı, çevresinde meclislerin kurulduğu bir toplantı ve buluşma merkezi işlevi görmüştür. Kùltùrpark alanı ile ilgili yapılan literatür çalışmalarında, günümüzde çay bahçesi olarak kullanılan Dede Bahçesi'nin parkın önemli odak noktalarından biri olduğu ve tarihsel süreç içerisinde bu konumunu koruduğı gör÷lmektedir. Önder (1971) *Mevlana Şehri Konya* eserinde, Alaaddin Tepesi'nin kuzeydoğusunda yer alan Dede Bahçesi isimli tarihi bir bahçenin ve bahçenin doğusunda 1239 yılında inşa edilen Tac'ül Vezir Medresesi, hankâhı ve türbesinin bulunduğı belirtilmektedir. Zaman içerisinde bu yapıların medrese ve hankâh bölümlerinin yıkıldığı, günümüze yalnızca türbenin ulaştığı ifade edilmektedir. Aynı kaynakta, Dede Bahçesi'nin Taceddin Ahmed tarafından yaptırılan külliye içerisinde yer alan bir bahçe olduğu, 16. yüzyıl ortalarında Konya Nakîbü'l-eşrafı Şeyh Hasan tarafından satın alınarak düzenlendiğı ve Mevlevi Dergâhı postnişini Bostan Çelebi II'ye

hediye edildiği belirtilmektedir. Bu dönemde bahçenin, Konya Mevlevihanesi idaresinde “Dede Bahçesi” adıyla yazlık semahane olarak kullanıldığı ve alan içerisine köşk ile havuz yaptırıldığı bilinmektedir. Civelekoğlu (2017), Dede Bahçesi içerisindeki köşkün önünde suni bir çavlanın (şelale) bulunduğunu, havuzda kayıkla gezilebildiğini ve özellikle yaz aylarında ailelerin yoğun olarak kullandığı, canlı müzik eşliğinde vakit geçirilen sosyal alanların yer aldığını belirtmektedir. Ayrıca bahçe içerisinde küçük bir hayvanat bahçesinin ve dönemin en modern tenis kortlarından birinin bulunduğu, ancak akşam aydınlatmasının yetersizliği nedeniyle bu alanların sınırlı kullanıldığı ifade edilmektedir (Şekil 3.). Mart 1926’da tekke, türbe ve zaviyelerin kapatılmasının ardından Dede Bahçesi Belediye tarafından satın alınmış; köşk 1959 yılında yıktırılmış, çavlan ve havuz ise bir süre daha kullanılmıştır. 1965 İmar Planı doğrultusunda Dede Bahçesi arazisi genişletilerek

Şekil 3. Dede Bahçesi

KAYNAK: (lcivelekoglu.blogspot.com)

kültürpark ve fuar projesinin ilk aşaması başlatılmıştır. Park, plan müellifi Yavuz Taşçı ve dönemin belediye başkanı Hilmi Nalçacı'nın birlikte çalışması ile İzmir Kültürpark ve Enternasyonal Fuar'ı örnek alınarak kurgulanmış, tasarımda yapay göller, su oyunları havuzu, açık hava tiyatrosu, kafeterya, gazino, çayhane ve kahvehaneler, eğlence parkı, müze, akvaryum, fuar kompleksi ve rekreasyon alanlarına yer verilmiştir (Kuş ve Özdamar, 2010). Hazırlanan proje doğrultusunda düzenlenen park tamamlanmamış olsa da 30 Ağustos 1970 tarihinde fuar alanı olarak hizmete açılmış, şehir merkezinde oturma alanları, gazinosu, çay bahçeleri, amfi tiyatrosu, yeşil alanları ve yürüyüş alanları ile halkın sosyo-kültürel ve eğlence amaçlı kullandığı en önemli rekreasyon alanlarından biri olmuştur. Zaman içerisinde yerel yönetimin yanlış politikaları sonucunda eski önemini ve kullanım potansiyelini yitiren Kültürpark'ın, yeniden düzenlenmesi için bir proje hazırlanmıştır. Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu arşivinde yer alan 13.07.2006 tarihli ve 1078 sayılı karar ekinde bulunan Konya Merkez Park Fuar Alanı Kentsel Tasarım ve Rekreasyon Alanı Düzenleme Projesi Raporu'nda (2006), Alaaddin Tepesi'ne bitişik konumu nedeniyle Kültürpark alanının geçmişten günümüze değin kentin merkezinin açık ve yeşil alanlarından biri olduğu, 1960'lı yıllarda Konya'nın nüfus yapısı, yayılma düzeyi ve yaya kullanım alışkanlıkları dikkate alınarak açık alan kullanımını destekleyen bir park düzenlemesi yapıldığı; ancak fuar işlevine yönelik kalıcı yapıların inşa edilmesiyle alanın park niteliğinden uzaklaştığı belirtilerek, kimlik duygusunun geliştirilmesi, yaya bağlantılarının güçlendirilmesi ve alanın doğal-kültürel dengesinin desteklenmesi hedefine yönelik bir proje hazırlandığı belirtilmiştir. Projenin tasarım ilkelerinde farklı kullanım türlerine olanak tanıyan esnek mekân kurgusu, kolay okunabilirlik, tüm yaş grupları ve fiziksel yeterliliklere hitap edebilme, tarihsel izlerin korunması, sert zemin-yeşil alan dengesi, gündüz ve gece kullanımına uygunluk ile su ve yeşil alan dengesinin

sağlanması ön plana çıkarılması öngörülmüştür. Parkın merkezi konumundan dolayı ve güvenlik problemlerinin önlenmesi amacıyla duvarsız bir geçiş alanı ve ulaşım merkezi olarak bir geçiş bölgesi olması öngörülmüştür. Bu doğrultuda alanın güneyine doğu kısmındaki tramvay hattıyla bağlantılı otobüs durakları yerleştirilerek entegrasyon sağlanmış ve kuzeyde Hacıveyiszade Camisi'ne doğrudan erişim sağlayan bir yaya-bisiklet köprüsü yapılmıştır. 2009 tarihinde yeniden kullanıma açılan parka 2011 yılında İl Halk Kütüphanesi yapılarak parkın kaybolan kültür misyonu yeniden kazandırılması hedeflenmiştir (Topçu & Gürel, 2020).

Kültürpark'ın Kalite Kriterleri İle Değerlendirilmesi

Kültürpark alanının kullanım tercihlerini ve mekânsal performansını ortaya koymak amacıyla hafta içi ve hafta sonu olmak üzere, 08.00–21.00 saatleri arasında görüş açısının netliğine göre belirlenmiş altı farklı noktadan sistematik gözlemler gerçekleştirilmiş ve bu gözlemler doğrultusunda davranış haritaları oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında belirlenen kalite kriterleri çerçevesinde yapılan değerlendirmeler, aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Aktivite ve Çeşitlilik: Bir mekânın tercih edilebilirliği ve kullanıcıların memnuniyet düzeyi üzerinde aktivite ve çeşitlilik belirleyici bir rol oynamaktadır. Kent merkezinde yer alan önemli yeşil alanlardan biri olan Kültürpark, Kılıçarslan Meydanına komşu konumu ve yakın çevresinde yer alan Alaaddin Tepesi ile birlikte, kent bütününde gerçekleştirilen çok sayıda aktiviteye ev sahipliği yapmaktadır. Bu özellikleri nedeniyle Kültürpark'ın, Konya kenti ölçeğinde aktivite ve çeşitlilik açısından güçlü bir çekim etkisine sahip olduğu gözlemlenmiştir. Parkın önemli bir geçiş güzergâhı niteliği taşıması, kullanım sıklığını artıran temel etkenlerden biridir. Park içerisinde çocuk oyun alanı, temalı alanlar, sergi salonu,

kütüphane, gösteri alanı, çocuklara yönelik trafik eğitim alanı, yeme-içme mekânları, otopark, taksi durağı ve çeşitli teknik birimlerin bulunduğu belirlenmiştir.

Gözlemlerde park genelinde oyun oynama, fotoğraf çekme, buluşma, bekleme, izleme, oturma, yürüme ve yeme-içme gibi davranışların gerçekleştiği belirlenmiştir. Çocuklara yönelik kullanım alanlarının çevresinde ebeveynlerin dinlenmesine imkân tanıyan oturma birimlerinin yer aldığı, ancak bu alanların kullanım yoğunluğunun diğer alanlara göre daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Parkın kuzeydoğu-güneydoğu doğrultusundaki yaya aksının en aktif kullanılan güzergâh olduğu, buna karşın kullanıcıların zaman zaman yeşil alanlar üzerinden kendi geçiş yollarını oluşturduğu tespit edilmiştir. Oturma elemanlarının varlığına rağmen, kullanıcıların özellikle yeşil alanlar üzerinde daha uzun süre vakit geçirerek oturma, izleme ve yeme-içme gibi davranışları gerçekleştirmesi dikkat çekicidir.

Temalı alanlardan biri olan Gül Bahçesi'nin ağırlıklı olarak fotoğraf çekimi amacıyla kullanıldığı gözlemlenmiştir. Park içerisinde yer alan kütüphane ise özellikle genç kullanıcı grupları tarafından aktif biçimde kullanılmakta; kütüphane önündeki oturma alanı, izleme ve bekleme davranışlarının yoğunlaştığı bir odak noktası oluşturmaktadır. Kütüphanenin doğusunda konumlanan otopark alanının gün içerisinde tam kapasiteye ulaşmadığı, girişinin algılanabilirliğinin ise taşıt yolu ve tramvay hattı ile kesişmesi nedeniyle zayıf kaldığı gözlemlenmiştir.

Parkın doğusunda İl Halk Kütüphanesinin bitişiğinde bulunan Konya Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları Kültürpark Sergi ve Satış Merkezi bulunmaktadır. Sergi ve satış merkezinde çevresinde kullanım yoğunluğunun düşük olduğu görülmüştür. Alanın konumunun ve yapı cephesinin görsel

geçirgenliğinin sınırlı olmasının bu durumda etkili olduğu düşünülmektedir.

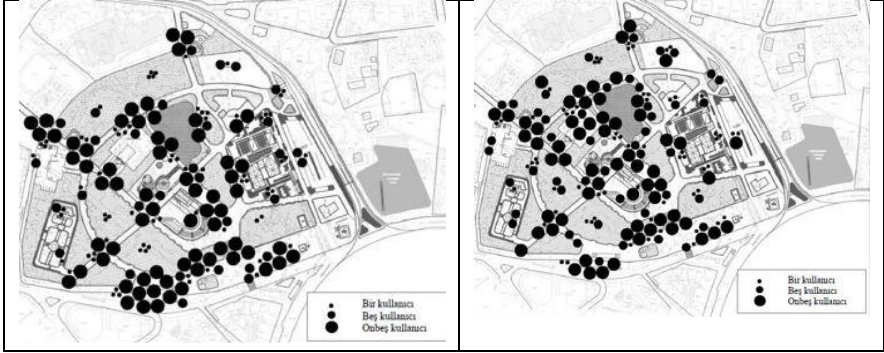
Parkın merkezinde bulunan su yüzeyi ile bütünleşen gösteri alanının aktif etkinliklerin bulunmadığı zamanlarda dahi kısa süreli duraklama, bekleme ve izleme amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir. Yeme-içme alanlarının ise özellikle öğle saatlerinde kullanıcılar tarafından yoğun olarak tercih edildiği, günümüzde çay bahçesi işlevi ile kullanılan Dede Bahçesinin de parkın en aktif kullanılan ve buluşma noktası işlevi gören mekânlardan biri olduğu gözlemlenmiştir. Parkın güney girişinde yer alan merdivenler ile otobüs durağı ve yakın çevresi ise bekleme ve buluşma amaçlı yoğun kullanım gösteren alanlar arasında yer almaktadır (Şekil 4.).

Şekil 4. Kültürpark alanındaki fonksiyon alanları (a) ve kullanıcı davranışları (b)

Davranış haritalarına dayalı değerlendirmeler, hafta içi ve hafta sonu kullanım yoğunluklarının mekânsal dağılım açısından farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Hafta içi gözlemlerinde, güneyde yer alan otobüs durağı çevresi ile ana geçiş hattı niteliğindeki yaya-bisiklet köprüsü uzantısının en yoğun kullanılan alanlar olduğu; hafta sonu kullanımında ise büyük su ögesi ve Dede

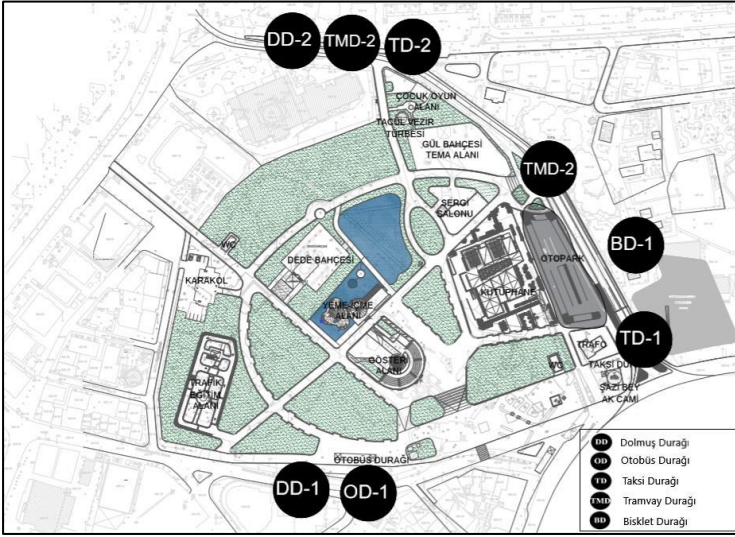
Bahçesi çevresinin yoğun kullanıldığı belirlenmiştir. Her iki zaman diliminde de parkın doğusunda yer alan otopark alanı ile batısındaki karakol ve çocuk trafik eğitim alanı çevresinin kullanım yoğunluğunun düşük olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5.).

Şekil 5. Kültürpark alanı haftaiçi (a) ve hafta sonu (b) kullanımı davranış haritası

Erişilebilirlik ve Bağlantılar: Mekânın tercih edilebilirliğinde erişilebilirlik ve bağlantılar önemli bir belirleyici olarak öne çıkmaktadır. Kültürpark'ın güneyinde yer alan otobüs durakları, parkın kent geneline güçlü biçimde bağlanmasını sağlamakta ve kullanıcı yoğunluğunu artırmaktadır. Bunun yanı sıra dolmuş durakları ve tramvay hattı ile parkın toplu taşıma açısından erişilebilirliğinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Şekil 6).

Kültürpark içerisinde kullanıcıların, yeterli genişlikte planlanan yaya yollarını tercih ettiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda alan içerisinde hareketliliğin sıkıntısız olduğu söylenebilir. Ancak Hacıveyiszade Camine geçişi sağlayan yaya-bisiklet köprüsünü kullanan bisikletlilerin ve motosikletlilerin park içerisinde yaya yollarını kullanmasının yaya güvenliğini olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir.

Şekil 6. Kültürpark alanı yakın çevresinde toplu taşıma durakları

Görsel İmaj ve Konfor: Mekân kullanımı söz konusu olduğunda, kullanıcıların alanda geçirdikleri süre boyunca kendilerini güvende ve mutlu hissetmeleri öncelikli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Alan içerisinde yer alan polis karakolu ile sürekli izleme yapıldığını belirten kamera bilgilendirme levhalarının varlığı, güvenlik algısı açısından Kültürpark’a olumlu katkı sağlamaktadır.

Bir mekânın tercih edilebilir olması, kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verebilmesine ve kullanıcıların mevsim koşullarından olumsuz etkilenmeden alan içerisinde vakit geçirebilmesine olanak tanınmasına bağlıdır. Bununla birlikte, kent mobilyalarının niteliğinin iyi olması ve yeterliliği, alanın temiz ve bakımlı olması, içerisinde hizmet veren ya da bakım faaliyetlerini yürüten personelin kullanıcılara yönelik tutumu, peyzaj elemanlarının varlığı, rahat ve konforlu kullanım imkanını sunması vb etkenler, alanın kullanıcı çeşitliliğinin ve tercih edilebilirliğinin artmasında etkili olmaktadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde park içerisinde yaya yolları

boyunca dinlenmeye olanak tanıyan oturma elemanlarının yoğun ve uzun süreli kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu durum, oturma elemanlarının kullanıcılar açısından ergonomik dolayısıyla rahat ve konforlu olduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra parkta bulunan ağaçların büyük bir bölümünün eski ve köklü ağaçlar olduğu görülmüştür. Geçmişten günümüze varlığını sürdüren bu ağaçlar, parkın yeşil dokusunu oluşturan en önemli doğal elemanlardır. Park içerisinde incelenen bir diğer kent mobilyası ise aydınlatma elemanlarıdır. Yaya yollarında, geniş yeşil alanlarda, su ögesinin çevresinde ve yeme-içme mekânlarında bulunan aydınlatma elemanlarının yeterli olduğu, bu durumun parkta güvenlik duygusu oluşturduğu dolayısıyla kullanıcıların akşam saatlerinde de parkı kullanmayı tercih etmelerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Parkta kullanıcılar tarafından en fazla fotoğraf çektirilen alanın *Gül Bahçesi* olduğu belirlenmiştir. Fotoğraf çekim noktaları kişisel tercihlere bağlı olarak farklılık göstermekle birlikte, su ögesi ve çevresinin de sıklıkla tercih edilen alanlar arasında yer aldığı'nın görülmesi bu kullanım alanlarının görsel imajının yüksek olduğunu işaret etmektedir (Şekil 7.).

Şekil 7. Kültürpark içerisinde fotoğraf çektirilen alanlar görsel imajı yüksek alanlar olarak değerlendirilmektedir.

Gözlem süreci boyunca, alan içerisinde Konya Büyükşehir Belediyesine ait bakım araçlarının varlığı dikkat çekmiştir. Ayrıca, özellikle yaya yollarının kesişim noktalarında yeterli sayıda ve kolay fark edilebilir konumda yerleştirilmiş çöp kutularının bulunduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, parkın genel itibarıyla temiz ve bakımlı olduğu gözlemlenmiştir.

Sosyallik: Kullanıcılar, kendilerini ait hissettikleri mekânları kullanmayı daha fazla tercih etmektedir. Aidiyet duygusu hissedilen mekânlar, kullanıcıların sosyalleşme süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Kültürparkta yapılan gözlemler sonucunda, kullanıcıların büyük çoğunlukla parkı gruplar halinde kullanmayı tercih ettikleri belirlenmiştir. Yanı sıra alana yalnız gelen kullanıcıların da bulunduğu gözlemlenmiştir. Yalnız gelen kullanıcıların genellikle yaya yolları boyunca konumlandırılmış oturma elemanlarını tercih ettikleri, grup halinde vakit geçiren kullanıcıların ise daha çok yeşil alanlarda zaman geçirdikleri tespit edilmiştir (Şekil 8.).

Şekil 8. Kültürpark içerisinde gruplar halinde vakit geçiren kullanıcılar

Park içerisinde yer alan yeme-içme alanları ile su ögesi çevresinin, kullanıcıların bir araya gelerek vakit geçirmelerine olanak tanıyan ve sosyalleşmeyi destekleyen mekânlar olduğu

gözlemlenmiştir. Ayrıca park içerisinde gerçekleştirilmesi planlanan etkinliklerin, kent genelinde yer alan tanıtım panoları ve toplu taşıma araçları aracılığıyla duyurulması, kullanıcıların etkinliklerden haberdar olmasını sağlayarak biraraya gelmesinde ve sosyalleşmesinde önemli bir etken olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç

Yapı ve nüfus yoğunluğundaki artış, rant baskısı, arazi kullanım desenlerinin değişmesi ve teknolojik gelişmelerin hız kazanması gibi nedenlerle kentlerimizdeki açık ve yeşil alanlar giderek azalmakta; bu durum, kentlerin ekolojik dengeden uzaklaşarak yaşanabilirliğini yitiren mekânlara dönüşmesine yol açmaktadır. Oysa günümüz kentlerinde bireyler, yoğun yapılaşma, trafik, gürültü, çevresel kirlilik ve stres gibi olumsuz koşullardan uzaklaşabilecekleri; dinlenme, sosyalleşme ve doğayla etkileşim kurabilecekleri açık ve yeşil alanlara her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır.

Bu bağlamda, günümüzde varlığını sürdürebilen kentsel açık ve yeşil alanların yalnızca korunması değil, aynı zamanda niteliklerinin artırılarak kentliler tarafından yoğun biçimde kullanılan, tercih edilen ve kullanıcı memnuniyeti sağlayan mekânlar hâline getirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi ise söz konusu alanların, kullanıcı ihtiyaçları ve mekânsal kalite ölçütleri dikkate alınarak planlanması ve tasarlanmasıyla mümkün olabilmektedir.

Bir mekânın kullanıcılar tarafından benimsenmesi ve memnuniyet yaratması, doğrudan mekânsal düzenlemenin başarısı ve sunulan mekânsal kalitenin düzeyi ile ilişkilidir. Bu doğrultuda, çalışma kapsamında Kültürpark alanının mekânsal karakteristikleri belirlenen kalite kriterleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve elde edilen bulgular kullanıcı davranışlarına yönelik gerçekleştirilen sistematik gözlemlerle desteklenmiştir. Yapılan değerlendirmeler

sonucunda, Kültürpark'ta gerçekleştirilen mekânsal düzenlemelerin kullanıcı ihtiyaçlarını karşılama düzeyi ve alanın genel mekânsal performansı ortaya konmuştur. Parkın genel kullanım biçimleri, kullanıcı profilleri, alan içerisindeki hareketlilik ve yoğun olarak tercih edilen mekânlar, söz konusu kalite kriterleri kapsamında ele alınmıştır.

Alan genelinde gerçekleştirilen gözlemler, bireysel kullanımlarda erkek kullanıcıların, grup halinde gerçekleştirilen kullanımlarda ise kadın kullanıcıların daha baskın olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, park içerisinde sunulan aktivite türleri ile mekânsal düzenlemelerin, farklı kullanıcı profillerine göre çeşitlendirilmesi gerekliliğine işaret etmektedir. Özellikle kadın kullanıcıların ihtiyaçlarına ve kullanım alışkanlıklarına yönelik mekânsal düzenlemelerin artırılması, parkın daha kapsayıcı bir kullanım yapısına kavuşmasına ve kullanıcı profili açısından daha dengeli bir dağılımının sağlanması katkı sağlayacaktır.

Aktivite ve çeşitlilik kriteri açısından değerlendirildiğinde, Kültürpark'ın farklı yaş gruplarına ve kullanıcı profillerine hitap eden çeşitli kullanım alanlarını bir arada barındırdığı görülmektedir. Kütüphane ve yakın çevresinde genç kullanıcıların yoğunluk gösterdiği, çay bahçesi ve su ögesi çevresinde orta ve ileri yaş grubunun daha fazla zaman geçirdiği tespit edilmiştir. Bu farklılaşma, park içerisindeki fonksiyonel alanların kullanıcı profiline göre değişen kullanım biçimlerine sahip olduğunu ortaya koymakta; mekânsal organizasyonun, farklı yaş gruplarının beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde kurgulanmasının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca alanda yer alan kütüphane, sergi alanı, su ögesi çevresi, temalı g l bahçesi,  ocuk oyun ve trafik eğitim alanları ile yeme-içme mekânları, kullanıcıların farklı beklenti ve ihtiyaçlarına cevap veren başlıca işlevsel alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, kent merkezindeki konumu sayesinde

Kültürpark'ın yılın farklı dönemlerinde kent genelinde düzenlenen çeşitli etkinliklere ev sahipliği yapması, bu yönüyle kent ölçeğinde önemli bir çekim noktası olduğunu göstermektedir (Şekil 9.).

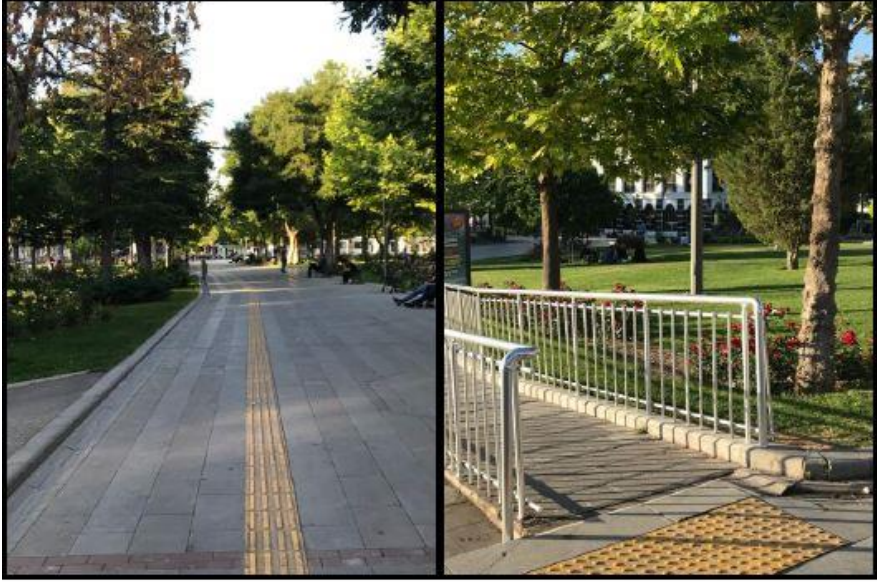

Şekil 9. Kültürpark içerisinde yer alan aktivite alanları

Kentin farklı bölgelerinden otobüs, tramvay ve minibüs gibi toplu taşıma sistemleri ile kolay erişilebilir olan ve kent merkezi içerisinde yaya erişilebilirliği yüksek bir konumda yer alan parkın, mekânsal kurgusu kapsamında fiziksel ve görsel erişilebilirliğinin genel olarak yeterli düzeyde olduğu görülmüştür.

Park içerisinde yaya akslarının geniş olması ve dolaşımı kolaylaştırması, yaşlı ve engelli kullanıcıların dinlenmesine olanak tanıyan oturma birimlerinin sık aralıklarla konumlandırılmış olması, engelli kullanıcılar için akülü araç şarj istasyonlarının bulunması ve yaya-bisiklet köprüsünün park içerisindeki ana yaya akslarıyla bağlantılı olması, parkın tercih edilebilirliğini artıran başlıca düzenlemeler olarak değerlendirilmektedir (Şekil 10). Ayrıca parkın mekânsal okunabilirliğinin ve geçirgenliğinin yüksek olması,

kullanım sıklığının ve buna bağlı olarak kullanıcı memnuniyet düzeyinin artmasında önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 10. Engelli kullanıcılara yönelik yapılan düzenlemeler

Erişilebilirlik ve güvenlik açısından genel olarak olumlu değerlendirilen bu mekânsal düzenlemelere rağmen, bazı eksikliklerin park kullanımını olumsuz yönde etkilediğı görülmektedir. Özellikle bisiklet yollarının net bir biçimde tanımlanmamış olması ve motorlu taşıtların yaya alanlarına girebilmesi, yaya güvenliğini olumsuz etkileyen en önemli sorunlar arasında yer almaktadır (Şekil 11).

Konfor ve görsel imaj açısından değerlendirildiğinde, fotoğraf çekimi davranışının park genelinde yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, kullanıcıların mekânı estetik açıdan beğendiklerini ve alanda bulunmaktan memnuniyet duyduklarını göstermektedir.

Şekil 11. Park içerisinde yaya yollarını kullanan motorlu taşıtlar ile bisiklet kullanıcıları

Alanın iklime uygun, köklü ağaç dokusuna sahip olması; açık, yarı açık ve kapalı mekân çeşitliliği sunması, parkın yılın farklı zamanlarında ve günün farklı saatlerinde kullanılabilmesine olanak tanımaktadır. Bakım, temizlik ve güvenlik kriterleri açısından ise park genel olarak olumlu değerlendirilmektedir. Alan genelinde çöp kutularının yeterli sayıda ve uygun yerlerde konumlandırılması, bakım araçlarının düzenli olarak alanda bulunması, polis karakolunun ve kamera sistemlerinin varlığı parkın bakımlı ve güvenli bir algı oluşturmaya katkı sağlamaktadır.

Sosyallik, aidiyet ve mekânsal sahiplenme kriterleri bağlamında yapılan gözlemler, kullanıcıların park içerisinde çeşitli sosyal etkileşimler gerçekleştirdiğini göstermektedir. Kullanıcıların mekânda vakit geçirme süresinin uzunluğu ve farklı alanlarda tekrar eden kullanımlar, parkın genel olarak benimsendiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, aidiyet duygusunu güçlendirecek mekânsal ve işlevsel düzenlemelerin artırılması gerekmektedir.

Genel değerlendirme sonucunda, Kültürpark'ın aktivite ve çeşitlilik, erişilebilirlik ve bağlantılar, görsel imaj ve konfor ile sosyallik kriterleri açısından bazı eksiklikler barındırmasına rağmen, kullanıcıları alana çekme ve alanda vakit geçirmelerini sağlama noktasında yeterli düzeyde başarılı olduğu görülmüştür. Alanın geçiş yolu niteliği taşıması, kent içi ulaşım bağlantılarının güçlü olması ve kent merkezinde hizmet veren bir açık ve yeşil alan olması, parkın yoğun kullanımında etkili olmaktadır.

Kültürpark'ın mekânsal kalitesini artırmaya yönelik olarak, öncelikle kadın kullanıcıların ihtiyaç ve beklentilerine yönelik aktivite çeşitliliğinin ve mekânsal düzenlemelerin geliştirilmesi gerekmektedir. ocuk kullanıcılar için ayrılmış oyun alanları ise güvenli ve çocukların fiziksel ve mental gelişimini destekleyici nitelikte yeniden tasarlanmalıdır. Park içerisinde kullanıcılar tarafından zamanla oluşturulan doğal geçiş yolları dikkate alınarak yeni yaya yolları oluşturulmalı ve parkın ana yaya aksı ile bütünleştirilmelidir. Park içerisinde bisiklet kullanımını desteklemek amacıyla bisiklet yolları net bir biçimde tanımlanmalı ve uygun konumlarda bisiklet park alanları oluşturulmalıdır. Bununla birlikte, alan genelinde yönlendirici levhalar ve giriş noktalarında park vaziyet planları yer alarak mekânın okunabilirliği artırılmalıdır. Yaya güvenliğini sağlamak amacıyla motorlu taşıt girişleri sınırlandırılmalı ve yalnızca belirlenen servis saatlerinde alana girişe izin verilmelidir.

Park içerisinde yer alan Dede Bahçesi'nin tarihi kimliği ön plana çıkarılarak toplumsal bellekteki yeri korunmalı, çevresinde görsel kirliliğe neden olan unsurlar kaldırılarak mekânsal algısı güçlendirilmelidir. Algılanabilirliği düşük olan sergi alanı ise yarı açık bir mekâna dönüştürülerek farklı etkinliklere ev sahipliği yapabilecek şekilde işlevselliği artırılmalıdır. Son olarak, park için kapsamlı bir acil durum eylem planı hazırlanmalı, toplanma

noktaları oluşturularak kullanıcıların bu alanlar hakkında bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Altman, I., & Zube, E. H. (1989). *Public places and spaces*. New York, NY: Plenum Press.
- Baljon, L. (1992). *Designing parks*. Amsterdam: Architectura & Natura Press.
- Bentley, I., Alcock, A., Murrain, P., McGlynn, S., & Smith, G. (1993). *Responsive environments: A manual for designers*. London: Butterworth Architecture.
- Civelekoğlu, L. (2017). Konya Atatürk Anıtı ve belleğimdeki Konya kırıntıları. Erişim adresi: <http://lcivelekoglu.blogspot.com> (Erişim tarihi: 8 Temmuz 2018)
- Gehl, J. (1987). *Life between buildings: Using public spaces*. New York, NY: Van Nostrand Reinhold.
- Konya Merkez Park Fuar Alanı Kentsel Tasarım ve Rekreasyon Alanı Düzenleme Projesi Raporu. (2006). Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya.
- Kuş, A & Özdamar, M.E. (2010). Konya Fuarı. M.Birekul (Der.), Konya Ansiklopedisi içinde. (ss. 46-48). Konya: Konya Kültür Yayınları.
- Lynch, K. (1984). *Good city form*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Madden, K., & Wiley-Schwartz, A. (2002). How to design a safe public space. *Landscape Design*, 308, 21–24.
- Önder, M. (1971). *Mevlana şehri Konya – Tarihi kılavuz*, Konya Turizm Derneği Yayını, Ankara.

- Project for Public Spaces. (2000). *How to turn a place around: A handbook for creating successful public spaces*. New York, NY.
- Prospect Park Alliance, & Central Park Conservancy. (1996). *Understanding park use*. New York, NY.
- Ter, Ü., 2002, Konya kenti açık ve yeşil alan varlığı içinde tarihi kent merkezinin kentsel tasarımı üzerine bir araştırma, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Thwaites, K. (2001). Experiential landscape place: An exploration of space and experience in neighbourhood landscape architecture. *Landscape Research*, 26(3), 248–256.
- Topçuoğlu, F., & Gürel, H. M. (2020). Mekân-Politika Ekseninde Konya Kültürpark'ın Dönüşümü. *İDEALKENT*, 11(31), 1487-1516. <https://doi.org/10.31198/idealkent.741383>

BÖLÜM 6

TÜRKİYE AKADEMİSİNDE DİJİTAL İKİZ LİTERATÜRÜ: TR DİZİN VE DERGİPARK VERİ TABANLARI ÜZERİNDEN BİR ERKEN DÖNEM PANORAMASI

1. ESRA ŞIRKI¹

Giriş

Dijital dönüşüm süreciyle birlikte fiziksel ve sanal sistemler arasındaki sınırlar giderek belirsizleşmiş, bu durum karmaşık sistemlerin izlenmesi, modellenmesi ve yönetilmesine yönelik yeni yaklaşımların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda son yıllarda hem akademik literatürde hem de endüstriyel uygulamalarda hızla yaygınlaşan dijital ikiz (digital twin) kavramı, fiziksel bir varlık, süreç veya sistemin sanal ortamda yüksek doğrulukla temsil edilmesini ve bu temsilin fiziksel karşılığıyla sürekli veri alışverişi içinde olmasını ifade etmektedir (Barricelli ve diğerleri, 2019; Singh ve diğerleri, 2021; Tao ve diğerleri, 2022). Dijital ikizler, yalnızca mevcut durumu yansıtmakla sınırlı kalmayıp, sistem davranışlarını simüle edebilme, geleceğe yönelik performans tahminleri yapabilme

¹ Araştırma Görevlisi, Siirt Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama, Orcid: 0000-0001-7914-4821

ve tüm yaşam döngüsü boyunca optimizasyon ve kontrol olanakları sunma potansiyeline sahiptir.

Kavramsal olarak dijital ikiz, üç temel bileşenden oluşan bir yapı üzerine inşa edilmektedir: (i) fiziksel varlık, (ii) bu varlığı temsil eden sanal model ve (iii) fiziksel ve sanal varlıklar arasında gerçek zamanlı ya da zamana bağlı veri senkronizasyonunu sağlayan bağlantı mekanizması (Barricelli ve diğerleri, 2019; Lattanzi ve diğerleri, 2021). Literatürde dijital ikiz kavramı, dijital model ve dijital gölge gibi ilişkili kavramlardan, özellikle veri akışının sürekliliği ve çift yönlü olması bakımından ayrılmaktadır. Bu özellikler, dijital ikizleri statik CAD veya CAE modellerinden farklılaştırarak dinamik, öğrenebilen ve müdahaleye açık sistemler hâline getirmektedir (Zhu ve diğerleri, 2025; Hu ve diğerleri, 2021).

Dijital İkiz Kavramının Küresel Yükselişi

Dijital ikiz kavramının kökenleri, modern literatürde çoğunlukla 2000’li yılların başına tarihlendirilse de, öncül uygulamaları 1970’li yıllarda havacılık ve uzay çalışmalarında görülmektedir. Apollo görevleri sırasında uzaya gönderilen araçların Dünya’daki fiziksel kopyaları üzerinden yapılan test ve simülasyonlar, daha sonra dijital ikiz yaklaşımının temelini oluşturacak “ikiz” fikrinin ilk örnekleri olarak değerlendirilmektedir (Singh ve diğerleri, 2021; Hu ve diğerleri, 2021). Kavramın teorik çerçevesi ise ürün yaşam döngüsü yönetimi bağlamında geliştirilen ve gerçek uzay, sanal uzay ve bu iki alanı birbirine bağlayan bir mekanizmayı içeren “aynalı uzaylar” modeliyle sistematik hâle getirilmiştir (Singh ve diğerleri, 2021).

2010’lu yılların başında özellikle havacılık ve savunma alanında yürütülen çalışmalarla dijital ikiz, çok ölçekli ve çok fiziksel süreçleri kapsayan, sensör verileri ve operasyon geçmişiyle sürekli güncellenen bir simülasyon altyapısı olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Tao ve diğerleri, 2022; Zhu ve diğerleri, 2025). 2016

sonrası dönemde ise Endüstri 4.0 paradigması, Nesnelerin İnterneti (IoT), büyük veri analitiği, bulut ve uç bilişim altyapıları ile yapay zekâ temelli yöntemlerin gelişmesi, dijital ikizlerin hem teknik kapasitesini hem de uygulama alanlarını önemli ölçüde genişletmiştir (Barricelli ve diğerleri, 2019; Lattanzi ve diğerleri, 2021; Yao ve diğerleri, 2023).

Güncel literatür, dijital ikizlerin yalnızca mühendislik tasarımı ve üretim süreçleriyle sınırlı kalmadığını; altyapı sistemleri, akıllı şehirler, enerji, sağlık ve biyomedikal uygulamalar gibi çok sayıda alana yayıldığını göstermektedir (Hu ve diğerleri, 2021; Yao ve diğerleri, 2023; Iliuță ve diğerleri, 2024). Bu genişleme süreci, dijital ikiz mimarilerinin de evrilmesine yol açmış; temel üçlü yapı korunmakla birlikte veri, hizmet, çevre ve zaman boyutlarını içeren çok katmanlı ve çok boyutlu mimari yaklaşımlar önerilmiştir. Aynı zamanda yapay zekâ destekli “akıllı dijital ikiz” kavramı ön plana çıkmış, bu sistemlerin daha otonom, öngörücü ve uyarlanabilir hâle gelmesi hedeflenmiştir (Lattanzi ve diğerleri, 2021; Yao ve diğerleri, 2023; Iliuță ve diğerleri, 2024).

Bununla birlikte, dijital ikiz teknolojisinin yaygınlaşması; birlikte çalışabilirlik, veri güvenliği, gizlilik, model doğruluğu ve etik yönetim gibi önemli tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Özellikle insan merkezli dijital ikiz uygulamalarında bu sorunlar daha görünür hâle gelmekte ve teknolojinin yalnızca teknik değil, aynı zamanda sosyo-teknik bir perspektifle ele alınmasını gerekli kılmaktadır (Barricelli ve diğerleri, 2019; Yao ve diğerleri, 2023; Iliuță ve diğerleri, 2024).

Dijital İkiz Çalışmalarının Türkiye Bağlamı

Türkiye bağlamında dijital ikiz çalışmalarına ilişkin literatür incelendiğinde, bu alandaki akademik üretimin henüz bütüncül ve sistematik bir çerçevede ele alınmadığı görülmektedir. Küresel ölçekte dijital ikiz kavramının tanımı, mimarisi ve uygulama alanları

üzerine kapsamlı derleme ve sistematik incelemeler bulunmasına rağmen, bu çalışmalar çoğunlukla ülke-bazlı analizler sunmamakta ve Türkiye gibi yükselen araştırma ekosistemlerine özgü eğilimleri görünür kılmamaktadır.

Türkiye’de yayımlanan dijital ikiz odaklı çalışmalar ise genellikle belirli uygulama alanlarına odaklanan mühendislik temelli araştırmalar, vaka analizleri veya disiplin-özel teknik katkılar şeklinde dağınık bir yapı sergilemektedir. Bu durum, dijital ikiz araştırmalarının hangi disiplinlerde yoğunlaştığı, hangi metodolojik yaklaşımların benimsendiği ve küresel literatürle hangi noktalarda kesiştiği ya da ayrıştığına dair bütüncül bir değerlendirme yapılmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca, dijital ikiz literatüründe sıkça vurgulanan mimari sınıflandırmalar, yaşam döngüsü perspektifi ve “akıllı dijital ikiz” gibi güncel kavramsal açılımların Türkiye merkezli çalışmalarda ne ölçüde benimsendiği henüz sistematik olarak analiz edilmemiştir.

Bu bağlamda, Türkiye’de dijital ikiz araştırmalarını bibliyometrik ve tematik bir yaklaşımla haritalandıran, disiplinler eğilimleri ve kavramsal yönelimleri ortaya koyan çalışmaların eksikliği dikkat çekmektedir. Mevcut boşluk, yalnızca uygulama potansiyelinin tartışılmasını değil, aynı zamanda Türkiye’de üretilen akademik bilginin küresel dijital ikiz literatürü içindeki konumunun eleştirel bir biçimde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yapısı

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de dijital ikiz konusunda yapılan akademik araştırmaların erken dönem panoramasını çıkarmak, disiplinler eğilimleri haritalandırmak, tematik evrimi analiz etmek ve gelecek araştırma yönelimleri için bir çerçeve önermektir. Çalışma, Türkiye’nin dijital ikiz literatüründeki konumunu anlamak, araştırma boşluklarını tespit etmek ve politika

yapıcılara, araştırmacılara, uygulayıcılara yol gösterici bilgiler sunmak hedefindedir.

Çalışmanın kapsamı, TR Dizin ve DergiPark veri tabanlarında indekslenen, "dijital ikiz" kavramını içeren hakemli akademik yayınlarla sınırlıdır. 2018-2025 yılları arasında yayımlanan makaleler, bibliyometrik analiz ve içerik analizi yöntemleriyle incelenmiştir. Nicel analizlerle yayın trendleri, disiplinler dağılım ve dil tercihleri ortaya konurken; nitel analizlerle kavramsal çerçeveler, metodolojik eğilimler ve tematik evrim incelenmiştir.

Çalışmanın yapısı şu şekildedir: İkinci bölümde kullanılan veri toplama ve analiz yöntemleri detaylandırılmaktadır. Üçüncü bölümde nicel ve nitel bulgular sunulmakta, görsel verilerle desteklenmektedir. Dördüncü bölümde bulgular uluslararası literatür bağlamında tartışılmakta, Türkiye'ye özgü dinamikler vurgulanmaktadır. Beşinci bölümde ise ana çıkarımlar özetlenmekte, araştırma boşlukları belirtilmekte ve gelecek çalışmalar için öneriler sunulmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye dijital ikiz literatürünü ilk kez bibliyometrik ve tematik boyutlarıyla birlikte ele almaktadır. Bu sebeple çalışmanın, Türkiye'nin dijital dönüşüm sürecine akademik katkı sağlaması, araştırmacılara yol haritası sunması ve politika yapıcılar için veri temelli öneriler geliştirmesi beklenmektedir. Erken dönemde bir literatür haritası çıkarmanın, gelecekteki araştırma yönelimlerini şekillendirmede kritik öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma Deseni ve Temel Yaklaşım

Bu çalışma, Türkiye'de dijital ikiz konusunda yapılan akademik araştırmaların erken dönem profilini çıkarmak amacıyla

karma yöntem araştırma deseni benimsemiştir. Nicel bibliyometrik analiz ile yayın trendleri, disiplinler dağılım ve yazar verimliliği gibi makro ölçekli eğilimler ortaya konurken; nitel içerik analizi ile kavramsal çerçeveler, metodolojik yaklaşımlar ve tematik evrim gibi mikro ölçekli eğilimler incelenmiştir. Bu ikili yaklaşım, literatürün hem nicel hem nitel boyutlarının bütüncül bir şekilde ele alınmasını sağlamıştır.

Veri Toplama Süreci ve Kaynak Seçimi

Türkiye'de dijital ikiz literatürünü bütüncül biçimde izlemek için kullanılan iki temel açık erişim veri kaynağı olan TRDizin ve DergiPark veri tabanları seçilmiştir. Bu seçim, Türkiye'de yapılan araştırmaların tamamına yakınına kapsama iddiası taşıyan bu platformların ulusal akademik yayıncılıktaki merkezi konumundan kaynaklanmaktadır. Ancak, iki veri kaynağı arasında veri yapıları, meta veri kapsamı ve anahtar kelime indeksleme yaklaşımı açısından farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum, kavramın ulusal akademik alandaki görünürlüğünü değerlendirmeyi güçleştirmekte ve veri bütünlüğü sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Veri toplama işlemi 28 Kasım 2025 tarihinde gerçekleştirilmiş olup, her iki veri tabanında da başlık kısmında “dijital ikiz” kavramı geçen makaleler taranmıştır. Tarama sürecinde dil kriteri olarak Türkçe veya İngilizce, yayın türü olarak hakemli akademik makale ve zaman aralığı olarak 2018–2025 yılları (ilk bulunan yayından güncel tarihe kadar) esas alınmıştır. Bu kapsamda TRDizin veri tabanında yapılan taramada 28 yayın tespit edilmiş, ancak bunlardan 4’ünün proje raporu olduğu belirlenerek analiz dışı bırakılmış ve değerlendirmeye 24 çalışma dahil edilmiştir. DergiPark veri tabanında ise toplam 44 yayına ulaşılmıştır.

İki veri kaynağından elde edilen yayınlar Excel ortamında birleştirilmiştir. Birleştirme işlemi sırasında DOI (Digital Object Identifier) numaraları üzerinden çakışmalar tespit edilmiş ve

yenilenen kayıtlar elenmiştir. Bu süreç sonunda toplam 46 benzersiz akademik yayına ulaşılmıştır. TRDizin veri tabanında anahtar kelimelerin indekslenmemesi sebebiyle tematik sınıflandırma başlık ve özet temelli içerik analizine dayalı olarak yapılmıştır.

DergiPark veri kümesi .xls formatından .xlsx formatına dönüştürülmüş ve Python tabanlı bibliyometrik analiz ortamına aktarılmıştır. Veri dönüşümü sürecinde içerik veya meta veri yapısında değişikliğe yol açılmamış, orijinal veri bütünlüğü korunmuştur.

Analiz Yöntemleri

Bibliyometrik analizler, Python programlama dili ve bu alana özgü kütüphaneler olan pandas, numpy, matplotlib ve seaborn kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Analiz sürecinde yayınların yıllara göre dağılımını ortaya koyan zamansal analizler yapılmış, en üretken yazarların belirlenmesine yönelik yazar analizi uygulanmış, dil tercihleri ile dergi dağılımlarını içeren dil ve yayın analizleri gerçekleştirilmiş ve son olarak yayınların ana bilim dallarına göre sınıflandırıldığı disiplinler haritalama çalışmaları yürütülmüştür. Bu çok boyutlu analiz yaklaşımı sayesinde literatürün yapısal özellikleri kapsamlı bir biçimde değerlendirilmiştir.

İçerik analizi, çalışmaların makale özetleri (abstract) üzerinden gerçekleştirilmiştir. Analiz süreci kapsamında öncelikle metin ön işleme aşaması uygulanmış; bu aşamada metin içi veri temizliği yapılmış, büyük-küçük harf dönüşümleri gerçekleştirilmiştir. Ardından frekans analizi kapsamında tekli kelime (unigram) sıklıkları hesaplanmış ve kelime bulutu (word cloud) oluşturulmuştur. Tematik analiz aşamasında ise kavramsal çerçeve tespit edilmiş, metodolojik eğilimler sınıflandırılmış ve tematik evrimin yıllara göre değişimi incelenmiştir. Analiz sürecinin yürütülmesinde Excel, Python 3.9 ve Google Tablolar analitik araç ve yazılımları kullanılmıştır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

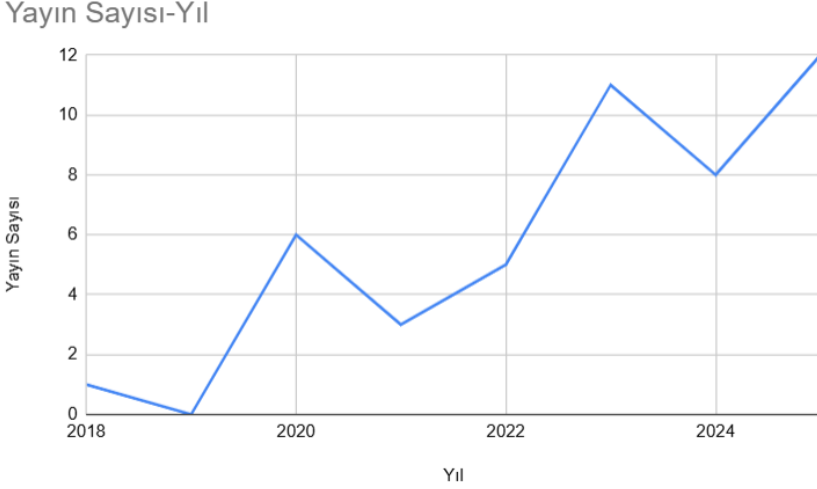
Bu çalışmada bazı yöntemsel sınırlılıklar bulunmaktadır. Araştırma yalnızca TRDizin ve DergiPark veri tabanlarıyla sınırlandırılmış olup, uluslararası indekslerde yer alan Türk araştırmacılara ait yayınlar kapsama dahil edilmemiştir. Ayrıca yalnızca Türkçe ve İngilizce dillerindeki çalışmalar değerlendirilmiş, diğer dillerdeki yayınlar analiz dışı bırakılmıştır. Zaman sınırlılığı kapsamında 2025 yılına ait tüm yayınların henüz indekslenmemiş olabileceği göz önünde bulundurulmuştur. Kavramsal sınırlılık olarak ise sadece başlığında “dijital ikiz” ifadesi geçen çalışmalar taranmış, bu kavramın yalnızca içerikte geçtiği yayınlar değerlendirmeye alınmamıştır. Buna karşılık çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak amacıyla tüm veriler manuel olarak doğrulanmış, hem nicel hem de nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı yöntemsel üçgenleme yaklaşımı benimsenmiş ve analiz sürecinin tüm aşamaları şeffaf, izlenebilir ve tekrarlanabilir şekilde dokümente edilmiştir. Bu yöntemsel çerçeve sayesinde Türkiye’de dijital ikiz literatürünün hem makro düzeyde eğilimleri hem de mikro düzeyde dinamikleri sistematik ve bütüncül bir biçimde ortaya konulabilmektedir.

Bulgular

Yıllara Göre Yayın Sayısı

Türkiye’de dijital ikiz kavramına ilişkin ilk kayıtlı yayın 2018 yılına tarihlenmekte olup, 2020’ye kadar oldukça sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. 2022 sonrasında ise, özellikle 2023–2025 döneminde yayın sayısında belirgin bir artış gözlenmekte; bu durum kavramın ulusal akademik söylem içerisinde görünür ve disiplinler arası bir araştırma eksenine dönüşmeye başladığını göstermektedir (Şekil 1). Türkiye’de dijital ikiz araştırmaları 2023 yılında kritik bir eşiği aşmış, yıllık yayın sayısı 10’u geçmiştir. Bu ivme, küresel dijital dönüşüm trendi ile paralellik göstermektedir.

Şekil 1. Yıllara göre yayın sayısı

Kaynak: Yazar analizi, TR Dizin ve DergiPark veri tabanlarından elde edilen verilere dayalı olarak oluşturulmuştur (2018–2025).

Yazar Analizi

İncelenen veri kümesinde dijital ikiz kavramı üzerine birden fazla yayın üreten ve dolayısıyla ulusal literatürde öncü rol üstlenen araştırmacılar arasında özellikle Mehmet Ölmez (n:3), Ömer Aydın (n:2), Süleyman Yükçü (n:2) ve çalışma arkadaşları öne çıkmaktadır. Bu isimlerin çalışmaları, ağırlıklı olarak Endüstri 4.0 ve üretim süreçleri bağlamında dijital ikiz uygulamalarına odaklanmakta; böylece kavramın Türkiye’deki ilk kurumsallaşma eksenini de belirlemektedir. Fakat bu kitap bölümünün erken dönem yayınları incelemesi sebebi ile çekirdek yazar ağı henüz oluşmamıştır.

Yayın Dili Analizi

İncelenen toplam 46 yayının %72’sinin (n=33) Türkçe, %28’inin (n=13) ise İngilizce dilinde yayımlandığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, Türkiye’de dijital ikiz literatürünün ağırlıklı olarak Türkçe üretildiğini, ancak İngilizce yayınların da kayda değer bir düzeye ulaştığını göstermektedir.

Dergilere Göre Yayın Dağılımı Analizi

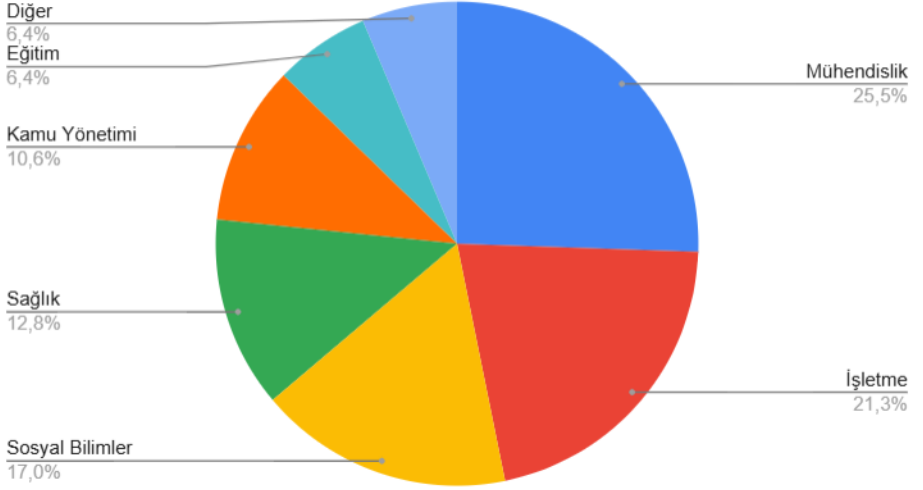
Dergilere göre yayın dağılımı incelendiğinde, dijital ikiz konusundaki çalışmaların belirli bir dergide yoğunlaşmadığı, aksine farklı dergiler arasında görece dengeli bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Verimlilik Dergisi, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi ile Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi'nin her birinde ikişer yayın yer alırken, diğer dergilerin büyük çoğunluğunda yalnızca birer yayın bulunması dikkat çekmektedir. Bu durum, dijital ikiz konusunun Türkiye'de henüz belirli çekirdek dergiler etrafında yoğunlaşmadığını, farklı disiplinler ve yayın organları üzerinden dağınık fakat giderek artan bir ilgiyle ele alındığını göstermektedir.

Disiplinlere Göre Yayın Analizi

Pasta grafiğinden (Şekil 2) anlaşılabacağı gibi, dijital ikiz araştırmaları Türkiye'de multidisipliner bir karaktere sahiptir. Mühendislik alanı öncü rol oynasa da, işletme ve sosyal bilimlerin %38'lik toplam payı, konunun teknik bir mesele olmanın ötesinde yönetimsel ve toplumsal boyutları olduğunu göstermektedir. Disiplinlere göre yayın dağılımı incelendiğinde, dijital ikiz çalışmalarının en yoğun olarak Mühendislik ve Teknoloji alanında yoğunlaştığı (%26, n=12) görülmektedir. Bunu sırasıyla İşletme ve Yönetim (%21, n=10) ile Sosyal Bilimler (%17, n=8) takip etmektedir. Sağlık Bilimleri (%13, n=6) ve Kamu Yönetimi ve Denetim (%11, n=5) alanlarının da kayda değer bir paya sahip olduğu, Eğitim Bilimleri (%6, n=3) ve diğer alanların (%6, n=3) ise daha sınırlı bir temsil düzeyinde kaldığı anlaşılmaktadır. Bu dağılım, dijital ikiz kavramının Türkiye'de ağırlıklı olarak teknik ve yönetsel disiplinlerde ele alındığını göstermektedir.

Şekil 2. Disiplinlere Göre Yayın Sayısı

Yayın Sayısı-Disiplin

Kaynak: Yazar analizi, TR Dizin ve DergiPark veri tabanlarından elde edilen verilere dayalı olarak oluşturulmuştur (2018–2025).

Kelime Bulutu ve Frekans Analizi

Kelime bulutu analizi, dijital ikiz kavramının Türkiye literatüründe ağırlıklı olarak teknoloji temelli bir çerçevede kavramsallaştırıldığını, ancak bu teknolojinin özellikle “sistem”, “model” ve “veri” üçgeninde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Analiz sonuçlarına göre “dijital ikiz” (f=142) kavramı açık ara en yüksek frekansa sahip olurken, bunu sırasıyla “teknolojisi” (f=45), “sistem” (f=38), “yönetim” (f=32) ve “üretim” (f=28) kavramları izlemektedir. Ayrıca “sağlık”, “lojistik”, “afet”, “kent”, “enerji” ve “denetim” gibi kavramların da öne çıkması, dijital ikiz uygulamalarının Türkiye’de çok sektörlü bir yayılım gösterdiğine işaret etmektedir. Uygulama alanlarının özellikle geleneksel Türk ekonomisinin yapı taşlarını (tekstil, tarım) ve ülkenin coğrafi gerçekliğini yansıtan afet yönetimi gibi alanları kapsamaması, teknolojinin yerel ihtiyaçlar doğrultusunda konumlandırıldığını

göstermektedir. Analiz sürecinde Türkçe ve İngilizce stopwords listeleri kullanılarak anlamsız kelimeler ayıklanmış ve elde edilen ilk 20 anlamlı kelime üzerinden kavramsal yapı yorumlanmıştır. Öne çıkan kelimelerin, kelime bulutu analizi Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 3: Kelime Bulutu Analizi

Kaynak: Yazar analizi, TR Dizin ve DergiPark veri tabanlarından elde edilen verilere dayalı olarak oluşturulmuştur (2018–2025).

Türkiye’de Dijital İkiz Literatürünün Tematik Evrimi

Dijital ikiz kavramının Türkiye akademik literatüründeki görünümü, dinamik bir tematik evrim süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç, sadece yayın sayılarındaki artışla değil, aynı zamanda araştırma odaklarındaki niteliksel dönüşümle de kendini göstermektedir. Erken dönem çalışmaların görece dar bir kavramsal çerçevede kalması, zamanla yerini giderek genişleyen ve derinleşen tematik odaklara bırakmıştır. Bu evrim, bir yandan küresel dijital dönüşüm eğilimlerinin yerel yansımalarını gösterirken, diğer yandan

Türkiye'ye özgü sosyo-ekonomik ve teknolojik bağlamın araştırma gündemini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Aşağıda sunulu Tablo 1, bu tematik dönüşümün yıllara göre nasıl gerçekleştiğini ve her dönemin kendine özgü vurgularını sistematik bir şekilde belgelemektedir.

Tablo 1: Türkiye’de Dijital İkiz Literatürünün Tematik Evrimi

Yıl	Tematik Odaklar	Değerlendirme
2018	denetim, dijital, süreç, geleneksel, fayda	Başlangıç: Denetim odaklı Muhasebe disiplininin çıkış
2020	sağlık, uygulama, sistem, model, koruyucu denetim, kamusal, dijital, süreç, veri eğitim, öğrenme, teknoloji, sanal, dönüşüm	Pandemi etkisi: Sağlık öne çıkıyor Çift odak: Sağlık + Kamu denetimi Eğitimde dijital dönüşüm
2021	maliyet, otomotiv, endüstri, düşürme, işletme enerji, yenilenebilir, kaynak, güneş, rüzgar	Endüstriyel odak: Maliyet optimizasyonu, enerji sektörüne yayılım
2022	üretim, tekstil, planlama, kontrol, hat panel, fotovoltaiik, emülatör, tasarım, eğitim	Üretim odaklı: Sektörel uygulamalar, enerji, eğitim teknolojileri
2023	nokta, bulut, fotogrametri, model, 3B kişiselleştirilmiş, tıp, hasta, sistematik, derleme verimlilik, işletme, üretim, karar, kalite sinema, etik, görsel, işitsel, yapay zeka	Teknik derinleşme: Modelleme teknikleri, sağlıkta kişiselleşme, işletme performansı. Yeni alan: Sanat ve etik
2024	havacılık, tasarım, süreç, maliyet, ürün yapı, yaşam, döngü, yönetim, sürdürülebilir malzeme, haddeleme, davranış, süreç, alışım	Uzmanlık alanlarında derinleşme: Havacılık endüstrisi, yapı sektöründe yaşam döngüsü, malzeme mühendisliği
2025	lojistik, tedarik, zincir, depo, optimizasyon afet, yönetim, deprem, yerel, sürdürülebilir insan merkezli, depo, AI, ML, algoritma kent, planlama, akıllı, şehir, uygulama sera,	2023 sonrası dönemde afet, lojistik ve yerel yönetim temalarının öne çıkması, söz konusu dönemde yaşanan toplumsal olaylarla ilişkili

tarım, kontrol, izleme, gerçek
zamanlı

olabilecek bir yönelim olarak
değerlendirilebilir.

Kaynak: Yazar analizi, TR Dizin ve DergiPark veri tabanlarından elde edilen verilere dayalı olarak oluşturulmuştur (2018–2025).

Tablo 1'in analizinden çıkan en çarpıcı bulgu, dijital ikiz araştırmalarının Türkiye'de doğrusal olmayan, katmanlı bir gelişim izlemesidir. İlk yıllarda muhasebe ve denetim disiplinlerinden beslenen kavram, pandemi dönemiyle birlikte sağlık alanında ivme kazanmış, ardından endüstriyel uygulamalara yönelmiştir. 2023 yılı ise bir dönüm noktası olarak karşımıza çıkmakta; bu tarihte teknik derinleşme, metodolojik çeşitlenme ve beklenmedik disiplinlerin (sinema, etik) alana dahil olması bir arada görülmektedir. Son dönemdeki lojistik, afet yönetimi ve akıllı tarım vurguları ise, dijital ikiz teknolojisinin artık soyut bir kavram olmaktan çıkıp somut, yerel problemlere çözüm üreten bir araç olarak konumlandığını göstermektedir. Bu tematik evrim, Türkiye'deki araştırmacıların dijital ikizi hem küresel teknoloji trendlerini takip eden hem de yerel ihtiyaçlara cevap veren bir kavram olarak değerlendirdiklerini gösterebilmektedir.

Türkiye Dijital İkiz Literatüründe Kullanılan Yöntemler

Türkiye'de dijital ikiz araştırmalarının metodolojik profilini değerlendirdiğimizde, Tablo 2'den de görüleceği üzere, alanın henüz erken aşamada olması nedeniyle literatür taraması ve kavramsal-teorik çalışmaların ön planda olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, yeni bir araştırma alanının doğal gelişim süreciyle uyumludur; zira araştırmacılar öncelikle kavramsal temelleri oluşturmakta, teorik çerçeveleri geliştirmekte ve mevcut bilgi birikimini sistematize etmektedir.

Bununla birlikte, Türkiye'ye özgü uygulama alanlarına yönelik ilginin artmasıyla birlikte, metodolojik eğilimlerde de belirgin bir dönüşüm yaşanmıştır. Geleneksel sektörlerin dijital dönüşüm ihtiyaçları, afet yönetimi gereksinimleri ve kamu

hizmetlerinin modernizasyonu gibi yerel bağlamın özgün dinamikleri, araştırmacıları daha uygulama odaklı yöntemlere yönlendirmiştir. Bu bağlamda, vaka çalışmaları ve deneysel-ampirik yöntemler giderek daha fazla benimsenmeye başlamıştır.

Tablo 2. Türkiye Dijital İkiz Literatüründe Kullanılan Yöntemler

Yöntem Tipi	Sayı	Oran	Örnek İfadeler
Literatür Taraması	18	%38	“Bu çalışmada literatür taraması yapılmıştır...” “Sistematik derleme yöntemi kullanılmıştır...”
Vaka Çalışması	12	%26	“Tekstil sektöründe bir uygulama örneği...” “X firması üzerinde bir durum analizi...”
Kavramsal / Teorik	10	%21	“Kavramsal bir çerçeve önerilmektedir...” “Teorik bir model geliştirilmiştir...”
Deneysel / Ampirik	7	%15	“Deney düzeneği kurularak test edilmiştir...” “Simülasyon sonuçları sunulmuştur...”
Karma Yöntem	5	%11	“Hem literatür taraması hem vaka çalışması...” “Teorik çerçeve ve uygulama örneği...”

Kaynak: Yazar analizi, TR Dizin ve DergiPark veri tabanlarından elde edilen verilere dayalı olarak oluşturulmuştur (2018–2025).

Yöntemsel eğilimlerin zaman içindeki evrimi incelendiğinde üç belirgin dönem ayırt edilebilmektedir. 2018-2020 yılları arasında, alanın Türkiye'deki ilk yıllarında, ağırlıklı olarak literatür taraması ve kavramsal çalışmalar öne çıkmaktadır. Bu dönemde araştırmacılar, dijital ikiz kavramını Türkçe akademik söyleme dahil etmekte ve temel kavramsal çerçeveleri oluşturmaktadır.

2021-2022 döneminde ise metodolojik bir geçiş yaşanmış, vaka çalışmalarında belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Bu dönemde, tekstil, otomotiv, enerji gibi geleneksel sektörlerde dijital ikiz uygulamalarının incelendiği sektörel araştırmalar ön plana çıkmıştır. Bu çalışmalar, teorik kavramların yerel endüstriyel bağlamda nasıl hayata geçirilebileceğine dair somut örnekler sunmuştur.

2023-2025 döneminde ise metodolojik olgunlaşmanın daha da belirginleştiği görülmektedir. Bu son dönemde, deneysel-ampirik çalışmalar ve karma yöntem yaklaşımları yaygınlaşmıştır. Araştırmacılar artık sadece kavramsal çerçeveler önermekle veya sektörel uygulamaları betimlemekle yetinmemekte, dijital ikiz uygulamalarının etkinliğini deneysel olarak test etmekte, simülasyon sonuçlarını analiz etmekte ve çoklu veri kaynaklarını entegre eden karma yöntemler geliştirmektedir.

Bu metodolojik evrim, Türkiye dijital ikiz literatürünün dinamik bir olgunlaşma sürecinden geçtiğini göstermektedir. İlk dönemde teorik temellerin atılması, ikinci dönemde yerel uygulamaların keşfedilmesi ve üçüncü dönemde ise metodolojik derinleşmenin yaşanması, sağlıklı bir araştırma ekosisteminin gelişimini işaret etmektedir. Bu evrim süreci, Türkiye'deki araştırmacıların dijital ikiz kavramını hem küresel literatürle uyumlu hem de yerel ihtiyaçlara duyarlı bir şekilde ele aldıklarının göstergesidir.

Tartışma

Bu çalışmanın bulguları, dijital ikiz kavramının Türkiye akademik literatüründe doğrusal olmayan, katmanlı ve disiplinler arası bir gelişim süreci izlediğini göstermektedir. Bu bulgu, dijital ikiz literatürünün küresel ölçekteki gelişimiyle genel hatlarıyla örtüşmektedir. Nitekim uluslararası literatürde de dijital ikizin tekil bir tanım veya sabit bir uygulama alanı etrafında şekillenmediği; aksine farklı disiplinlerin kendi problem alanları doğrultusunda kavramı yeniden yorumladığı vurgulanmaktadır (Barricelli ve diğerleri, 2019; Hu ve diğerleri, 2021).

Türkiye literatüründe dijital ikizin ilk olarak muhasebe ve denetim disiplinleri üzerinden akademik söyleme dâhil olması, küresel literatürde sıkça vurgulanan havacılık ve ileri mühendislik merkezli kökenlerden belirli ölçüde ayrılmaktadır. Uluslararası

çalışmalarda dijital ikizin erken döneminin ağırlıklı olarak ürün yaşam döngüsü yönetimi ve yüksek doğruluklu mühendislik simülasyonları bağlamında ele alındığı bilinmektedir (Singh ve diğeri, 2021). Buna karşılık Türkiye’de kavramın yönetsel kontrol, süreç denetimi ve organizasyonel fayda ekseninde tartışılmaya başlanması (Erturan ve Ergin, 2018), dijital ikizin daha erken aşamada yönetsel bir araç olarak içselleştirildiğini düşündürmektedir.

Pandemi dönemine denk gelen 2020 yılı itibarıyla sağlık, kamu yönetimi ve eğitim temalarının literatürde öne çıkması(Aynacı, 2020; Göçen, 2020; Alay, 2024), Türkiye bulgularını uluslararası literatürle yeniden yakınlaştırmaktadır. Küresel dijital ikiz çalışmalarında da bu dönemde sağlık sistemleri, sanal hasta modelleri ve uzaktan izleme uygulamalarına yönelik ilginin arttığı belirtilmektedir (Hu ve diğeri, 2021; Yao ve diğeri, 2023). Bu paralellik, Türkiye’deki akademik üretimin küresel krizler ve dönüşümler karşısında uluslararası araştırma gündemiyle eş zamanlı olarak yön değiştirebildiğini göstermektedir.

2021 ve 2022 yıllarında Türkiye literatüründe endüstriyel uygulamalara yönelimin belirginleşmesi (Bengü ve Fidancan, 2021; Çalış Duman, 2022), küresel dijital ikiz literatüründe Endüstri 4.0 ile birlikte ortaya çıkan üretim, enerji ve tedarik zinciri odaklı çalışmalarla büyük ölçüde örtüşmektedir. Uluslararası çalışmalarda dijital ikizlerin maliyet düşürme, süreç optimizasyonu ve verimlilik artırma potansiyelleri sıklıkla vurgulanırken (Lattanzi ve diğeri, 2021), Türkiye’deki çalışmaların da benzer pragmatik hedefler etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu durum, dijital ikizin Türkiye’de küresel endüstriyel söylemle uyumlu bir şekilde uygulama merkezli olarak ele alındığını göstermektedir.

Bununla birlikte, 2023 yılı ve sonrasında Türkiye literatüründe gözlemlenen teknik derinleşme ve disiplinler arası çeşitlenme, uluslararası literatürde tanımlanan “akıllı dijital ikiz”

yönelimiyle örtüşmektedir. Yapay zekâ entegrasyonu, gelişmiş modelleme teknikleri ve kişiselleştirilmiş uygulamalar, küresel literatürde dijital ikizin bir sonraki evrimi olarak tanımlanırken (Yao ve diğerleri, 2023; Iliuță ve diğerleri, 2024), Türkiye’deki çalışmaların da bu kavramsal çerçeveye doğru evrildiği görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye literatüründe etik, sanat ve insan merkezli uygulamalar gibi alanların daha görünür hâle gelmesi (Şeylan, 2023; Arslan, 2025), küresel literatürde henüz sınırlı düzeyde ele alınan sosyo-teknik boyutlara yerel bir katkı potansiyeli sunduğunu düşündürmektedir.

Son dönemde öne çıkan afet yönetimi, lojistik, akıllı şehirler ve tarımsal izleme temaları ise (Aslan, 2024; Çubukcu ve diğerleri, 2024; Bal ve diğerleri, 2025; Akçacı ve Matyar Tanır, 2025) Türkiye literatürünü küresel çalışmalardan kısmen farklılaştırmaktadır. Uluslararası literatürde altyapı ve şehir ölçekli dijital ikiz uygulamaları giderek artmakla birlikte (Yao ve diğerleri, 2023; Iliuță ve diğerleri, 2024), Türkiye’de bu temaların özellikle yerel ve kamusal sorunlar bağlamında ele alınması dikkat çekicidir. Bu durum, dijital ikizin Türkiye’de yalnızca teknolojik bir yenilik değil, toplumsal dayanıklılık ve kamusal fayda perspektifiyle de ele alındığını göstermektedir.

Metodolojik açıdan bakıldığında, Türkiye’de dijital ikiz literatürünün erken dönemlerinde kavramsal ve betimleyici çalışmaların ağırlıkta olması, uluslararası literatürde tanımlanan erken aşama dijital ikiz araştırma profiliyle uyumludur (Barricelli ve diğerleri, 2019). Zamanla vaka çalışmaları, deneysel yaklaşımlar ve karma yöntemlerin artması ise, küresel literatürde önerilen olgunlaşma sürecinin Türkiye bağlamında da izlenebilir olduğunu göstermektedir. Ancak uluslararası literatürde daha belirgin olan algoritmik yenilikler ve mimari soyutlamaların Türkiye literatüründe henüz sınırlı düzeyde temsil edilmesi, gelecekteki araştırmalar için önemli bir gelişim alanına işaret etmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu alışma Türkiye dijital ikiz literatürünün küresel eğilimlerle büyük ölçüde örtüşen, ancak uygulama öncelikleri ve tematik odakları bakımından bağlama duyarlı farklılaşmalar sergileyen bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye’de dijital ikiz araştırmaları, uluslararası literatürü takip eden bir çizgide ilerlerken, yerel sorun alanları üzerinden özgün katkılar üretme potansiyeli taşımaktadır. Bu bulgular, Türkiye dijital ikiz literatürünün gelecekte hem küresel teorik tartışmalara daha güçlü biçimde eklemlenebileceğini hem de yerel uygulamalardan beslenen özgün yaklaşımlar geliştirebileceğini göstermektedir.

Sonuç

Bu alışma, dijital ikiz kavramının Türkiye akademik literatüründeki gelişimini sistematik, disiplinler arası ve zamansal bir perspektifle inceleyerek literatürde önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamıştır. Bulgular, dijital ikizin Türkiye’de tekil bir disiplinin sınırları içinde değil; muhasebe ve denetimden mühendisliğe, sağlıktan afet yönetimine uzanan geniş bir uygulama ve tartışma alanı içerisinde ele alındığını ortaya koymaktadır. Bu çok yönlü yapı, dijital ikizin küresel literatürde tanımlanan esnek ve evrimsel karakteriyle büyük ölçüde örtüşmektedir.

Çalışmanın temel sonuçlarından biri, Türkiye dijital ikiz literatürünün gelişiminin doğrusal bir ilerleme izlemediğidir. İlk dönemlerde kavramın yönetsel ve denetim odaklı bir çerçevede ele alınması, dijital ikizin Türkiye bağlamında teknik bir simülasyon aracından ziyade karar destek ve kontrol mekanizması olarak konumlandırıldığını göstermektedir. Bu yönelim, küresel literatürde ağırlıklı olarak mühendislik ve ürün yaşam döngüsü perspektifinden şekillenen erken dönem dijital ikiz çalışmalarından kısmi bir ayrışmaya işaret etmektedir. Ancak izleyen yıllarda sağlık, endüstri, enerji ve altyapı temalarının literatüre dâhil olması, Türkiye’deki

akademik üretimin küresel dijital dönüşüm gündemiyle giderek daha fazla örtüştüğünü göstermektedir.

Pandemi sonrası dönemde gözlemlenen tematik çeşitlenme ve teknik derinleşme, dijital ikizin Türkiye literatüründe olgunlaşma sürecine girdiğini düşündürmektedir. Yapay zekâ, veri analitiği ve gelişmiş modelleme tekniklerinin dijital ikiz çalışmalarına entegre edilmesi, uluslararası literatürde tanımlanan “akıllı dijital ikiz” yaklaşımıyla paralel bir gelişime işaret etmektedir. Bununla birlikte, afet yönetimi, kamu hizmetleri ve yerel ölçekli uygulamaların Türkiye literatüründe belirgin bir yer tutması, dijital ikizin yerel ihtiyaçlar ve toplumsal öncelikler doğrultusunda yeniden anlamlandırıldığını göstermektedir. Bu durum, Türkiye literatürünün yalnızca küresel eğilimleri takip eden değil, aynı zamanda özgün problem alanları üzerinden katkı üretme potansiyeline sahip bir yapıda olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın önemli katkılarından biri, Türkiye dijital ikiz literatürünün disiplinler dağılımını, tematik yönelimlerini ve zaman içerisindeki dönüşümünü görünür kılmasıdır. Literatürün büyük ölçüde uygulama odaklı ilerlemesine karşın, kavramsal derinlik, etik ve yönetim gibi konuların sınırlı düzeyde ele alındığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, küresel literatürde de sıklıkla vurgulanan dijital ikiz teknolojilerinin yalnızca teknik değil, sosyo-teknik bir çerçevede değerlendirilmesi gerekliliğini Türkiye bağlamında yeniden gündeme getirmektedir.

Çalışmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. İnceleme, belirli veri tabanları ve anahtar kelimelerle sınırlı olup, gri literatür ve endüstriyel uygulamalara ilişkin teknik raporları kapsamamaktadır. Ayrıca, bibliyometrik ve içerik analizine dayalı bulgular, dijital ikiz uygulamalarının saha düzeyindeki etkilerini doğrudan yansıtmayabilir. Bu sınırlılıklar, gelecekte yapılacak çalışmalar için yeni araştırma alanları sunmaktadır.

Gelecek araştırmalar açısından, Türkiye dijital ikiz literatürünün mimari standartlar, veri yönetişimi, siber güvenlik, etik ve insan-merkezli dijital ikizler gibi alanlara daha fazla odaklanması önem taşımaktadır. Ayrıca, farklı sektörlerde geliştirilen dijital ikiz uygulamalarının karşılaştırmalı vaka analizleriyle incelenmesi, Türkiye'nin dijital ikiz ekosisteminin uluslararası literatüre özgün katkılar sunmasını mümkün kılacaktır. Bu doğrultuda, dijital ikizlerin Türkiye'de yalnızca teknolojik bir araç değil, sürdürülebilir kalkınma, kamusal fayda ve toplumsal dayanıklılık hedefleriyle ilişkilendirilen bütüncül bir dijital dönüşüm bileşeni olarak ele alınması, literatürün gelecekteki yönelimlerini şekillendirecektir.

Not: Bu kitap bölümünün yazım sürecinde, metin düzenleme ve analizlerin yapımına yönelik program kullanım adımlarına dair yapay zeka araçlarından (GPT 5 ve DEEPSEEK) faydalanılmıştır.

Kaynakça

Akçacı, T., & Matyar Tanır, Y. (2025). Lojistik Sektöründe Dijital İkiz Uygulamaları. *Econder Uluslararası Akademik Dergi*, 9(1), 96-115. <https://doi.org/10.35342/econder.1693393>

Alay, D. (2024). Kişiselleştirilmiş Tıp İçin Dijital İkiz: Sistematik Derleme. *Sağlık Profesyonelleri Araştırma Dergisi*, 6(1), 28-43. <https://doi.org/10.57224/jhpr.1342561>

Arslan, E. (2025). Optimizing Human-Centric Warehouse Operations: A Digital Twin Approach Using Dynamic Algorithms and AI/ML. *Verimlilik Dergisi(Productivity for Logistics)*, 119-138. <https://doi.org/10.51551/verimlilik.1524701>

Aslan, M. M. (2024). Bir Akıllı Kent Uygulaması Olarak Dijital İkiz Teknolojisinin Kent Planlaması ve Yönetimi Sürecindeki Rolü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(4), 1613-1624. <https://doi.org/10.21547/jss.1514231>

Aynacı, İ. (2020). Dijital İkiz Ve Sağlık Uygulamaları. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 70-79.

Barricelli, B. R., Casiraghi, E., & Fogli, D. (2019). A survey on digital twin: Definitions, characteristics, applications, and design implications. *IEEE Access*, 7, 167653–167671. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2019.2953499>

Bengü, P. D. H., & Fidancan, C. (2021). Maliyet Düşürme Yöntemi Olarak Dijital İkiz Ve Otomotiv Endüstrisindeki Yeri. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 205-221.

Çalış Duman, M. (2022). İşletmeler İçin Yeni Bir Verimlilik Teknolojisi: Dijital İkiz. *Verimlilik Dergisi* 189-206. <https://doi.org/10.51551/verimlilik.981349>

Çubukçu, Z., Memiş, L., & Babaoğlu, C. (2024). Akıllı Şehirlerde Acil Durum ve Afet Yönetiminde Dijital İkiz Teknolojisi: Potansiyeller ve Uygulamalar. TYB Akademi Dil Edebiyat & Sosyal Bilimler Dergisi, (40).

Erturan, İ., & Ergin, E. (2018). Dijital Denetim Ve Dijital İkiz Yöntemi. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 20(4), 810-830. <https://doi.org/10.31460/mbdd.395261>

Göçen, S. (2020). Açık ve uzaktan öğrenmede dijital ikiz teknolojisinin kullanımına ilişkin bir değerlendirme. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 6(4), 155-173.

Hu W, Zhang T, Deng X, Liu Z, Tan J (2021), "Digital twin: a state-of-the-art review of its enabling technologies, applications and challenges". Journal of Intelligent Manufacturing and Special Equipment, Vol. 2 No. 1 pp. 1–34, doi: <https://doi.org/10.1108/JIMSE-12-2020-010>

Iliuță, M.-E., Moisescu, M.-A., Pop, E., Ionita, A.-D., Caramihai, S.-I., & Mitulescu, T.-C. (2024). Digital Twin—A Review of the Evolution from Concept to Technology and Its Analytical Perspectives on Applications in Various Fields. Applied Sciences, 14(13), 5454. <https://doi.org/10.3390/app14135454>

Lattanzi, L., Raffaeli, R., Peruzzini, M., & Pellicciari, M. (2021). Digital twin for smart manufacturing: a review of concepts towards a practical industrial implementation. International Journal of Computer Integrated Manufacturing, 34(6), 567–597. <https://doi.org/10.1080/0951192X.2021.1911003>

S. Bal, K. N. Akpınar, A. Yayla, Y. M. Özcan, ve O. Ayçiçek, “Digital Twin Prototype in Unity 3D: Real-Time Greenhouse Monitoring and Control”, DÜMF MD, c. 16, sy. 3, ss. 625–632, 2025, doi: 10.24012/dumf.1702307.

Singh, M., Fuenmayor, E., Hinchy, E. P., Qiao, Y., Murray, N., & Devine, D. (2021). Digital Twin: Origin to Future. *Applied System Innovation*, 4(2), 36. <https://doi.org/10.3390/asi4020036>

Şeylan, S. (2023). Dijital İkiz Teknolojisinin Sinemaya Yansımaları Ve Etik Sorunlar. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16(43), 1450-1468. <https://doi.org/10.12981/mahder.1339092>

Tao, F., Xiao, B., Qi, Q., Cheng, J., & Ji, P. (2022). Digital twin modeling. *Journal of Manufacturing Systems*, 64, 372-389.

Yao, JF., Yang, Y., Wang, XC. et al. Systematic review of digital twin technology and applications. *Vis. Comput. Ind. Biomed. Art* 6, 10 (2023). <https://doi.org/10.1186/s42492-023-00137-4>

Zhu, J., Yang, Y., Xi, M., Ji, S., Jia, L., & Hu, T. (2025). The next-generation digital twin: from advanced sensing towards artificial intelligence-assisted physical-virtual system. *Journal of Industrial Information Integration*, 100942.

BÖLÜM 7

A BIBLIOMETRIC EXPLORATION OF DIGITAL TWIN APPLICATIONS IN URBAN PLANNING (2019–2025)

1. ESRA ŞIRKI¹

Introduction

Urban planning is a long-term and multi-actor process in which spatial decisions generate social impacts and may lead to irreversible outcomes. As urban environments become more complex, planners require extensive, precise, and accessible datasets to understand how spatial arrangements influence mobility, land use, environmental quality, and socio-economic dynamics. Traditional planning tools, however, are increasingly unable to manage the scale, speed, and uncertainty of contemporary cities, resulting in significant challenges related to prediction, resource allocation, and scenario testing (Albino et al., 2015).

Digital twin technologies, first conceptualized by Grieves (2006) and later formalized as cyber–physical ecosystems capable of real-time interaction between physical and virtual entities (Grieves & Vickers, 2016), offer a potential paradigm shift in this context.

¹ Research Assistant, Siirt University, City and Regional Planning, Orcid: 0000-0001-7914-4821

Digital twins integrate data streams, computational models, and simulation environments to create dynamic replicas of physical systems, enabling the assessment of planning decisions before their real-world implementation (Caprari et al., 2022). Recent systematic evaluations underscore that this shift is not merely technical but profoundly socio-technical, aiming to bridge data-driven analytics with the complex, value-laden processes of urban planning and decision-making (Azadi et al., 2025). Rather than merely documenting existing urban structures, digital twins seek to anticipate spatial outcomes, reduce uncertainty, and facilitate more transparent decision-making processes within planning practice.

Recent studies indicate that the scope of digital twin applications has rapidly expanded beyond engineering and industrial design into urban infrastructures, smart-city governance, and sustainability-oriented planning systems (VanDerHorn & Mahadevan, 2021; Schrotter & Hürzeler, 2020). For instance, digital twins have been explored in relation to infrastructure management, risk mitigation, accessibility of public spaces, and alternative design visualization, showing their capacity to support evidence-based planning decisions (Şırkı & Özkartal, 2023). The latest research frontiers are pushing this instrumental role further, exploring how digital twins can be designed as "perception-powered" systems to center human experience in planning (Luo et al., 2025), and how they might address unique resilience challenges in rapidly urbanizing contexts of the Global South (Pazhuhan, 2025). These developments suggest that digital twins are not limited to representing the built environment but are increasingly positioned as strategic instruments shaping how cities are conceptualized, tested, and managed.

Despite this rapid integration, there is still no comprehensive assessment of the scope, direction, and thematic composition of digital twin research in urban planning. While recent literature

reviews have started to map the contributions of urban digital twins to planning practice (e.g., Azadi et al., 2025), a comprehensive, bibliometric assessment of the scope, direction, and thematic composition of the entire research field remains absent. The visible acceleration in publication trends demonstrates scholarly interest; however, uncertainties remain regarding which conceptual axes dominate the discourse, which methodological approaches are employed, and where the field is heading. These questions underscore the need to systematically map knowledge accumulation and identify intellectual structures emerging from the literature.

Responding to this gap, the present chapter employs a bibliometric analysis of research published between 2019 and 2026 that directly engages with digital twin technologies in urban and spatial planning. By examining publication trends, conceptual clusters, thematic evolutions, and potential research trajectories, the chapter not only situates digital twins within contemporary planning discourse but also illustrates how these technologies may reshape urban analysis, design, and governance in the years ahead.

Methodology

This chapter employs a bibliometric research design to systematically examine the conceptual development, thematic transformation, and scientific production trends surrounding digital twin technologies in urban and spatial planning. Bibliometric analysis enables researchers to map knowledge structures, identify emerging themes, and reveal intellectual trajectories within a scientific field based on quantitative patterns observable in publication metadata, citations, and co-occurrence networks. As such, it provides an empirical foundation to detect how research domains evolve over time and where scholarly attention is directed (Aria & Cuccurullo, 2017).

Data Source

The Web of Science (WoS) Core Collection served as the primary database for this study. WoS was selected due to its rigorous indexing policies, comprehensive coverage of high-impact journals, and stable metadata architecture, which collectively enable reliable citation-based and network-oriented analyses. Previous bibliometric studies in planning, smart cities, and data-driven urban governance have consistently adopted WoS as a trusted source for scientific mapping, allowing cross-study comparability and methodological consistency in the evaluation of emerging technological domains. All bibliographic records used in this research were retrieved from the WoS Core Collection on November 25, 2025, ensuring that the dataset reflects the most current publications available at the time of analysis.

Search Strategy and Data Collection

Data collection was carried out in November 2025 using a topic-based Boolean query specifically designed to capture studies that address digital twin technologies within urban contexts:

TS=("digital twin" OR "urban digital twin" OR "city digital twin")

AND

TS=("urban planning" OR "spatial planning" OR "urban" OR "city" OR "smart city")

This query ensured the inclusion of publications that conceptualize digital twins as analytical, representational, or decision-support instruments in relation to cities, planning processes, built environments, or smart-city infrastructures. The search yielded 264 records spanning the period 2019–2026. No records were excluded after manual examination, as all items met the conceptual criteria.

Inclusion and Exclusion Criteria

To maintain thematic coherence, the dataset was filtered according to the following principles:

Included

- Peer-reviewed journal articles and review papers
- Publications written in English
- Studies explicitly associating digital twins with urban systems, planning practices, spatial data infrastructures, or smart-city technologies

Excluded

- Conference proceedings, editorials, reports, and non-peer-reviewed material
- Publications addressing digital twins solely in industrial, mechanical, or manufacturing contexts, with no urban component

These criteria ensured a focused corpus capable of reflecting how the digital twin concept is embedded within planning discourse.

Dataset Characteristics

The final dataset consists of:

- 264 publications from 73 sources
- 1,091 authors
- 16 single-authored papers
- 4.54 co-authors per publication
- 28.03% international co-authorship rate

The documents include 218 research articles, 32 review papers, 11 early access papers, 1 book chapter, and 2 retracted publications, collectively indicating the field's structural diversity. The thematic focus of the dataset is further evidenced by 15,808 cited references, 1,138 author keywords, and 443 Keywords Plus entries, confirming the rapid expansion of the digital twin discourse in urban studies.

Data Processing and Software Tools

Bibliographic data were exported in BibTeX format and analyzed using the bibliometrix package within the R environment, supported by the Biblioshiny graphical interface. This combination provides a comprehensive workflow for science mapping, including descriptive indicators, citation analysis, conceptual structure mapping, and thematic evolution diagnostics (Aria & Cuccurullo, 2017).

High-resolution visual output charts—such as annual scientific production, source analysis, co-occurrence networks, conceptual maps, thematic maps, and thematic evolution diagrams—were generated directly through Biblioshiny and processed for publication standards.

Analytical Procedures

The analytical pipeline followed a four-stage sequence:

- Descriptive Indicators
 1. Annual scientific production
 2. Citation trends
 3. Most relevant countries, authors, and sources
- Conceptual Structure Analysis
 1. Keyword co-occurrence networks

2. Conceptual Structure Map (Multiple Correspondence Analysis)
 3. Keyword TreeMap clusters
- Thematic Dynamics
 1. Thematic Map (identifying basic, niche, emerging, and motor themes)
 2. Thematic Evolution Map comparing 2019–2022 and 2023–2026 periods
 - Interpretive Synthesis
 1. Linking bibliometric findings with existing theories and practical implications in urban planning

This multi-layered approach allows for a systematic examination of how digital twin technologies have entered planning discourse, how conceptual priorities have shifted, and which emerging research clusters may influence future scholarship.

Limitations

Although comprehensive, this study is limited to WoS-indexed publications; relevant grey literature, technical reports, or engineering-oriented outputs indexed elsewhere (e.g., IEEE Xplore, Scopus) were not included. Moreover, bibliometric indicators quantify influence and thematic relevance but do not assess the epistemic quality or methodological rigor of individual studies.

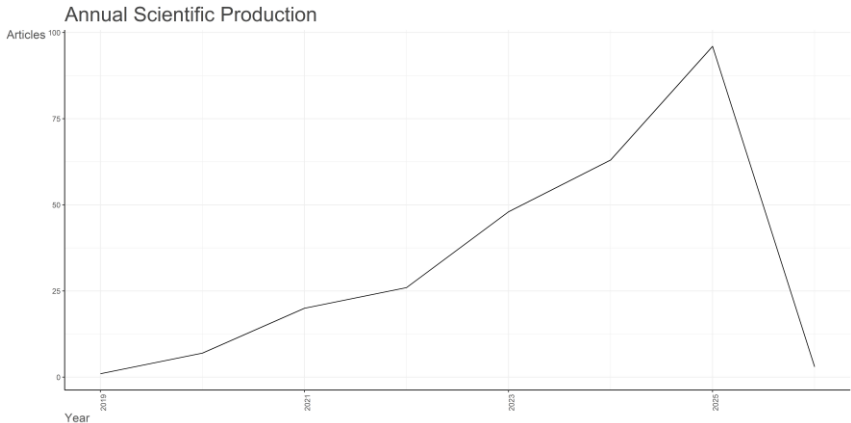
Results

Annual Scientific Production

The scientific output on digital twin applications in urban planning has increased markedly over the examined period, reflecting the growing academic and technological relevance of the

field (Figure 1). The number of publications was negligible in 2019, indicating that the concept had only recently entered the urban research agenda. A steady rise became evident from 2020 onwards, with annual outputs climbing from single-digit levels to 25 publications by 2022. This upward trajectory accelerated significantly between 2023 and 2025, reaching its peak in 2025 with almost 100 documents, corresponding to the formal integration of digital twin platforms into smart city policies, real-time monitoring infrastructures, and urban decision-support mechanisms. The sharp decline observed in 2026 does not reflect reduced scholarly interest; rather, it is attributable to the partial nature of the dataset for that year, as the data collection was conducted before the completion of the publication cycle. Overall, the publication dynamics demonstrate that digital twins have transitioned from an emerging experimental construct to a consolidated research domain within urban planning, attracting increasing interdisciplinary attention and funding.

Figure 1 Annual Scientific Production

Source: Author’s own elaboration using Biblioshiny (bibliometrix R-package) based on Web of Science data.

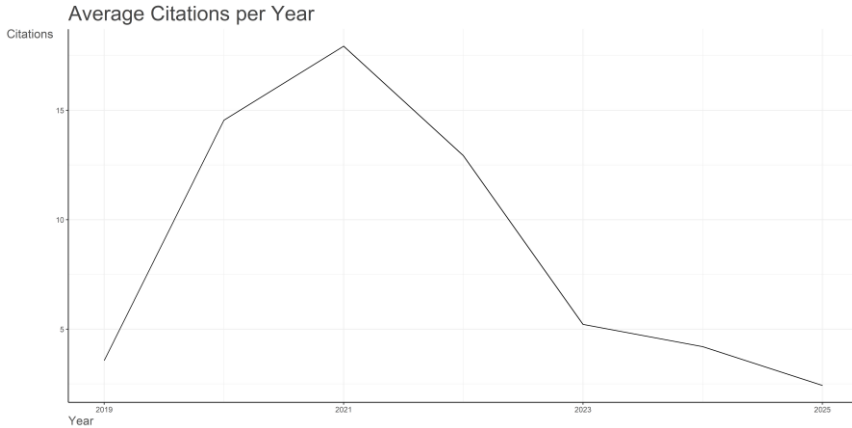
Average Citations per Year

The citation dynamics of the field provide important insight into how digital twin research has gained scholarly recognition over time (Figure 2). Although the number of publications in 2019 was relatively limited, the early foundational studies in this period established the core conceptual boundaries of the field and consequently received a high level of scholarly attention. The average citation rate peaked in 2021, marking a pivotal moment when digital twins began to be discussed not merely as a technological modelling tool, but as a transformative component of data-driven planning, real-time urban monitoring, and decision-support infrastructures.

The decline in citation averages observed after 2022 should not be interpreted as a reduction in academic interest or a weakening of research quality. Rather, it reflects a temporal lag inherent in citation accumulation: more recent publications, particularly those from 2024 and 2025, have not yet completed their citation lifecycle and therefore have had limited time to be referenced by subsequent studies. As the number of contributions increases, citations tend to disperse across a broader corpus rather than concentrating on a few seminal works, which is indicative of a maturing research domain.

Overall, this trend suggests that digital twin research in urban planning has rapidly transitioned from an emerging niche to a structured and expanding scholarly field. The temporal shift in citation distribution underscores the consolidation of foundational literature and signals the continued development of diverse thematic trajectories within the domain.

Figure 2 Average Citations per Year

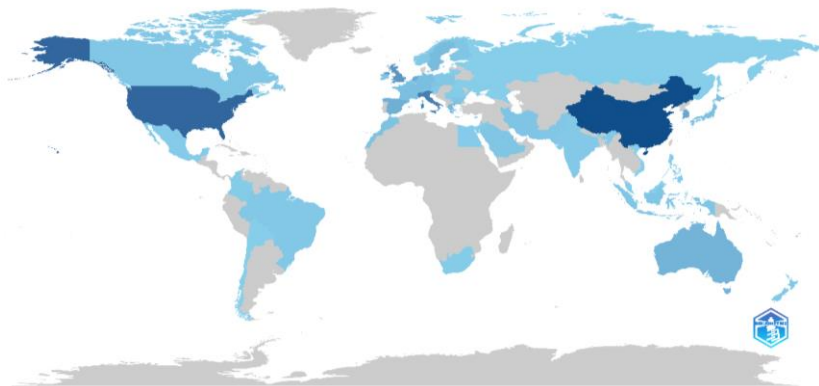

Source: Author's own elaboration using Biblioshiny (bibliometrix R-package) based on Web of Science data

Country-Level Scientific Contribution

The geographical distribution of scientific output (Figure 3) demonstrates that research on digital twins in urban planning is predominantly concentrated in a limited number of technologically advanced countries. China, the United States, and several European nations emerge as the most influential contributors, reflecting their strong investments in smart city infrastructures, data-driven governance, and digital transformation policies. China stands out as the leading country in terms of total publication volume, followed closely by Italy and the United States, each of which plays a pivotal role in shaping the conceptual and applied agenda of digital twin research.

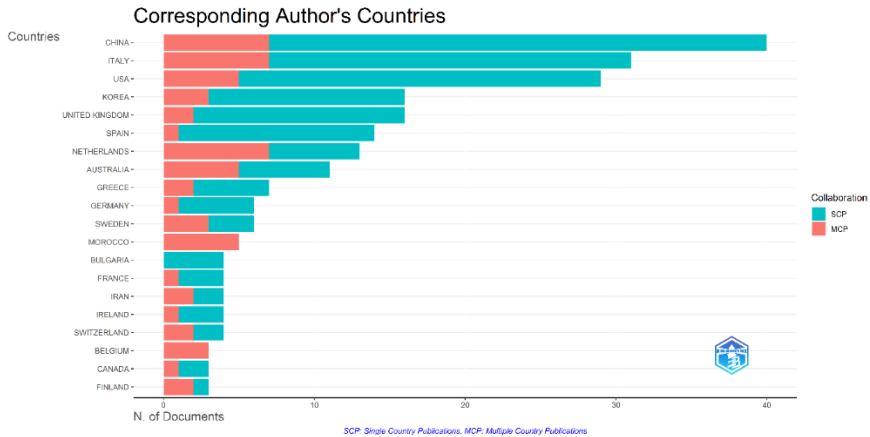
Figure 3 Country Scientific Contribution

Source: Author's own elaboration using Biblioshiny (bibliometrix R-package) based on Web of Science data

The breakdown of corresponding Author affiliations (Figure 4) provides further insight into the collaborative landscape. A notable proportion of publications from China and Italy originate from single-country contributions, indicating strong domestic research capacities. By contrast, countries such as the Netherlands, the United Kingdom, and Australia exhibit higher shares of multi-country publications, demonstrating a more internationalized research network driven by cross-institutional collaboration and shared technological agendas.

Figure 4 Corresponding Author's Countries

Source: Author's own elaboration using Biblioshiny (bibliometrix R-package) based on Web of Science data

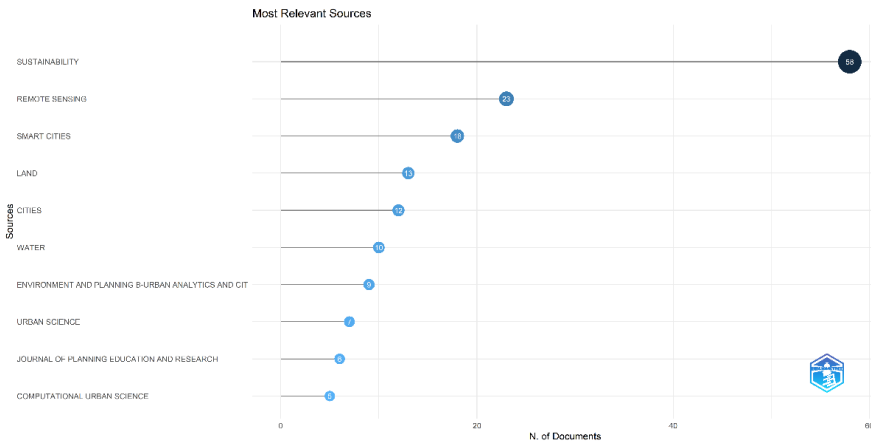
Overall, these patterns highlight two simultaneous dynamics: (1) the consolidation of digital twin research in global innovation hubs, where urban technologies and data infrastructures are rapidly advancing, and (2) the emergence of transnational research alliances, particularly in Europe and Oceania, which are vital for addressing complex, data-intensive challenges associated with urban systems.

Most Relevant Sources

Figure 5 presents the most influential publication sources in the field of digital twin research within urban and spatial planning. *Sustainability* stands out overwhelmingly as the leading journal, hosting 58 publications, indicating that research on digital twins is strongly embedded in the broader discourse on smart, resilient, and sustainable cities. The prominence of *Remote Sensing* (23 documents) and *Smart Cities* (18 documents) highlights the technological orientation of the field, particularly the reliance on

geospatial data, sensor-based monitoring, and ICT-driven urban governance.

Figure 5 Most Relevant Sources

Source: Author’s own elaboration using Biblioshiny (bibliometrix R-package) based on Web of Science data

Journals such as *Land* (13 documents), *Cities* (12 documents) and *Water* (10 documents) demonstrate that digital twin applications are diversifying across multiple urban subsystems—from land-use management to infrastructure and environmental resources. The presence of domain-specific venues like *Environment and Planning B – Urban Analytics and City Science* (9 documents) and *Computational Urban Science* (5 documents) suggests an emerging methodological consolidation around data-intensive modeling, simulation, and computational approaches.

Overall, the distribution of sources confirms that digital twin research is situated at the intersection of sustainable urbanism, geospatial analytics, and smart city technologies, reflecting a rapidly maturing scholarly ecosystem.

Keyword Treemap

Figure 6 visualizes the conceptual landscape of digital twin research in urban planning through a treemap of authors keywords. The dominance of “digital twin” (127 occurrences, 17%) confirms that the field remains strongly centered on defining, modeling, and operationalizing digital replicas of urban environments. In close association, the terms “smart city” (27 occurrences, 4%) and “smart cities” (26 occurrences, 4%) indicate that digital twins are primarily investigated as a core technological enabler within smart urban infrastructures.

Figure 6 Keyword Treemap

Source: Author’s own elaboration using Biblioshiny (bibliometrix R-package) based on Web of Science data

The presence of keywords such as “framework” (24), “model” (24), “design” (23), and “urban planning” (23) reflects the

methodological and implementation-oriented nature of the domain. These terms suggest that current scholarship focuses not only on the technological architecture of digital twins but also on integrating these tools into planning workflows, decision-support mechanisms, and governance systems.

Emerging technological clusters are visible through keywords like “simulation” (19), “BIM” (18), “big data” (8), “machine learning” (8), “artificial intelligence” (13), and “deep learning” (9), underscoring the data-driven evolution of the field. These concepts highlight the transition from descriptive digital models toward predictive and autonomous urban intelligence systems.

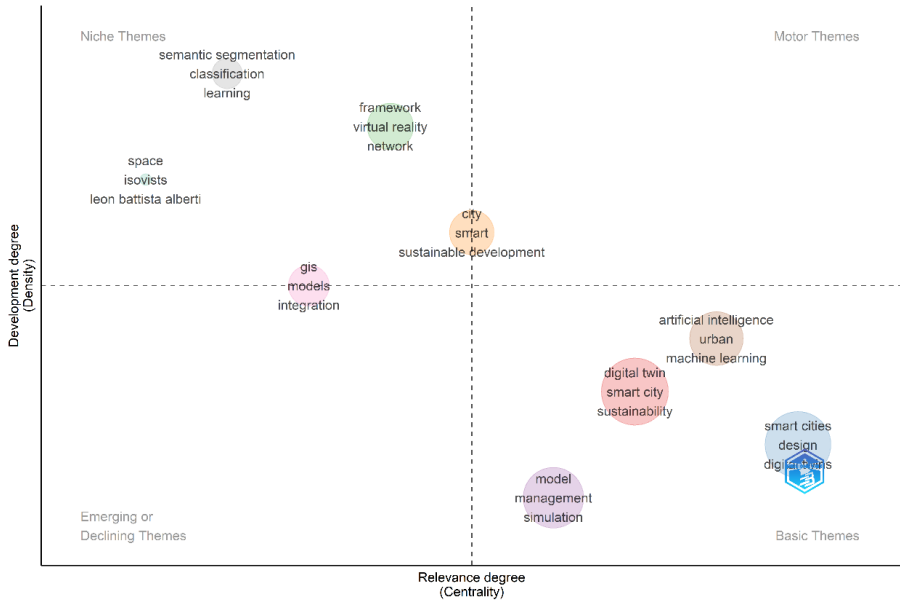
The presence of “sustainability” (22) and “resilience” (6) reveals a broader normative shift: digital twins are increasingly positioned as instruments for addressing urban challenges related to environmental performance, resource efficiency, and risk mitigation. Meanwhile, keywords like “citizen participation” and “future”, though less frequent, point to emerging research directions focusing on social inclusion and anticipatory planning paradigms.

Overall, the treemap confirms that digital twin research in urban planning is evolving from a technologically driven concept toward a multidimensional planning tool that links data analytics, infrastructure management, sustainability goals, and urban governance processes.

Thematic Map

The thematic map (Figure 7) provides a two-dimensional representation of the conceptual landscape of digital twin research in urban planning, positioning themes according to their centrality (importance within the broader field) and density (level of internal development). Four distinct quadrants emerge, each reflecting different stages of thematic maturity:

Figure 7 Thematic Map

. Source: Author's own elaboration using Biblioshiny (bibliometrix R-package) based on Web of Science data

Basic Themes (High Centrality – Low Density)

Located in the bottom-right quadrant, digital twin, smart cities, urban, and design constitute the foundational core of the field. These concepts are structurally central—widely cited, frequently connected, and essential to current scholarly discourse—yet they exhibit low density, indicating that methodological frameworks and standardized practices are still evolving. Their prominence confirms that digital twins are increasingly recognized as a strategic component of smart city development, though the field remains conceptually open and under consolidation.

Motor Themes (High Centrality – High Density)

In this dataset, fully mature motor themes are not yet present. However, artificial intelligence, urban, and machine learning occupy

a position close to this quadrant, revealing an emerging integration between computational intelligence and digital twin models. Their proximity to the upper-right quadrant suggests that these themes are rapidly gaining complexity and may evolve into the driving intellectual engine of future research.

Niche Themes (Low Centrality – High Density)

Themes such as semantic segmentation, classification, learning, network, and virtual reality are located in the upper-left quadrant. These clusters exhibit strong internal development, indicating methodological sophistication and technical specialization, yet remain peripheral to the mainstream discourse. They often represent research led by specialized communities and may later diffuse into central thematic structures as implementation studies mature.

Emerging or Declining Themes (Low Centrality – Low Density)

Terms like GIS, models, and integration appear in the lower-left quadrant. Their marginal position reflects either an early-stage conceptualization that has not yet gained traction or an area losing relevance compared with current developments. Given the increasing reliance on real-time data ecosystems, it is plausible that these themes are transitioning away from traditional static modeling paradigms and toward more dynamic, AI-enhanced frameworks.

A notable finding is the city – smart – sustainable development cluster positioned near the center of the map. This grouping demonstrates high relevance yet moderate density, indicating that it represents a conceptual frontier poised for transformation. Although not yet a full-fledged motor theme, it acts as a thematic nucleus—a bridging area where digital twin research increasingly intersects with sustainability-driven planning agendas.

Its trajectory suggests that future scholarship may consolidate this cluster into the dominant research paradigm of the coming years.

Overall, the thematic map reveals a research domain in transition:

- The conceptual foundations are established,
- Technological intensification is accelerating, and
- The sustainability-oriented urban digital twin paradigm is emerging but has not yet reached full intellectual maturity.

This structure reflects a dynamically expanding field with clear potential to evolve into a central pillar of data-driven and predictive urban planning.

Thematic Evolution Analysis

The thematic evolution diagram (Figure 8) illustrates how the conceptual vocabulary of digital twin research in urban planning has transformed between two distinct periods: 2019–2022 and 2023–2026. The flow of themes reveals both continuity and expansion, signalling a transition from foundational technological concerns toward broader urban governance and sustainability agendas.

Figure 8 Thematic Evolution Analysis

Source: Author's own elaboration using Biblioshiny (bibliometrix R-package) based on Web of Science data

2019–2022: Technological Foundations:

In the first period, thematic attention was distributed across a set of emerging concepts that positioned digital twins within computational and design-driven domains. Core themes included:

- digital twin / digital twins — the central conceptual anchor establishing the technological identity of the field
- deep learning and artificial intelligence — reflecting an early emphasis on data-driven modelling and predictive analytics

- architecture and planning — indicating the initial engagement of spatial design professions
- sustainability — present but not yet structurally integrated
- GIS — representing traditional geospatial technologies still operating independently of digital twin frameworks
- urban planning — visible, yet not dominant in the thematic structure

This stage reflects a technology-driven orientation, where digital twin research was largely shaped by computational innovation rather than planning paradigms.

2023–2026: Integration and Conceptual Consolidation:

In the second period, a clear thematic consolidation occurs. Several earlier concepts persist but become structurally repositioned, while new priorities emerge:

- digital twin remains the dominant and stable core, underscoring its institutionalization as a key research construct
- urban planning rises significantly in centrality, indicating the mainstreaming of digital twin applications in planning processes
- sustainability evolves into a stable thematic pillar, no longer peripheral, and develops conceptual ties with planning and governance debates
- artificial intelligence sustains its relevance, now functioning less as an isolated computation tool and more as an enabling layer for urban digital twin ecosystems

- sustainable development emerges as a new thematic endpoint, demonstrating a paradigm shift from performance-based digital modeling toward policy-oriented urban futures

Notably, GIS disappears as an autonomous theme, confirming its absorption into more advanced and real-time data infrastructures—an expected evolution given the growing dominance of sensor-based and AI-driven analytics. This transition reveals a discursive maturation: digital twins are no longer conceptualized merely as digital representations, but as strategic planning instruments embedded in sustainability, governance, and data-centric decision-making frameworks.

The thematic evolution demonstrates that the field has moved:

from
→ *technology-centric experimentation*

toward
→ *urban-scale system integration and sustainable development agendas*

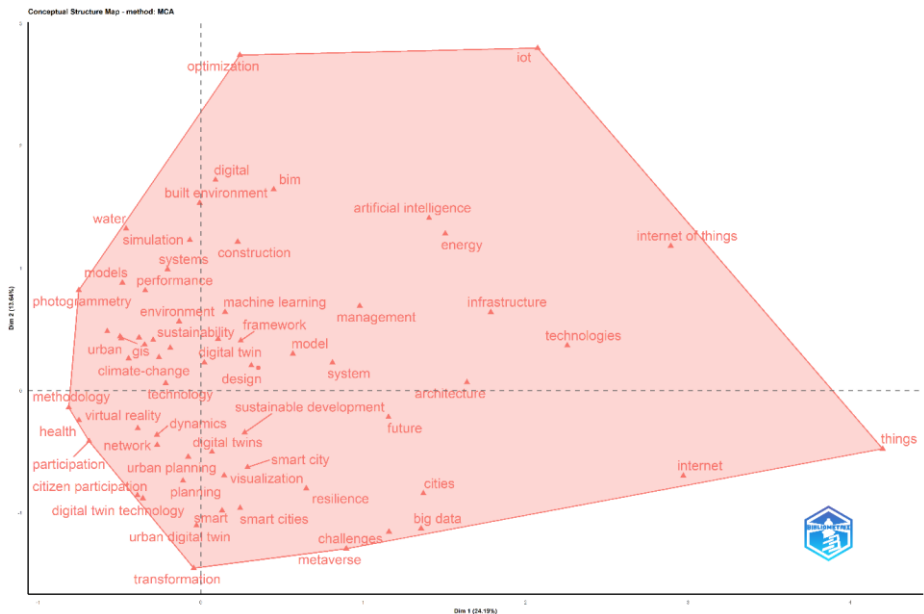
indicating that digital twin research now supports not only modeling and visualization, but also policy formulation, scenario testing, and long-term planning. This shift reflects the emergence of digital twins as a foundational urban planning paradigm with direct implications for future smart, resilient, and sustainable cities.

Conceptual Structure Map (MCA) Interpretation

The Conceptual Structure Map (Figure 9), generated using Multiple Correspondence Analysis (MCA), reveals the underlying semantic configurations shaping digital twin research in urban planning. The two factorial dimensions represent latent conceptual

axes that differentiate research orientations and clarify how thematic clusters position themselves within the intellectual structure of the field.

Figure 9 Conceptual Structure Map

Source: Author's own elaboration using Biblioshiny (bibliometrix R-package) based on Web of Science data

Dimensional Interpretation

- Dimension 1 (Horizontal axis): Technological–Urban Transition

This axis captures the shift from purely technological constructs—such as *internet of things*, *technologies*, *infrastructure*, and *energy*—located on the right side, toward urban planning, visualization, citizen participation, resilience, and *digital twin technology* on the left.

It reflects the movement from system engineering toward socially embedded, governance-oriented urban implementations.

- **Dimension 2 (Vertical axis): Operational Tools vs. Systemic Modelling**
The upper region of the map contains themes associated with optimization, BIM, construction, artificial intelligence, and built environment, denoting performance-driven, engineering-oriented research. The lower quadrant, in contrast, encompasses smart cities, digital twin adoption, urban digital twin frameworks, and planning—themes focusing on system-level integration, policy alignment, and implementation dynamics.

Four different thematic clusters are shown in Table 1.

Table 1: Emerging Conceptual Clusters

Cluster	Dominant Themes	Interpretation
Technological Foundations	IoT, infrastructure, technologies, energy	Digital twins framed as data-driven, interconnected systems
Engineering & Performance	BIM, construction, optimization, built environment	Focus on structural modelling, material performance, and simulation
Urban Integration	smart city(ies), urban planning, resilience, visualization	Digital twins embedded in planning and governance frameworks
Participatory & Societal Layer	citizen participation, network, methodology, health	Emerging research assessing social implications and governance mechanisms

Source: Author

Key Insights

- Digital twin occupies a central but not dominant position, indicating conceptual diffusion rather than thematic isolation.
- Internet of Things (IoT) forms the outer conceptual frontier, marking the expanding technological envelope of digital twin infrastructures.
- Smart cities emerge as the bridge concept, linking computational infrastructures with planning-driven agendas.
- Metaverse and big data appear at the structural periphery, signalling nascent but potentially transformative research trajectories.

Together, these relationships illustrate that digital twin scholarship has evolved from a technically bounded modelling paradigm into a multi-scalar socio-technical system, integrating:

- data infrastructures
- governance frameworks
- policy modelling
- spatial decision-making mechanisms

The conceptual map confirms that digital twin research in urban planning sits at the intersection of engineering, spatial analysis, and digital governance. Rather than a single coherent trajectory, the field is structured around hybrid knowledge clusters, suggesting that its future development will depend on cross-domain convergence between urban science, AI, and infrastructural analytics.

Discussion

The findings of this study indicate that digital twin technologies are reshaping the epistemic foundations of urban planning. Originally developed as engineering tools for monitoring and optimizing physical assets (Grieves & Vickers, 2016), digital twins now extend beyond technical instrumentation and increasingly function as decision-support infrastructures embedded within planning processes. Rather than merely replicating physical systems, digital twins mediate between spatial data, policy objectives, and governance mechanisms, signaling a shift from representational models toward anticipatory and simulation-based planning logics.

This transformation reflects a broader epistemological journey in urban studies—a progression from traditional GIS and urban modelling, through the 'smart city' paradigm, toward the integrative, AI-powered vision of the 'digital twin city' (Yeh, 2024). Digital twins disrupt this sequence by enabling planners to test interventions in virtual environments before they materialize in physical space. Such capabilities align with recent claims that cities are becoming computational entities, where planning operates through continuous feedback loops and the boundary between knowledge and action becomes increasingly blurred (VanDerHorn & Mahadevan, 2021). In this context, digital twins do not simply accelerate planning; they redefine what is considered knowable and actionable in urban systems.

Yet this conceptual expansion introduces unresolved tensions. Although digital twin discourse frequently references sustainability, governance, and participation, these notions remain insufficiently theorized. While recent applied research demonstrates the concrete potential of digital twins to monitor and advance specific sustainability targets, such as SDG 11 (Patel et al., 2024), the translation of this technical potential into robust, equity-focused

planning frameworks is still nascent. As with earlier smart-city narratives, technological potential is often assumed to produce social benefit without explicit consideration of power, accountability, or equity (Albino et al., 2015). The absence of mature frameworks suggests that digital twin research is still constructing its normative identity—aware of planning’s socio-political dimensions but not yet fully equipped to address them.

The dual identity of digital twins contributes to this ambiguity. They are treated simultaneously as computational infrastructures and socio-technical assemblages. Engineering-oriented studies prioritize precision, interoperability, and automation, whereas planning-oriented contributions explore agency, legitimacy, and institutional capacity. The coexistence of these trajectories explains why the field is intellectually active yet lacks a consolidated paradigm. Rather than signaling immaturity, this plurality may represent the early formation of a hybrid discourse capable of integrating technological and planning rationalities.

At the geographical level, the concentration of publications in countries with strong digital governance agendas—such as China, South Korea, and Italy—indicates that academic interest follows state-driven experimentation. These cases illustrate that digital twins are not neutral instruments; they materialize political decisions about what cities measure and how they intervene.

Despite their promise, several critical dimensions remain underexplored. Ethical issues—data ownership, algorithmic opacity, and the risk of automated governance—appear only tangentially in the literature. Without greater engagement with these concerns, digital twin research may risk reproducing techno-solutionist assumptions that have limited earlier smart-city initiatives. The challenge ahead is not solely technical refinement, but the articulation of frameworks that connect digital capabilities to democratic, transparent, and just planning practices.

Overall, the results suggest that digital twins herald a paradigmatic shift in planning culture—from static, plan-based systems toward iterative, model-driven, and anticipatory modes of urban decision-making. Whether this shift leads to more sustainable and inclusive cities will depend on the field’s ability to translate technological afford

Conclusion

This chapter examined the emergence and evolution of digital twin technologies within the field of urban planning, revealing a domain that is rapidly expanding yet still in the process of conceptual consolidation. The bibliometric evidence demonstrates that digital twins have moved beyond their origins in engineering and infrastructure management to become instruments that increasingly influence how cities are imagined, evaluated, and governed. Rather than functioning solely as digital surrogates of physical environments, digital twins are gaining significance as platforms where spatial decisions can be rehearsed before implementation, reducing uncertainty and reconfiguring the temporal logic of planning practice.

The trajectory observed in this study indicates that the technology is not merely being adopted but is actively reshaping planning discourse. Themes that once occupied peripheral positions—such as resilience, sustainability, and participatory engagement—now appear at the core of digital twin research. This shift signals a departure from technologically deterministic narratives toward approaches that acknowledge cities as socio-technical assemblages shaped by policy, values, and collective aspirations. Yet, the absence of consolidated core themes also suggests that the field has not reached methodological stability. Digital twins have become an essential component of discussions surrounding smart urbanism, but the frameworks that govern their

use, regulate their operation, and evaluate their impacts remain uneven and fragmented. Future research must therefore bridge the gap identified between technical demonstrations of sustainability (Patel et al., 2024) and the development of inclusive governance models. It must also grapple with the full implications of the epistemic shift toward the AI-infused 'digital twin city' (Yeh, 2024), ensuring that this new form of urban intelligence serves broad public goals rather than narrow efficiencies.

These findings underscore a pivotal moment for the discipline. Digital twins are no longer optional add-ons to existing planning tools; they are catalysts for a new planning paradigm in which simulations precede interventions, data informs judgment in real time, and urban futures become negotiable rather than predetermined. However, as the technology moves closer to the center of planning practice, questions regarding governance, privacy, data stewardship, and algorithmic accountability will determine whether digital twins reinforce existing inequalities or enable more democratic and transparent planning outcomes. What is clear from the current trajectory is that digital twins are carving out a distinct epistemic space—one that challenges conventional assumptions about how cities operate and how planning knowledge is produced.

In this sense, digital twins represent both an opportunity and an obligation. They offer unprecedented capacity to experiment with urban systems, yet they demand critical reflection to ensure that their integration strengthens—not substitutes—the political, social, and ethical dimensions of planning. The results of this study demonstrate that digital twins have already altered the intellectual orientation of urban planning. Their future impact will depend on how effectively the field transforms conceptual potential into operational capability. The next phase will not be defined by technological sophistication alone, but by the frameworks that decide who participates, who

benefits, and who is rendered visible within digital representations of the city.

Finally, digital twin technologies themselves introduce epistemic and ethical challenges that extend beyond bibliometric visibility. Issues such as data sovereignty, algorithmic bias, interoperability, and the governance of real-time urban infrastructures remain only partially addressed in the existing literature. These absences are not methodological flaws of the present study but evidence of structural gaps in the field. Future research should investigate not only how digital twins reshape planning practice but also how planning values—equity, participation, and accountability—reshape the development and deployment of digital twins.

In light of these limitations, several research avenues emerge. Scholars may explore hybrid analytical methods that integrate bibliometrics with ethnography, machine learning audits, and policy analysis to uncover how digital twins operate within socio-technical configurations. Longitudinal studies comparing regions with different innovation regimes could provide insights into why some countries are more adept at embedding digital twins into governance infrastructures. Additionally, there is a pressing need for conceptual work that interrogates the ontology of digital twins: whether they should be understood as tools, environments, or forms of urban intelligence. Such inquiries will be critical in determining whether digital twins reinforce existing planning paradigms or inaugurate entirely new ones.

Note: The scientific content of this chapter was developed by the authors; however, ChatGPT (OpenAI, GPT-5.1) was used as a linguistic support tool for improving clarity, coherence, and stylistic refinement throughout the writing process.

References

Albino, V., Berardi, U., & Dangelico, R. M. (2015). Smart cities: Definitions, dimensions, performance, and initiatives. *Journal of Urban Technology*, 22(1), 3-21. <https://doi.org/10.1080/10630732.2014.942092>

Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959–975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>

Azadi, S., Kasraian, D., Nourian, P., & Wesemael, P. V. (2025). What have urban digital twins contributed to urban planning and decision making? From a systematic literature review toward a socio-technical research and development agenda. *Smart Cities*, 8(1), 32.

Caprari, G., Castelli, G., Montuori, M., Camardelli, M., & Malvezzi, R. (2022). Digital twin for urban planning in the green deal era: A state of the art and future perspectives. *Sustainability*, 14(10), 6263. <https://doi.org/10.3390/su14106263>

Grieves, M. (2006). *Product lifecycle management: Driving the next generation of lean thinking*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

Grieves, M., & Vickers, J. (2016). Digital twin: Mitigating unpredictable, undesirable emergent behavior in complex systems. In F.-J. Kahlen, S. Flumerfelt, & A. Alves (Eds.), *Transdisciplinary perspectives on complex systems* (pp. 85–113). Cham, Switzerland: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-38756-7_4

Luo, J., Liu, P., Xu, W., Zhao, T., & Biljecki, F. (2025). A perception-powered urban digital twin to support human-centered urban planning and sustainable city development. *Cities*, 156, 105473.

Patel, U. R., Ghaffarianhoseini, A., Ghaffarianhoseini, A., & Burgess, A. (2024). Digital Twin Technology for sustainable urban development: A review of its potential impact on SDG 11 in New Zealand. *Cities*, 155, 105484.

Pazhuhan, M. (2025). Urban digital twin for resilient urban planning: Opportunities and challenges in the Global South. *Digital Twins for Smart Metabolic Circular Cities*, 197-222.

Schrotter, G., & Hürzeler, C. (2020). The digital twin of the city of Zurich for urban planning. *PFG–Journal of Photogrammetry, Remote Sensing and Geoinformation Science*, 88(1), 99-112. <https://doi.org/10.1007/s41064-020-00112-1>

Şırkı, E., & Özkartal, N. (2023). Evaluation of open green areas in cities in the context of digital twin opportunities. In *Use of information technologies in planning and design* (pp. 103–118). Ankara, Turkey: İKSAD.

VanDerHorn, E., & Mahadevan, S. (2021). Digital twin: Generalization, characterization and implementation. *Decision Support Systems*, 145, 113524. <https://doi.org/10.1016/j.dss.2021.113524>

Yeh, A. G. (2024). From urban modelling, GIS, the digital, intelligent, and the smart city to the digital twin city with AI. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 51(5), 1085-1088.

GEÇİCİ KAPAK

*Kapak tasarımı
devam ediyor.*